VILÁG
PROLETÁRJAI,
EGYESÜLJETEK!

Pártélet

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

A tartalomból

A pártértekezlet állásfoglalása

Kádár János előadói beszéde

Elhangzott és írásbeli hozzászólások

A munkáspártok egyesülésének évfordulója

A társasági törvényről
(Kerekasztal-beszélgetés)

1988 / 6

Pártélet

A MAGYAR
SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

XXXIII. ÉVFOLYAM,
6. SZÁM
JÚNIUS

Szerkesztőség:
Széchenyi rakpart 19.
Budapest 1387
Telefon: 111-400, 116-263

Kiadja a Kossuth Könyvkiadó
A kiadásért felel
a Kossuth Könyvkiadó
igazgatója

Kiadóhivatal:
Révay utca 16.
Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Előfizethető bármely
pártszervezetben,
a Kossuth Könyvkiadó megyei
és kerületi kirendeltségeinél
(pénzforgalmi jelzőszám
215–11529).

Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál,
a hírlapkézbesítőknél,
a Posta hírlapüzleteiben
és a Hírlap-előfizetési és
Lapellátási Irodánál (HELIR),
Budapest XIII., Lehel u. 10/A.
1900 – közvetlenül vagy
postautalványon, valamint
átutalással a HELIR
215–96162 pénzforgalmi
jelzőszámra.

Előfizetési díj 1 évre 78 Ft

Megjelenik havonta

88.2536/06-66-21

Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető:
Vágó Sándorné vezérigazgató

ISSN 0479–6349

FŐSZERKESZTŐ:
LAKOS SÁNDOR

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ÁDÁM GYÖRGY
BALLAI LÁSZLÓ
BUDZSÁKLIA MÁTYÁS
DEÁK GÁBOR
GÉCZI JÁNOS
LÁTOS ISTVÁN
LEHOCZKY ISTVÁN
MOLNÁR BÉLA
NYITRAI ISTVÁN
ÖSZI ISTVÁN
RADICS KATALIN
RITTER TIBOR
SALI FERENC
SCHMIDT PÉTER
SZKOKÁN FERENC

'88/6

TARTALOM

AZ MSZMP ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE

Állásfoglalás a párt feladatairól, a politikai intézményrendszer fejlesztéséről 3

Egység, összefogás, helytállás
Kádár János előadói beszéde 16

Berecz János:
A vita tanulságai 27

A párt vezető testületei és tisztségviselői 34

A VITÁBAN ELHANGZOTT FELSZÓLALÁSOKBÓL

Grósz Károly:
Minden társadalmi erő érdekelt a párt megújulásában 39

Hámori Csaba:
Aklié az ifjúság, azé a jövő 43

Németh Miklós:
Gyökeres változás szükséges a gazdaságban 46

Pozsgay Imre:
Az egész néppel folytatott párbeszédre van szükség 50

Szabó István:
Agrárgazdaságunk jövője 54

Krasznai Lajos:
Helyreállítani a szavak és tettek egységét 58

Katona Béla:
Átfogó minőségi megújulást 62

Kovács András:
A dialógus vállalása 65

AZ ÍRÁSBAN BENYÚJTOTT HOZZÁSZÓLÁSOKBÓL

Boros László:
Bizalom és felelősség 67

Dóczi Gábor:
Az irányítás korszerű módja 70

Grübl László:
Tájékoztatás és vita 72

Müller Pál:
Illúziók helyett realitásokat 75

Negyven éve egyesült az MKP és az SZDP 78

ESZMECSERE

A társasági törvényről
(Kerekasztal-beszélgetés) 83

Állásfoglalás a párt feladatairól, a politikai intézményrendszer fejlesztéséről

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1985 márciusában tartott XIII. kongresszusa úgy határozott, hogy a szocialista rendszer erőforrásainak jobb hasznosításával, a népgazdaság teljesítőképességének növelésével teremtsük meg a gazdasági egyensúly javításának, az életszínvonal érzékelhető emelésének feltételeit; a tudomány, a kultúra és a művelődés fellendítésével segítsük a társadalom alkotóképességének kibontakozását; demokratikus intézményeink fejlesztésével erősítsük a nemzeti egységet.

A kongresszuson elfogadott helyzetértékelés, valamint az ennek alapján kitűzött gazdaságpolitikai és életszínvonal-fejlesztési célok nem bizonyultak megalapozottnak. A hetedik ötéves tervben több cél kapott egyidejűleg elsőbbséget, mint amennyi reálisan megvalósítható. Gazdasági helyzetünk nem javult, nőtt az ország konvertibilis valutában fennálló adóssága, erősödött az infláció, növekedtek a lakosság terhei, csökkent az életszínvonal.

Ezt a helyzetet részben tőlünk független tényezők, nagyrészt azonban belső okok, tevékenységünk fogyatékosságai idézték elő.

A világgazdaságban végbement, máig is tartó átrendeződésnek a magyar gazdaságra gyakorolt hatását a Központi Bizottság és a kormány tévesen ítélte meg, ezért gazdaságpolitikai reagálása sem volt megfelelő. Nem vállaltuk, elkerülhetőnek véltük a gazdaságtalan termelés visszaszorításával, a támogatások leépítésével mindenképpen együtt járó konfliktusokat. Az elosztás nem a ténylegesen megtermelt jövedelemhez igazodott. Mindez a külső és a belső egyensúly további romlását okozta, növekvő eladósodáshoz vezetett.

Világossá vált, hogy tartós eredményeket a magyar gazdaság csak akkor érhet el, ha folytatódik a megkezdett reform, kialakul a szocialista árutermelő gazdaság — fejlettségünknek és adottságainknak megfelelő — működési és irányítási rendszere. Megnehezítette ennek megvalósítását, hogy a gazdaságban megkezdett reform nem terjedt ki kellő időben a társadalmi élet más területeire. A gazdaságban kiéleződött ellentmondások részben okozói, részben következményei a társadalmi viszonyokban, a politikai intézményrendszer működésében mutatkozó zavaroknak. A gazdasági fejlődést fékezik olyan társadalmi körülmények is, mint az iskolázottság, a szaktudás, a műveltség szintjének elmaradása a kor követelményeitől. A lakosság — különösen a munkaképesek — számának csökkenése, nem kielégítő egészségi állapota kedvezőtlenül befolyásolja a társadalom teljesítőképességét.

A közvélemény ezeket az ellentmondásokat tükrözi, a lakosság növekvő elégedetlenséget tanúsít a gazdasági és társadalmi fejlődés megtorpanása, a nehézségek megszaporodása miatt. Romlott a közhangulat, csökkent a párt és a vezetők iránti bizalom. A reális helyzetértékelés, a cselekvőkészség mellett van pesszimizmus, kiábrándultság, és teret nyernek megalapozatlan, irreális elgondolások.

A kialakult helyzetért felelősség terheli a Központi Bizottságot és végrehajtó szerveit, továbbá a kormányt és intézményeit is. A döntések egy része nem volt megalapozott, több fontos kérdésben nem tudtak érvényt szerezni a határozatoknak. A párt-, az állami szervek és a társadalmi szervezetek gyakorlata és munkastílusa nem a követelményeknek megfelelően változott.

A Központi Bizottság 1986. novemberi határozatában kimondta: fordulatra van szükség. Ezt követően — a pártaktíva, a tudományos intézmények és a társadalmi szervezetek javaslatait figyelembe véve — 1987 júliusában kidolgozta a gazdasági-társadalmi kibontakozás programját.

Ennek alapján a kormány stabilizációs munkaprogramot készített, amelyet az Országgyűlés jóváhagyott. Elkezdődött a kormányzati munka megújulása. A gazdaságban kisebb mértékű javulás jelei mutatkoznak, a szükséges fordulat azonban még nem következett be; feltételei csak hosszabb idő alatt teremthetők meg.

Előrehaladásunk, a nemzet boldogulása azt követeli, hogy a társadalmi élet minden területén fordulatot hajtsunk végre: felgyorsítsuk a reformfolyamatokat, összehangoltan folytassuk a gazdaság és a politikai intézményrendszer működésének megújítását, segítsük a társadalom alkotóképességének kibontakoztatását.

A gazdálkodás, a szocialista demokrácia fejlesztésével érhető el, hogy teljesüljön a társadalom jogos igénye: maradjon fenn a létbiztonság, a jövedelmek a teljesítmények szerint alakuljanak, csökkenjen az infláció, könnyebbé váljon a fiatalok pályakezdése, a gyermekek eltartása és nevelése, általánossá váljon a gondoskodás az idősekről, az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe kerülő emberekről. Ezáltal tehetünk eleget mindenkori kötelezettségünknek, hogy megőrizzük és gyarapítsuk a nemzet kulturális értékeit, erősítsük a társadalmi szolidaritást, magasabbra emeljük a társadalom erkölcsi színvonalát.

Céljaink elérésének legfőbb biztosítéka a szocialista társadalmi rendszer, amelynek alapja a munkásosztály vezetésével, a munkás-paraszt szövetség erejével, az értelmiség támogatásával kiépített népi hatalom, a termelőeszközök meghatározó részének társadalmi tulajdona, a marxista—leninista párt vezető szerepe, társadalmunk alapintézményeinek megerősítése és fejlesztése. A kommunistáknak és a szocializmus párton kívüli híveinek részvétele a politika alakításában, a vezető testületek személyi összetételének megújulása, a politikai intézményrendszer korszerűsítése, a politika nyíltsága és nyilvánossága teszi visszafordíthatatlanná társadalmi és gazdasági életünk reformjának folyamatát.

A pártértekezlet szükségesnek tartja, hogy a Központi Bizottság alakítson munkabizottságot, amely elvégzi a helyzet mélyebb elemzését, az okok feltárását, s a közelmúltban folytatott viták tapasztalatait is hasznosítva felvázolja a szocializmus építésének távlati programját. Ennek keretében vizsgálni kell egy új programnyilatkozat elkészítésének a szükségességét.

I.

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezlete szükségesnek tartja a társadalmi és gazdasági reformfolyamat összehangolt folytatását és meggyorsítását. Mivel az MSZMP a történelmileg kialakult egypártrendszer körülményei között tölti be vezető szerepét, így az átfogó reform folytatásának kiindulópontja a párt működésének megújítása.

a) A párt erősítse tevékenységének politikai jellegét. A politika kidolgozása során támaszkodjon jobban a tudomány eredményeire, a gyakorlati tapasztalatokra. Javítsa a párthatározatok politikai előkészítését és a döntések után a meggyőző, szervező és ellenőrző munkát.

A párt összpontosítsa tevékenységét a társadalmi viszonyok fejlesztésére, a szocialista rendszer védelmét és a törvényességet szolgáló alapelvek meghatározására, a népgazdaság fejlesztési irányainak kijelölésére, a társadalom szellemi, ideológiai életének befolyásolására, erkölcsi állapotának javítására, külpolitikai elveink és céljaink kialakítására, a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésére. Ne vállalja át az állam és a társadalmi szervezetek feladatkörét, hanem a törvényes keretek között, tagjainak, szervezeteinek és testületeinek tevékenysége révén, széles körű támogatás megszerzésére törekedve, elvi, politikai iránymutatással érvényesítse vezető szerepét.

b) A párt a demokratikus centralizmus elve alapján épül fel és működik. A jelenlegi helyzetben a fő feladat a pártdemokrácia erősítése, minél teljesebb kibontakoztatása.

A kongresszusok között a Központi Bizottság dönt a párt egészét érintő ügyekről, állást foglal a társadalmat és a gazdaságot érintő kérdésekben. A nagy horderejű ügyekben a Központi Bizottság előzetesen lefolytatott, az egész tagságra kiterjedő pártvita alapján döntsön, a fontosabb javaslatokat pedig a területi, intézményi, üzemi pártbizottságok előzetesen véleményezzék.

A Központi Bizottság és szükség szerint a területi pártszervek mellett működtethetők tanácsadó testületek a döntések, állásfoglalások sokoldalú megalapozása céljából.

A központi irányítás javításával egyidejűleg biztosítani kell a területi és munkahelyi pártszervek, alapszervezetek, a párttagok részvételét a politika alakításában, növelni önállóságukat és felelősségüket a párt politikájának képviseletében, a politikai tevékenység megszervezésében és ellenőrzésében.

A párt alapszervezeteinek, szerveinek joguk és kötelességük, hogy kezdeményezzék a felsőbb pártszerveknél az általuk szükségesnek tartott kérdések megtárgyalását, illetve vitára bocsátását. A felsőbb pártszerv testületi ülésén köteles a javaslatokat mérlegelni. A döntésről, annak indokairól a kezdeményező pártszervezet kapjon tájékoztatást. Az alapszervezetek hatáskörét úgy kell bővíteni, hogy az összhangban legyen a működési területükön levő állami szervek, vállalatok, intézmények önállóságával. Kapják meg a munkájukhoz szükséges információkat. Erősödjön az élőszó szerepe, az emberi, elvtársi kapcsolat.

A pártmunka megújulásának fontos eleme a döntési rendszer módosítása, a döntési folyamat gyorsítása. A politikai döntések előkészítésekor a vezető testületek mérlegeljék a társadalmi szervezetek, az érdekképviseleti szervek, a nyilvános fórumok véleményét és javaslatait. Lehetőleg több változatot tartalmazó tervezetek készüljenek, figyelemmel a társadalmi összefüggésekre és hatásokra. A döntésre hivatott pártszerv ülésén ismertessék a javasolttól eltérő elgondolásokat is, és a testület foglaljon állást azokról.

A pártban a kollektív vezetés elve érvényesül. A döntésekben és azok végrehajtásában részt vevők személyes politikai felelősséggel tartoznak. A végrehajtás ellenőrzése a pártmunka minden szintjén váljon rendszeressé. Terjedjen ki arra is, hogy a gyakorlat igazolja-e a politika és az egyes határozatok helyességét. Az ellenőrzés tapasztalatait hozzák nyilvánosságra, kitérve szükség szerint a döntés-előkészítők, a döntéshozók és a végrehajtásban részt vevők személyes felelősségére is.

A pártdemokrácia fejlesztése indokolja a párton belüli választási rendszer módosítását. Lehetővé kell tenni, hogy az irányító testületek tagjainak meghatározott hányadát az alapszervezetek, illetve az alsóbb szintű pártszervek közvetlenül választhassák, s ha munkájukkal, magatartásukkal elégedetlenek, őket visszahívhassák. A választások minden szinten titkosak legyenek. Mindenütt, ahol igénylik, több személyt kell jelölni. A pártértekezletek küldötteinek és a testületek tagjainak megválasztásában ne statisztikai szempontok érvényesüljenek. Az irányító pártbizottságok ne befolyásolják az alapszervezeti vezetőségek és tisztségviselők, a közbenső párttestületek választását.

A párt új választási rendjét 1988-tól folyamatosan be kell vezetni.

Az irányítást mindenütt a választott testület, az alapszervezetekben a taggyűlés gyakorolja. Az apparátusok feladata, hogy a testületek útmutatása szerint szervezzék és segítsék a döntések előkészítését, a határozatok megismertetését, alkalmazását, megvalósítását, a tapasztalatok összegezését. A választott testületek irányításával működő apparátusok szakmai összetétele és szervezete, tagjainak felkészültsége a pártszervek módosuló feladatkörének megfelelően alakuljon.

c) A párt eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egységét folyamatosan újra kell teremteni. A kommunisták minden fórumon nyíltan és felelősségtudattal mondjanak véleményt, kételyeiket pedig a párt fórumain vessék fel. Mind az alapszervezetekben, mind az irányító testületekben általánossá kell tenni a tárgyszerű és türelmes politikai vitát, amelyben az érveknek és nem a beosztásnak van szerepe.

A párt tagjai kötelesek a párt testületeinek álláspontját nyilvánosan képviselni. A vezetők ebben is mutassanak példát. A párttagok az illetékes pártfórumokon kívül nem nyilatkozhatnak az elfogadott határozatoktól eltérő szellemben; különvéleményük támogatására frakciókat nem szervezhetnek. A véleményükkel kisebbségben maradottak álláspontjukat a pártszervek tanácskozásain, a párt elméleti fórumain kifejthetik, illetve joguk van ahhoz, hogy saját alapszervezetükhöz, testületükhöz vagy felsőbb pártszervhez forduljanak a vitatott ügy újratárgyalása érdekében. Amíg azonban a határozat érvényben van, kötelesek magukat ahhoz tartani, illetve azt végrehajtani. A párttagok döntés előtt, illetve döntés hiányában képviselhetik saját álláspontjukat.

A cselekvési egység erősítése céljából olyan gyakorlatra és tájékoztatási rendszerre van szükség, amely a párttagokkal folyamatosan megismerteti a döntések, határozatok indokait és a feladatokat. A tájékoztatás terjedjen ki a döntések előkészítése során felmerült változatokra is.

A párt tagjait folyamatosan tájékoztatni kell a Központi Bizottság és végrehajtó szervei, valamint a Központi Ellenőrző Bizottság munkájáról és határozatairól. A Központi Bizottság tagjai, a párt minden szintű választott és kinevezett tisztségviselői gyakrabban találkozzanak az alapszervezetekkel, legyen közvetlen és kötetlen a vezetők és a tagság kapcsolata.

d) A párt vezető szerepének érvényesítésében meghatározó jelentősége van a káderpolitikának. A párt káderpolitikai elveinek érvényt kell szerezni. A párt-

szervek a választók véleményét mérlegelve tegyenek javaslatokat a politikailag fontos vezető tisztségek betöltésére. Lépjenek fel a választások és a kinevezések tisztaságáért, törvényességéért, a protekció, az elvtelen összefonódás ellen. A jelöltek megítélésének fő mércéje az alkalmasság, a hivatalban levő vezetők esetében teljesítményük, munkájuk eredményessége és emberi tisztességük legyen. Az erkölcsi normák megtartását, a közélet tisztaságának védelmét minden vezetőtől, minden párttagtól szigorúan meg kell követelni.

Bővüljön a pályázat útján és a meghatározott időtartamú megbízatással betölthető funkciók köre. A politikai és a társadalmi élet minden területén lényegesen nagyobb számban jelöljenek tehetséges fiatal embereket vezető tisztségekre. Csökkenjen a párt-, az állami szervek és a társadalmi szervezetek vezető testületeiben a kölcsönös képviselet. Folytatódjon a káderhatáskörök decentralizálása, csökkenjen a felettes pártszervek hatáskörébe tartozó párt-, gazdasági és társadalmi tisztségek száma.

A Politikai Bizottság és a Titkárság tagjai, a Központi Ellenőrző Bizottság elnöke és titkára, a budapesti, a megyei, a megyei jogú, a városi és a budapesti kerületi pártbizottságok titkárai — ha munkájuk alapján erre alkalmasak — ugyanarra a tisztségre legfeljebb két ciklusra választhatók meg. A Központi Bizottság ezt az elvet érvényesíti osztályvezetőinek kinevezésénél is. Gondoskodni kell a tisztségükből távozó vezetők megfelelő elhelyezéséről.

A párt belső működésében bekövetkezett, valamint a tervezett változások új szervezeti szabályzat kidolgozását indokolják. A Központi Bizottság e célból hozzon létre munkabizottságot, amely javaslatát terjessze a XIV. kongresszus elé.

e) A szocializmus építésének nélkülözhetetlen feltétele a szövetségi politika következetes folytatása és megújítása.

A társadalom osztály- és rétegviszonyainak átalakulásával, a párt politikájának gazdagodásával, a szocializmus építésének kiteljesedésével az MSZMP a nép pártjává válik. Továbbra is legfontosabb feladatának tartja a munkásosztály történelmi céljainak megvalósítását, amelyek nemzeti érdekeket fejeznek ki. A munkások és parasztok szövetségének jól bevált hagyományait folytatja és alkalmazza a jelenlegi viszonyokra, épít és számít az értelmiség, valamint az ifjúság támogatására és cselekvő részvételére. Fontos feladatának tartja a különböző világnézetű embereknek, a nemzet alkotó erőinek összefogását.

Együttműködünk mindazokkal a más felfogású, más világnézetű állampolgárokkal, akik tevékenyen dolgoznak szocialista hazánk javára, tiszteletben tartják alkotmányos rendünket és nemzetközi kötelezettségeinket.

Meggyőződéssel hirdetjük a párt álláspontját. de figyelembe vesszük az attól eltérő nézeteket. Előrehaladásunk fontos hajtóerejének tekintjük az építő szándékú bírálatokat, javaslatokat. A különböző elgondolásokat tartalmuk szerint ítéljük meg. A párt szervei, a néphatalom intézményei és a társadalmi szervezetek testületei vizsgálják meg a sajátjuktól eltérő elgondolásokat is. gazdagítsák programjaikat a hasznosítható javaslatokkal, de nyíltan, érvelve határolják el magukat attól, ami nem egyeztethető össze szocialista elveinkkel és nemzeti érdekeinkkel.

f) A magyar nép döntő többsége a szocializmusban látja a nemzet jövőjét, cselekvően részt kíván venni a munkában. A közgondolkodásban ugyanakkor teret nyertek polgári, valamint szocializmusellenes nézetek, terjed a politikai, világnézeti közömbösség.

Az előttünk álló feladatok megoldása igényli az ideológiai munka folyamatos megújítását, a marxista gondolkodás élénkítését. Az elméleti alkotóműhelyek, a tudományos kutatók elemezzék a gazdasági, társadalmi folyamatokat, tárják fel a kedvezőtlen jelenségek, tendenciák okait, mélyebb gyökereit, kísérjék figyelemmel a szocialista fejlődés hazai és nemzetközi tapasztalatait, és vonják le az általánosítható elvi következtetéseket. Intenzívebb ideológiai, tudatformáló munkával segítsük a társadalmi fejlődés új jelenségeinek felismerését és megértését, a valóság által igazolt értékrend kialakítását.

A pártszervek és -szervezetek rendszeresen tűzzék napirendre a párttagságot foglalkoztató kérdéseket, és adjanak választ azokra. Segítsék elő a szocializmus fejlődését szolgáló új gondolatok befogadását.

A párt szervezetei, intézményei és tagjai érvekkel lépjenek fel a túlzó és a konzervatív, a szocialista reformok szükségességét tagadó, illetve az elveinket és politikánkat bármely oldalról támadó, eltorzító nézetekkel szemben. Mutassák be a szocializmussal szemben álló eszmék és törekvések valóságos természetét. Ösztönözzük a szocializmus melletti kiállást, tegyük elmélyültebbé a tudományosan megalapozott, reális nemzeti önismeretet, erősítsük a nemzeti érzést és önbecsülést.

A szocializmus befogadja, őrzi és gazdagítja az emberiség értékeit. A párt feladatának tekinti a történelmi örökség ápolását, a nemzeti öntudat, a magyarsághoz való kötődés, a cselekvésre kész hazaszeretet és az internacionalista gondolkodás, a népek barátsága eszméjének erősítését. A párt erőfeszítéseket tesz a munkaerkölcs megszilárdításáért, a közösségi magatartás terjedéséért, a munkaszeretet, a helytállás, a tisztesség, a tehetség, a műveltség a szaktudás nagyobb megbecsüléséért. Céljaink megvalósításában növekszik a szerepük és jelentőségük olyan értékeknek, mint az egyéni kezdeményezőkészség, a felelősségvállalás, a vállalkozó-, újítószellem.

2. A néphatalom érvényesülésének és gyakorlásának feltétele és eszköze a párt vezető szerepére épülő szocialista pluralizmus. Ez teremt lehetőséget a különböző érdekek intézményes kifejezésére, egyeztetésére és politikai akaratttá formálására. A szocialista állam tevékenysége meghatározó tényező a társadalomban. A Magyar Szocialista Munkáspárt súlyos történelmi helyzetben, a társadalom széles körű támogatását megnyerve, nagy és eredményes harcot folytatott a Magyar Népköztársaság alkotmányos, törvényes rendjének helyreállításáért, és továbbra is legfőbb feladatának tekinti az ország alaptörvényének megtartását, megtartatását, a szocialista törvényesség védelmét.

A társadalmi, politikai fejlődés szükségessé teszi az alkotmány felülvizsgálatát.

A szocialista államszervezet önállóan, jobb hatásfokkal működjön, tisztázott legyen feladatköre és felelőssége.

Korszerűsíteni szükséges a párt és a kormány munkamegosztását, a pártnak az államéletre gyakorolt befolyása elveit, eszközeit és módszereit. A párt elsősorban az államszervezetben dolgozó kommunisták révén érvényesítse politikai állásfoglalásait, illetve hasson az állami szervek működésére.

A népképviseleti testületek legyenek a nyílt politizálás fórumai. Az Országgyűlés legfőbb feladata a törvényalkotás. Ebben kizárólagos jogköre van. Ugyanakkor legyen nagyobb szerepe a társadalmi érdekegyeztetésben, a közös érdekek képviseletében, a törvények megtartásának ellenőrzésében, a kormányzati munka kereteinek meghatározásában és a kormány ellenőrzésében.

A párttag képviselők a népképviseleti testületekben meggyőző érvekkel érvényesítsék a párt politikáját.

A Minisztertanácsban megkezdett átszervezést folytatva ésszerűsíteni és javítani kell az államigazgatási munkát országos, területi és helyi szinten egyaránt.

A tanácsok váljanak a lakóhelyek valóságos önkormányzati intézményeivé, s ezzel együtt töltsék be hatékonyan a szocialista állam helyi végrehajtó szervének szerepkörét. A központi forrásokból törvényben szabályozott arányban részesedjenek. A kormányzati szervek növeljék a tanácsok gazdasági és döntési önállóságát, érdekeltségét bevételeik gyarapításában. A tanácsi munka feltételei azáltal is javuljanak, hogy egyszerűsödjön a különféle hatósági eljárások rendje. Indokolt, hogy az Országgyűlés új törvényt alkosson a tanácsok feladatairól, szervezetéről és működéséről.

Az állam és az állampolgárok kapcsolatában demokratikus, bürokratizmustól mentes, a kötelességek teljesítésére, a jogok kölcsönös tiszteletben tartására épülő, törvényekkel szabályozott viszonyokra van szükség.

Rendezni kell az állampolgárok és az állami szervek jogai gyakorlásának és kötelességei teljesítésének módját. Ki kell alakítani a társadalmi viták szervezésének rendjét. Törvényben kell szabályozni az öntevékeny szerveződés, a gyülekezés, az egyesülés, a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, a nemzetiségek jogait, valamint az egyéni és közösségi jogok védelmének garanciáit. Létre kell hozni az alkotmánybíróság és a közigazgatási bíráskodás intézményeit.

A választási rendszert tovább kell fejleszteni. A választási törvény módosítása tegye lehetővé a különféle szervezetek, állampolgári közösségek, érdekképviseletek, munkaszervezetek érdemi részvételét a jelöltek kiválasztásában és megismertetésében. Törvényt kell alkotni az országos és a helyi népszavazás alkalmazásáról.

Az állami szervek tegyenek intézkedéseket a társadalmi élet minden területén a törvényesség, az állami és az állampolgári fegyelem erősítéséért. Jogos igény a közélet tisztaságának védelme, a törvény szigorának alkalmazása a hatalommal való visszaélés, a jogtalan haszonszerzés, a protekció ellen.

3. Növekedjen a társadalmi szervezetek, mozgalmak önállósága. Töltsenek be nagyobb szerepet a politikai és az állami döntésekben, a törvények és más jogszabályok előkészítésében, megvitatásában, megtartásuk ellenőrzésében, a politikai kultúra fejlesztésében, a demokratikus közösségi élet intézményes, öntevékeny formáinak megteremtésében. A tagságukat érintő legfontosabb kérdésekben dolgozzanak ki önálló megoldási javaslatokat.

A jövőben is nagy felelősség hárul a történelmi hagyományokat hordozó, a dolgozók túlnyomó többségét tömörítő szakszervezetekre. A párt politikai vezető szerepét elismerő partneri viszony kapjon nagyobb hangsúlyt. Az ennek keretében önállóan dolgozó szakszervezetek tagságuk érdekeit képviselve cselekedjenek, tegyék meg javaslataikat, és alakítsák ki önálló véleményüket. Tagságukkal, az állampolgárokkal ismertessék meg állásfoglalásaikat, a szervezett dolgozók törekvéseit. Növeljék munkájuk nyitottságát, nyilvánosságát. Az állami szervek vonják be a szakszervezeteket a politikai, társadalmi és gazdasági döntések előkészítésébe. Támogatjuk azokat a kezdeményezéseket, amelyek a szakszervezetek érdekképviseleti tevékenysége politikai és jogi feltételeinek javítására és a mozgalom korszerűsítésére irányulnak.

A Hazafias Népfront a szocialista pluralizmus fontos intézménye. Továbbra is munkálkodjon a nemzeti közmegegyezésért, a társadalom különbö-

ző erőinek tartós szövetségéért. Teremtsen mozgalmi kereteket, politikai fórumokat mindazok számára, akik elfogadják a szocialista építés nemzeti programját, és aktívan részt kívánnak venni a közéletben.

A Hazafias Népfront tevékenységét a párt elvi irányításával és közreműködésével önállóan végezze. Kezdeményezze a társadalmi szervezetek, állampolgári egyesületek közös fellépését fontos társadalmi célok megvalósításáért. Segítse elő a párttagok és pártonkívüliek kapcsolatait és együttműködését. Közjogi funkciójának ellátásával, a választások, a népszavazás lebonyolításában betöltött szerepével erősítse az állampolgárok befolyását a népképviseleti, államigazgatási szervekre. Mozgalmi munkájával szolgálja a különböző közösségek érdekeinek egyeztetését, a társadalom politikai kultúrájának gazdagodását, az emberi jogok érvényesülését. A pártszervek — álláspontjuk, politikai elgondolásaik kialakítása és ismertetése során — nagyobb mértékben éljenek a népfrontmozgalom fórumainak lehetőségeivel.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a magyar ifjúság egységes politikai tömegszervezete. Az ifjúsági szövetséget — szervezeti önállóságát tiszteletben tartva — a párt irányítja.

A KISZ erősítse a fiatalok körében kifejtett politikai tevékenységének az utóbbi időben kialakuló új gyakorlatát. Képviselje nyilvánosan a fiatalok érdekeit, vegyen részt a társadalompolitikai döntések előkészítésében. Alakítson ki folyamatos párbeszédet a különböző ifjúsági csoportokkal, körökkel, egyesületekkel, és saját keretei között hozzon létre az ifjúság tagoltságát jobban megjelenítő szerveződési formákat.

Szükség van az ifjúság szerveződési lehetőségeinek bővítésére; támogatjuk és segítjük az egyes ifjúsági rétegek és csoportok érdeklődési körének és sajátos érdekeinek megfelelő, önkormányzó ifjúsági körök, klubok, egyesületek létrehozását.

Fokozottan építünk azokra a társadalmi szervezetekre, mozgalmakra, szövetkezetekre, szövetségekre és egyesületekre, amelyek alkotmányos keretek között, a társadalmi élet különböző területein, a gazdaságban, a kultúrában, az egészségügyben, a környezetvédelemben, a sportban fejtik ki tevékenységüket.

A párt tagjai kezdeményezően vegyenek részt a társadalmi szervezetek és mozgalmak munkájában, segítsék azok hatékony és szocialista célú működését.

4. A szocialista demokrácia kiteljesítésének fontos része a társadalmi nyilvánosság, amely jó lehetőségeket teremt a közéleti tájékozódáshoz, az érdekek különbségének és azonosságának felismeréséhez, a közmegegyezés létrehozásához, a társadalmi ellenőrzéshez. A politikai nyilvánsoság terjedjen ki a párt-, az állami, a társadalmi életre, az állampolgári jogokra és gyakorlásuk módjára is.

Gyors, pontos és rendszeres tájékoztatást kell adni az állami és politikai döntésekről. A Központi Bizottságnak és végrehajtó szerveinek a társadalmat érintő állásfoglalásairól, a különböző szintű pártbizottságok tanácskozásairól tájékoztatni kell a lakosságot.

A pártszervek bővítsék tevékenységük nyilvánosságát. A párt lapjai és folyóiratai meggyőzően képviseljék a párt testületeinek, szerveinek álláspontját, adjanak helyet a vitáknak.

A párt az elvi irányítás eszközeivel és módszereivel erősítse politikai befolyását a tömegtájékoztatásban. A lapalapító és lapfenntartó állami szervek,

társadalmi szervezetek és egyesületek teljes politikai, szakmai, erkölcsi és anyagi felelősséget viseljenek lapjaikért.

A tömegtájékoztatásban dolgozók elkötelezetten és felelősséggel lássák el feladataikat, adjanak hű képet a valóságról, támogassák a szocialista építőmunkát, népszerűsítsék a gazdasági, tudományos és kulturális tevékenység jó példáit, konstruktívan bírálják az előrehaladás útjában álló jelenségeket. Nyújtsanak segítséget a közérzetet rontó, a közélet tisztaságát, a társadalom igazságérzetét sértő jelenségek elleni harchoz.

II.

1. A gazdaságban legfontosabb feladatunk a Központi Bizottság 1987. július 2-án elfogadott kibontakozási, valamint a Minisztertanács stabilizációs munkaprogramjának végrehajtása.

A gazdaság stabilizálásának alapfeltétele a külső adósság növekedésének fékezése, majd megállítása és a belső pénzügyi egyensúly helyreállítása. E megkerülhetetlen követelményeknek úgy kell — és eredményesen csak úgy lehet — eleget tenni, hogy minden eszközzel növeljük a gazdálkodás hatékonyságát, aminek a piaci versenyképesség javulásában kell megmutatkoznia. Ezt kell szolgálnia a rend és a fegyelem megszilárdításának, a műszaki fejlesztés gyorsításának, a termelési és termékszerkezet korszerűsítésének. A stabilizáció és a kibontakozás nemzeti, össztársadalmi érdek, megvalósításuktól nem tántoríthat el az sem, hogy bizonyos lépések, intézkedések ütköznek egyes gazdálkodó szervezeteknek vagy a lakosság egy részének rövid távú érdekeivel.

Abból kiindulva, hogy a szocialista gazdaság árutermelő gazdaság, támogatjuk mindazoknak az eszközöknek az alkalmazását, amelyek a gazdasági szervezeteket a piac törvényeinek figyelembevételére kényszerítik, és amelyek segítik a társadalmi tőke és a munkaerő megfelelő áramlását a hatékonyabban dolgozó területekre.

Többszektorú népgazdaságunkban a jövőben is meghatározó a szocialista, közösségi tulajdon. Fontos feladatunk az állami és a szövetkezeti tulajdon működésének hatékonyabbá tétele, a tulajdonosi rendelkezési jogok és felelősség érvényre juttatása. Szükség van a közösségi tulajdon formáinak gazdagítására.

A szocializmus építésének jelenlegi szakaszában és hosszabb távon is szükség van arra, hogy a lakosság megtakarított pénzeszközei bekerüljenek a gazdasági vérkeringésbe, s arra is, hogy a külföldi működő tőkét bevonjuk a hazai termelésbe. Támogatunk minden olyan kezdeményezést — beleértve a vegyes tulajdonú vállalkozások meghonosítását és a magántevékenység élénkítését —, amely a nemzeti jövedelem növekedését és a lakosság életviszonyainak javítását szolgálja.

Valamennyi gazdálkodó szervezetet — tulajdonformájától, méretétől és tevékenységi területétől függetlenül — érdekeltté kell tenni a gazdasági teljesítmény növelésében. Bővíteni kell a különféle tulajdonformák működésének lehetőségeit, változatos kombinációikhoz ki kell alakítani a megfelelő kereteket. A gazdálkodásban olyan működési feltételeket kell létrehozni, amelyek a teljesítménnyel, a befektetéssel arányos jövedelmet tesznek lehetővé, utat nyitnak a társadalom számára is hasznos és eredményes vállalkozások fejlődéséhez. Ennek érdekében szükség van új társasági törvényre, amely lehetővé teszi a gazdálkodás szervezeti kereteinek bővítését, a kollektív tulajdonosi érdekeltség erősítését, ösztönzi közös vállalkozások létrehozását, a magánvállalkozások és a külföldi működő tőke fokozott bevonását.

2. Tovább kell folytatni a gazdasági reformot, amely egy szocialista piacgazdaság működési feltételeinek kialakítását szolgálja. A gazdaságirányításban egyszerű, áttekinthető megoldásokra és gyakorlatra van szükség. A gazdaságirányítás tegye lehetővé, hogy a gazdaság szereplői magas szintű jogszabályokban rögzített és hosszabb távra érvényes feltételek között dolgozhassanak; segítse, hogy gyorsan és rugalmasan alkalmazkodjanak a változásokhoz. A nagyobb gazdálkodói önállósághoz, bővülő jogkörökhöz és felelősséghez igazodóan kell fejleszteni a központi irányítás intézményeit, munkamegosztását és kapcsolatrendszerét.

A népgazdasági terv váljon az alapvető gazdaságpolitikai célok összehangolásának, a kívánatos arányok érvényesítésének, a fő gazdasági folyamatok prognosztizálásának, befolyásolásának, eszközévé. Ezt kell szolgálnia a népgazdasági tervezés és a költségvetés reformjának.

A gazdasági reform egyéb elemeihez igazodva átfogóan módosítani kell a bérpolitikát és a bérrendszert. A bérreform vezessen a keresetszabályozás kötöttségeinek feloldásához, a munka társadalmi hasznosságának, eredményességének megfelelő bérarányok kialakulásához. A vállalati belső érdekeltségi rendszerek segítsék elő a főmunkaidőben végzett tevékenység kellő anyagi és erkölcsi elismerését.

Vállalni kell azokat a társadalmi következményeket, amelyekkel a kibontakozási program gazdasági feltételeinek megteremtése, elsősorban a szerkezetátalakítás, a támogatások leépítése jár.

A gazdaság szerkezetének átalakítása elkerülhetetlenné teszi a munkaerő nagyobb arányú mozgását a dinamikusan fejlődő ágazatok, vállalatok irányába. Az átmeneti elhelyezkedési nehézségeket átképzéssel, állami támogatással kell mérsékelni. A munkahely nélkül maradó emberek sorsa intézményes segítséget igényel. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű emberek, csoportok, a pályakezdők foglalkoztatási problémáinak megoldására. Ezek enyhítése, méltányos kezelése elsősorban állami eszközökkel történjen.

Indokolt megvizsgálni, milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy az állam a létfenntartás minimális szintjét garantálhassa.

Ki kell alakítani a szociálpolitika és az egészségügy egységes rendszerét. Ez álljon összhangban a korszerűsített társadalombiztosítással és a nyugdíjrendszer reformjával. Mérsékelni kell a nyugdíjak reálértékének csökkenését. Gondoskodni kell az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe kerültekről. A szociálpolitikai eszközökkel elsősorban a családokat támogassuk. Kapjanak támogatást a szociális problémák felelősségteljes megoldását segítő öntevékeny állampolgári és társadalmi kezdeményezések.

Nemzeti érdekünk, hogy a nők jobb feltételek között tölthessék be munkavállalói szerepüket és anyai hivatásukat, fokozatos és konkrét lépések szükségesek a gyermeknevelés családi terheinek enyhítésére, az ifjúság egyes rétegeinek helyzetét kedvezőtlenül érintő folyamatok ellensúlyozására, a társadalmi esélyegyenlőtlenség csökkentésére.

Egyéni és társadalmi érdek, hogy a lakosság egészségi állapota javuljon. Meg kell teremtenünk az egészségmegőrzés társadalmi-nemzeti programja megvalósításának feltételeit.

A lakásépítésben és a lakásgazdálkodásban átfogó korszerűsítés révén mindinkább érvényesüljenek a reális érték- és költségviszonyok. Javítani kell — a területfejlesztés, a szerkezetátalakítás, a munkaerőmozgás figyelembevételével — a lakáshelyzetet. Intézkedések szükségesek a lakáskínálat bővíi-

tésére. Kapjanak nagyobb támogatást azok, akik önerőből nem képesek rossz lakáshelyzetükön javítani, és akik szeretnének első önálló lakáshoz jutni.

Arányos területfejlesztés keretében növelni kell a kisebb települések népességmegtartó képességét. Az országos és megyei programok alapján folytatódjon az elmaradott térségek gazdasági alapjainak erősítése.

3. Az értéket teremtő szellemi munka döntő tényezője a társadalmi és gazdasági előrehaladásnak növekvő mértékben részese a javak előállításának, a társadalmi erőforrások újrateremtésének, az új folyamatok feltárásának. Ennek ki kell fejeződnie a szellemi munka, a tudás, a teljesítmény értékelésében, az értelmiség méltó politikai, anyagi és erkölcsi megbecsülésében.

A tudományos kutatás a társadalom előtt álló feladatok megoldásában, a népgazdaság műszaki megújulásában meghatározó szerepet tölt be. Támogatni kell mind a fontos alapkutatásokat, mind az előremutató, magas színvonalú, a gazdasági és társadalmi fejlődés szempontjából hasznos alkalmazott kutatásokat, a műszaki fejlesztést. Elő kell segíteni a tudományos eredmények gyakorlati hasznosítását. Ehhez megfelelő közgazdasági, jogi, pénzügyi és szervezeti feltételeket kell kialakítani.

Az emberek műveltségének iskolázottságának, szakképzettségének színvonala meghatározó tényezője a társadalmi-gazdasági haladásnak, a reformok sikerének. Az oktatás és a közművelődés feltételeinek javításához, az esélykülönbségek csökkentéséhez most, a központi források szűkösségének időszakában is biztosítani kell az anyagi eszközöket.

A társadalmi és politikai célok megvalósításának alapvető feltétele az oktatási rendszer fejlesztése, az oktatás színvonalának emelése. Az oktatási intézmények adjanak szilárd általános műveltséget és korszerű szakmai ismereteket, fordítsanak nagyobb figyelmet az ifjúság nevelésére, erkölcsi értékrendjének kialakítására, személyiségének fejlesztésére.

Az oktatás korszerűsítése során különösen a műveltséget megalapozó általános iskola és a középfokú képzés fejlesztésére kell nagy gondot fordítani. A gazdálkodó szervezetek vállaljanak nagyobb részt a szakképzésben, alakuljon ki megfelelő munkamegosztás az iskolai képzés és a vállalatoknál folyó vagy általuk kezdeményezett át- és továbbképzés között.

A népgazdaság feladataival összhangban a kilencvenes évek elejére növelni szükséges az érettségit adó középfokú képzésben és a felsőoktatásban tanulók létszámát. Az ehhez és a képzés korszerűsítéséhez szükséges feltételek megteremtését meg kell kezdeni, jobbá és korszerűbbé kell tenni a felsőoktatást.

4. Az irodalmi, művészeti életet nyitottság és sokszínűség jellemzi, de nem érvényesül kellőképpen az egészséges kritikai szellem. Hiányoznak a tisztázó viták, ami megnehezíti az értékek kiválasztódását. A kulturális intézményrendszer tevékenységében zavarok mutatkoznak, részben a gazdasági élet piaci vonásainak mechanikus érvényesítése, részben a kulturális terület átfogó reformjának késlekedése miatt. Az értékek rovására teret nyertek az ízlésromboló, erőszakot hirdető, silány, eszmeileg zavaros művek és produkciók.

A kultúra értékeinek térhódítását az igények formálása, az ízlés fejlesztése, az oktatási intézmények kulturális nevelő hatása, az értékes alkotások kínálatának növekedése eredményezze. A szükséges reformok tegyék lehetővé az intézmények önállóságának növekedését, a különböző közösségek művészetpár-

toló szándékának érvényesülését. Állami támogatásban az értékes kezdeményezések és alkotások részesüljenek.

A művészetek, az irodalom értékeinek megismertetésében nagy jelentőségű az országos hatókörű kulturális és tömegtájékoztató intézmények — elsősorban a televízió és a rádió — kulturális kínálatának további javítása és irányítóinak felelős tevékenysége.

III.

Hazánk kedvező nemzetközi megítélését mindenekelőtt szocialista országépítő munkánk eredményeivel és reformpolitikánkkal, az erre épülő nemzetközi tevékenységünkkel vivtuk ki, s ezzel őrizhetjük meg a jövőben is.

Belső építőmunkák alapvető feltétele a béke, a különböző társadalmi berendezkedésű országok együttműködése. Erre a felismerésre épül pártunk és a Magyar Népköztársaság aktív nemzetközi tevékenysége. Külpolitikánk, amelyet társadalmunk legkülönbözőbb rétegei támogatnak, a nemzeti összefogás egyik fontos tényezőjévé vált.

A Szovjetunióban és más szocialista országokban folyó átalakítás kedvező feltételeket biztosít társadalmi és gazdasági megújulási programunk megvalósításához. A társadalmi rendszerek békés versenyében a megújulási folyamatok erősítik a szocializmus pozícióit, segítik az enyhülés kiteljesedését. Hazánk elismert részese ennek a folyamatnak, egyik kezdeményezője és részvevője a nemzetközi párbeszédnek.

Ugyancsak javuló nemzetközi feltételeket jelent és növeli hazánk külpolitikai mozgásterét, hogy elsősorban a szovjet külpolitika rugalmasságának, új szemléletének és kezdeményezéseinek hatására — a nyolcvanas évek közepétől — a világban felerősödtek a kedvező irányzatok, felújult a szovjet—amerikai párbeszéd, megélénkültek a kelet—nyugati kapcsolatok, enyhült a nemzetközi légkör, összességében szilárdult a béke és a biztonság. Ehhez hozzájárult, hogy a tőkés országok vezető köreiben is erősödött a realista szemlélet, a tárgyalási készség.

Növelte hazánk nemzetközi tekintélyét a magyar diplomácia érdemi részvétele a békés egymás mellett élés elveinek érvényesítésében, a kelet—nyugati párbeszédben, a nagyhatalmak, a szövetségi rendszerek, az eltérő társadalmi berendezkedésű országok közötti bizalmatlanság oldásában.

Hazánk számára létkérdés a nemzetközi folyamatokban, a nemzetközi munkamegosztásban, a tudományos-műszaki és a pénzügyi együttműködésben való fokozott és hatékony részvétel.

Hazai munkánk nemzetközi hátterének legfontosabb összetevője a Szovjetunióval, a Varsói Szerződés és a KGST tagországaival, általában a szocialista országokkal kialakított baráti, internacionalista kapcsolataink közös érdekeken alapuló fejlesztése, egyenjogú együttműködésünk új minőségi szintre emelése. A velük fenntartott két- és többoldalú együttműködés tartalmi és szervezeti korszerűsítésére, megújítására, a tartalékok mozgósítására törekszünk, merítünk tapasztalataikból. A KGST-együttműködés elodázhatatlan korszerűsítése érdekében megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítunk az áru- és pénzviszonyok, a közgazdasági eszközrendszer továbbfejlesztésének.

A Magyar Népköztársaság alapvető érdeke, hogy az élet minden területén rendezett, baráti viszonyt és szoros együttműködést alakítson ki közvetlen szomszédaival és tágabb, európai környezetével, valamennyi állammal.

A magyarság mintegy harmada határainkon kívül él, közülük legtöbben a szomszédos szocialista országokban. Szocialista viszonyok között természetes-

nek tartjuk az egyéni és kollektív nemzetiségi jogok érvényesítését. A nemzetiségek, bármely országban éljenek is, joggal igényelnek támogatást anyanyelvük megőrzéséhez, kultúrájuk fejlesztéséhez, az anyanemzethez fűződő kapcsolataik ápolásához. A helyzetükkel kapcsolatban felmerülő problémákat csakis a humanizmus érvényesítésével, az egyetemes emberi jogok és a demokrácia szavatolásával lehet rendezni. Mindehhez szükséges az is, hogy oldódjanak a múltból öröklött előítéletek. Törekvésünk, hogy minden szomszédos néppel erősödjön a megértés, a bizalom és az együttműködés.

Meggyőződésünk, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság kettős kötődése jól szolgálhatja a szomszéd népek közötti megértés és bizalom erősödését.

A kölcsönös előnyök, a békés együttműködés elvei alapján a fejlett tőkés országokkal tovább bővítjük politikai, gazdasági, tudományos-műszaki, kulturális és humanitárius kapcsolatainkat. Rendezett, szerződésekkel szabályozott kapcsolatokra törekszünk az Európai Gazdasági Közösséggel.

Érdekeltek vagyunk a fejlődő világ egyre súlyosabb társadalmi-gazdasági gondjainak enyhítésében, a veszélyes helyi válságok békés rendezésében. Népünk szolidáris a függetlenségük megszilárdításáért, az igazságos nemzetközi gazdasági kapcsolatok megteremtéséért küzdő fejlődő országokkal, a diktatórikus, fajüldöző rendszerek ellen harcoló nemzeti mozgalmakkal.

Az internacionalista szolidaritás jegyében szorosan együttműködünk a kommunista és munkáspártokkal. Fejlesztjük kapcsolatainkat a szocialista és szociáldemokrata pártokkal, a baloldali erőkkel, a haladó és nemzeti felszabadító mozgalmakkal.

Hazánk a jövőben is tevékeny szerepet vállal a biztonságosabb világ megteremtésének, a béke és a haladás ügyének szolgálatában. Fokozzuk erőfeszítéseinket a kelet—nyugati feszültségek csökkentése, a fegyverzetek alacsonyabb szintjén kialakuló erőegyensúly, a párbeszéd és az együttműködés elősegítése, megosztott, de egymásra utalt világunk egyetemes gondjainak enyhítése érdekében.

☆ ☆ ☆

A szocializmus építése hosszú történelmi folyamat. A párt elhatározott szándéka, hogy eleget tesz a magyar társadalom fejlődéséért vállalt történelmi küldetésének.

Megtett utunk tanulsága, hogy a párt akkor tudja betölteni szerepét, akkor ébreszt bizalmat, ha érzékenyen reagál a valóság új jelenségeire és képes kezdeményezően cselekedni. Így van ez most is, amikor részben örökölt, részben új keletű gondok nehezítik a haladást. Az MSZMP cselekvésre hív mindenkit, aki felelősséget érez a magyar nemzet jövőjéért, aki tettekkel képes segíteni közös célunk, a szocialista Magyarország építését.

Nemzetünk sorskérdése, hogy társadalmi rendszerünk működését összerűvé, hatékonnyá, eredményessé tegyük, és korszerű, a magyarországi viszonyoknak megfelelő szocialista megoldásokat találjunk a fejlődés új problémáira.

A családok, az egyének jobb életét csak az egész nemzet felemelkedésétől várhatjuk. Döntően az egységes akarattól, erőink mozgósításától, munkánktól, képességeink, tudásunk kamatoztatásától függ, hogyan és mikor jutunk túl a nehézségekkel terhes mostani időszakon, és lépünk előbbre a jobb jövő felé. Tetteinket, cselekedeteinket a hazaszeretet, a közös jövőnk iránti felelősség vezérelje.

Egység, összefogás, helytállás

KÁDÁR JÁNOS előadói beszéde

Tisztelt pártértekezlet!
Kedves elvtársak!

Pártunkban rendszerré vált, hogy két kongresszus között, az ötéves időszak felén túlhaladva, a Központi Bizottság kibővített ülésen áttekinti a kongresszusi határozatok végrehajtásának alakulását, tapasztalatait. Múlt év decemberében a Központi Bizottság úgy határozott, hogy ezúttal nem a szokásos ülésén, hanem országos pártértekezlet összehívásával tesz eleget e kötelezettségének.

A pártértekezlet összehívását a XIII. kongresszus után kialakult helyzet indokolta.

Felelősen gondolkodó és cselekvő marxista—leninista pártnak szigorúan, a tényeket mérlegelve kell a helyzet értékelését elvégeznie. Mit mutatnak a tények? A VII. ötéves terv első két évében a bruttó nemzeti össztermék 4,9 százalékkal emelkedett, az ipari termelés 5,8 százalékkal, a mezőgazdasági termékek termelése 0,8 százalékkal nőtt. Beruházásokra 1987-ben 9,4 százalékkal költöttünk többet, mint 1985-ben. A lakosság reáljövedelme egy főre számítva két év alatt 2,4 százalékkal, a munkások és alkalmazottak egy keresőre jutó reálbére 1,3 százalékkal nőtt. Az állami költségvetés hiánya 1986-ban 46,9 milliárd forint, 1987-ben 35 milliárd forint volt. Bruttó adósságunk konvertibilis valutában 18 milliárd dollárra, nettó adósságunk 10,9 milliárd dollárra emelkedett.

A fejlődést mutató számok mellett látnunk kell azt is, hogy gazdaságunkban nem következtek be minőségi változások, a szerkezetátalakítás vontatottan halad, a belső és a külső pénzügyi egyensúly romlott, s mindennek következtében nemcsak az életszínvonal érzékelhető emeléséhez, hanem annak teljes körű megvédéséhez is hiányzanak a feltételek.

Mindez azt is mutatja, hogy a XIII. kongresszus helyzetértékelése és a kitűzött gazdasági és életszínvonal-fejlesztési célok nem voltak kellően megalapozottak, s a végrehajtás is elmaradt a követelményektől. Ezt felismerve a Központi Bizottság kidolgozta és a múlt év júliusában határozattá emelte a gazdasági-társadalmi kibontakozás programját, majd a kormány szeptemberben hároméves gazdasági stabilizációs programot terjesztett az Országgyűlés elé, amely elfogadta azt.

A gazdasági helyzet alakulása természetszerűleg kihatott az ország társadalmi és politikai életére is. Nőtt az elégedetlenség a korábbi években

megszokott gazdasági és társadalmi fejlődés megtorpanása, a szokatlan nehézségek szaporodása miatt. A jelen nehézségei miatt a korábbinál többen látják bizonytalannak a jövőt. Politikai intézményrendszerünk a megváltozott viszonyok között nem áll feladata magaslatán, működésében zavarok jelentkeznek. Romlott a közhangulat, csökkent a bizalom a párt és a vezetők iránt. S ahogy ez ilyenkor lenni szokott, az ország határain belül és kívül is jelentkeznek mindazok, akik szeretnek a zavarosban halászni, s megpróbálják az ország nehézségeit a szocialista rendszer ellen felhasználni.

Mindezt mérlegelve határozott úgy a Központi Bizottság, hogy a párt szerveit és szervezeteit képviselő magasabb fórum, a párt most összeülő országos értekezlete tekintse át a párt helyzetét, és jelölje ki a legfontosabb feladatokat a következő kongresszusig. Nyilvánvaló, ha a pártértekezlet figyelmét a szocialista építés legidőszerűbb, a párttagságot, a közvéleményt leginkább foglalkoztató főbb politikai kérdésekre összpontosítja, s ezekben határozottan állást foglal, akkor megadja a nélkülözhetetlen világos útmutatást a gyakorlati munka elengedhetetlen megjavításához. A pártértekezlet nem kevésbé fontos feladata a vezető testületek személyi összetételének megújítása, megfiatalítása, amit a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság maga is időszerűnek tart és javasol.

A pártértekezlet — mozgalmi hagyományainknak megfelelően — a pártszervek, a Központi Bizottság, a Központi Ellenőrző Bizottság, a Budapesti Pártbizottság, a megyei és megyei jogú pártbizottságok küldötteinek tanácskozása. A pártértekezlet előkészítésében azonban az állásfoglalás-tervezet vitája keretében egész párttagságunk, pártonkívüli szövetségeseink széles köre vett részt. A szervezett vitákban kétszázezernél több felszólalás hangzott el, és sok ezer javaslatot juttattak el hozzánk. A Központi Bizottság nevében köszönetet mondok párttagságunknak, külön a véleményezésre felkért testületek tagjainak, mindazoknak, akik véleményük, javaslataik közlésével segítettek a felkészülés munkájában.

A beérkezett javaslatok közül az állásfoglalás-tervezet véglegesítésénél a Központi Bizottság hasznosította mindazokat, amelyek abba beépíthetők voltak. Számos olyan módosító javaslat érkezett, amely önmagában elfogadható lett volna, de a terjedelem nem növelhető a végtelenségig. Sok olyan ésszerű javaslat érkezett, amely helyes, de nem az állásfoglalásba való, hanem a végrehajtás menetében hasznosítható. Ezeket a Központi Bizottság rendszerezi, és a végrehajtásra kötelezett szervek vezetőinek rendelkezésére bocsátja.

Az előkészítő szakaszban több helyen feltették azt a kérdést, hogy milyen ügyek eldöntésére van felhatalmazása a pártértekezletnek. A szervezeti szabályzat nem részletezi a pártértekezlet feladatkörét. A választ nem a paragrafusokban kell keresni, hanem politikailag kell mérlegelni. Ha így közelítünk a kérdéshez, azt mondhatom, hogy a pártértekezletnek joga és kötelessége dönteni minden olyan ügyben, amit a helyzet megkövetel, s amit az előzetes viták tanúsága szerint a párttagság nagy többsége szükségesnek tart.

Többen emlegették, hogy a vitához rendelkezésre álló idő rövid volt, Ebben a véleményben sok igazság van, mégis úgy gondolom, hogy a döntések halogatásából több kár származna, mint amennyi hasznot az előkészítés elnyújtása adott volna. Egyébként a vitát tulajdonképpen nem ez év áprilisában kezdtük. A napirenden levő kérdésekkel a párt az alapszervezetektől a Központi Bizottságig már hosszabb idő óta foglalkozik. A múlt évben a gazdasági-társadalmi kibontakozás programját feldolgozta az egész

párt, a tagkönyvcserével kapcsolatban egyéni beszélgetést folytattak a párt minden tagjával, télen széles körű vita folyt a pártban az ideológiai munkáról és a politikai intézményrendszer megújításáról. Mindezek tapasztalataira is építhetett az áprilisban lefolytatott vita, s ezáltal vált lehetővé viszonylag rövid idő alatt eredményes lefolytatása.

A hozzászólások, az észrevételek a fő kérdésekben egy irányba mutattak, s ezért a pártértekezletnek megvan nemcsak a felhatalmazása, hanem a lehetősége is a párt egységét erősítő állásfoglalás kialakítására.

■ ■ ■

Az állásfoglalás-tervezet a pártértekezlet egyetlen okmánya, annak minden részlete, témája fontos. A küldött elvtársak nem először találkoznak vele, s nyilván jól ismerik. Ezért részletes ismertetésétől, indoklásától eltekintek, és bevezetőm további részében csupán néhány fontos kérdésre kívánom a figyelmet felhívni.

A pártértekezletnek világos és tiszta helyzetet kell teremtenie mindenekelőtt további utunk fő irányát illetően. Pártunk a munkásosztály történelmi céljainak eléréséért, a szocialista társadalom felépítéséért küzd. Minden döntésének kiindulópontja és célja, egész tevékenységének értelme és lényege, hogy hazánkban eredményesen folytatódjék a szocialista társadalom építése. Ez az elvi, politikai alapja szövetségi politikánk folytatásának is. Megengedhetetlen tehát, hogy ebben a kérdésben bizonytalanság maradjon a pártban. Minden olyan javaslatot elfogadunk és támogatunk, függetlenül attól, hogy kitől származik, amely a szocializmus ügyét szolgálja. Készek vagyunk kompromisszumokra is, ha azok segítik szocialista céljaink elérését. Ugyanilyen határozottsággal fellépünk minden olyan törekvéssel szemben, amely szocialista rendszerünk alapjait támadja.

A párt nyíltan hirdeti céljait. Politikájának nincs egyetlen olyan eleme sem, amelyet titkolnia kellene. Legfontosabb törekvésünk, hogy az emberek ismerjék és elfogadják céljainkat. Ezért a párt számára a nyíltság első számú követelménye, hogy céljainkat illetően ne legyenek kétségek sem barátainknál, sem partnereinknél, és még ellenfeleinknél, ellenségeinknél sem.

Ha célhoz akarunk érni, nyíltan kell beszélni arról is, hogy erőfeszítések, átmeneti áldozatok nélkül nem érhetünk el eredményeket. Az emberek vállalják a nehézségeket, megértik a tévedéseket is, ha őszinte szót hallanak, és látják a célt.

A politikai nyilvánosság fejlesztésében fontos és felelősségteljes szerepe van a sajtóban, a televízióban és a rádióban dolgozó kommunistáknak. Politikai és erkölcsi követelmény, hogy a tömegtájékoztatási eszközök a szocialista építést szolgálják, terjesszék a jó tapasztalatokat, népszerűsítsék a példamutató teljesítményeket, jobbító szándékkal bírálják a hibákat, ne a bénító pesszimizmust terjesszék, hanem a tettrekészséget ösztönözzék.

A szocializmus útján előrehaladásunk legfőbb biztosítéka a népi hatalom. Az elmúlt hónapok vitáiban sok szó esett a hatalom osztálytartalmáról, jellegéről. Tudósok vizsgálják és vitatják társadalmunk szerkezetének változásait. Tény, hogy a szocializmus építésének eddigi szakaszában gyökeres változások mentek végbe társadalmunk osztályviszonyaiban, szerkezetében. A mezőgazdaság szocialista átszervezése után nagymértékben csökkent a mezőgazdaságban dolgozók száma. A gazdaság extenzív fejlődésének időszakában gyorsan nőtt a munkások száma, az intenzív fejlődésre való áttérés

megkezdésével viszont csökkenni kezdett; ugyanakkor nő a magasan kvalifikált szellemi tevékenység szerepe.

Tudományos vizsgálatokra a pártértekezlet három napja nem elegendő, de a hatalom kérdésében egyértelműen és világosan állást kell foglalni. Magyarországon nincsenek kizsákmányoló osztályok, a magyar társadalom a dolgozók társadalma, minden hatalom a dolgozó népé. Ez a népi hatalom a munkásosztály vezetésével végbement politikai harcok legfőbb eredménye, amely a munkás-paraszt szövetségre építve és az értelmiség támogatásával jött létre. Erre gondolva a párt határozottan fellép a népi hatalom gyengítését célzó minden próbálkozással szemben, s szigorúan ítéli meg a hatalommal való visszaélés bármely formáját.

■ ■ ■

A népi hatalom ereje és szilárdsága nagymértékben függ a politikai intézményrendszer eredményes működésétől. A párt szükségesnek tartja társadalmunk politikai intézményrendszerének továbbfejlesztését, hangsúlyozva, hogy ez időt kívánó folyamat.

E feladat megvalósításához nem most kezdünk hozzá. Az 1953—1957-es évek politikai-társadalmi válságának leküzdésében fontos szerepe volt annak, hogy a párt világos elvi álláspontot alakított ki politikai intézményrendszerünk működésével kapcsolatban.

A párt nem helyezi magát semmilyen intézményünk, még kevésbé a törvények fölé. Ellenkezőleg, súlyos helyzetekben — népünk nagy többségének támogatásával — eredményes harcot vívott a Magyar Népköztársaság törvényes rendjének helyreállításáért. Ma is és a jövőben is legfőbb kötelességének tartja országunk törvényes rendjének megtartását és megtartatását.

Szakítottunk azzal a gyakorlattal, amely a társadalmi és tömegszervezeteknek a transzmissziós szíj szerepét szánta. Kimondottuk, hogy ezek a szervezetek önállóan működnek, a párt szervei nem hoznak rájuk kötelező határozatokat. A párt politikai irányító szerepe az ott dolgozó kommunisták révén valósul meg. Elvként kimondtuk, hogy pártfunkció kivételével minden tisztséget betölthet pártonkívüli is, ha arra egyébként alkalmas. Csökkentettük az apparátusok létszámát, s a választott testületek irányítása alá rendeltük azokat. Törekedtünk a túlzott centralizáció csökkentésére, kiindulva abból, hogy minden kérdést lehetőleg ott döntsenek el, ahol a döntéshez szükséges legtöbb ismerettel rendelkeznek. Ezáltal növekedett a helyi szervek önállósága és felelőssége. Az volt a célunk, hogy a direkt irányítást autonóm szervek és testületek felelős munkája váltsa fel. Kialakulóban van a pályázatok, a kettős és többes jelölések rendszere, s mindez megkönnyíti a dolgozók közvetlen beleszólási lehetőségét a döntésekbe.

Ezeknek a helyes elveknek nem sikerült mindig és minden területen a gyakorlatban is érvényt szerezni. Könnyebb a megszokott úton járni, a látszólag kényelmesebb megoldásokat választani, mint kezdeményezni, újítani, esetleg kockáztatni, és a döntésekért a felelősséget vállalni. A helyzet is változik, a korábbi helyes döntéseink a mai helyzetben már nem kielégítőek.

Napjainkban a szocialista fejlődés igénye szükségessé teszi, hogy megkülönböztetett figyelmet szenteljünk a politikai intézményrendszer fejlesztésének. Ezért kezdeményezte a párt néhány évvel ezelőtt a politikai intézményrendszer átfogó reformját.

Az előkészítő vitákban sokféle nézettel találkozhattunk. A különböző, sokszor egymásnak ellentmondó nézetek felszínre kerülése a vita természetes

velejárója, s ez jó dolog. Ugyanakkor tapasztalható az is, hogy néhány alapkérdés tisztázatlansága miatt nemcsak a párton kívül, hanem a pártban is nőtt az eszmei bizonytalanság, s ez már nem jó. Ezért a pártértekezlet feladata, hogy a vita középpontjában álló, néhány fontos politikai alapkérdésben állást foglaljon, tiszta helyzetet teremtsen. Ezek a kérdések szerintem a következők:

— Politikai intézményeink átfogó reformjának célja a népi hatalom, a szocialista rendszer erősítése. Javaslom, hogy a pártértekezlet a legmesszebbmenően támogasson minden reformot, amely ezt a célt szolgálja, s utasítson el minden olyan törekvést, amely a burzsoá demokrácia, az anarchia irányába mutat, vagy a mai magyar szocialista valósággal nem számoló utópisztikus elgondolásokat tartalmaz.

— Javaslom továbbá, hogy a pártértekezlet erősítse meg: több szocializmust akarunk, s ez több demokráciát jelent. A több demokrácia több felelősséggel jár. Kötelesség nincs jog nélkül, s jog nincs kötelesség nélkül.

— A szocializmus építésének hosszú történelmi szakaszában nélkülözhetetlen a marxista—leninista párt vezető szerepe. Ezért javaslom, a pártértekezlet foglaljon úgy állást, hogy a politikai intézményrendszer reformjának is központi kérdése a párt saját tevékenységének megújítása, valamint a feladatok pontosabb elhatárolása a párt, az állami szervek és a társadalmi szervek között.

■ ■ ■

A Központi Bizottság hosszú ideje arra törekszik, hogy a párt központi és helyi vezető testületei és szervezetei társadalmunk különböző intézményeinek önállóságát tiszteletben tartva, mindenekelőtt bel- és külpolitikánk, gazdaságpolitikánk, kulturális politikánk elveinek érvényesítésére törekedjenek. Azon kell dolgozni, hogy ez a törekvés a gyakorlatban az eddiginél határozottabban és teljes mértékben érvényesüljön. Ennek megfelelően szükséges, hogy az Országgyűlés, a kormány, a minisztériumok, a tanácsok, a helyi gazdasági szervek, az üzemek, az intézmények önállósága és felelőssége növekedjen, munkája fejlődjön.

A párt ugyanezt az elvet követi a különböző érdekképviseleti szervek, úgymint a szakszervezetek, a KISZ, a szövetkezeti szervek, a gazdasági kamara és más rokon intézmények irányában.

Az érdekképviseleti szervekkel kapcsolatban szólni kell még a következőkről: mivel hazánkban az MSZMP-vel szemben álló más pártok létrehozásának semmiféle realitása nincs, a szocialista rendszer fellazítására törekvő erők, a dolgokat végig nem gondoló, jó szándékú embereket is felhasználva, az érdekképviseletek vonalán próbálkoznak. A párt elítéli ezeket a törekvéseket, amelyek a szakszervezeti és ifjúsági mozgalom egységének megbontására irányulnak.

A párt következetesen folytatja szövetségi politikáját. A nép és az ország érdekeit szolgáló építőmunkában nélkülözhetetlen a fejlődés következtében egymáshoz mindjobban hasonuló osztályok és rétegek — a munkásság, a parasztság, az értelmiség —, illetve a párttagok és a pártonkívüliek, a különböző ideológiát valló emberek szövetsége, összefogása és együttműködése. Ebből a szempontból is különösen fontos szerepe van a pártot és más politikai szervezeteket, a szocialista építés alapkérdéseiben egyetértő embereket tömörítő Hazafias Népfront-mozgalomnak. Munkájának fejlesztéséhez meg kell adni a szükséges politikai támogatást.

Pártszervezeteink fordítsanak nagyobb figyelmet a tömegszervezetek és tömegmozgalmak munkájára, s az ott példásan dolgozó kommunisták útján gondoskodjanak a párt álláspontjának megfelelő képviseletéről és politikájának érvényesítéséről.

■ ■ ■

Tájékoztatom a pártértekezletet arról, hogy az elmúlt hónapokban a párttagsági könyvek cseréjével kapcsolatos egyéni beszélgetések, valamint az alapszervezetekben folytatott politikai viták menetében növekedett a párttagság aktivitása, tisztultak a nézetek, erősödött pártunk egysége. A pártértekezlet összehívása, a Központi Bizottság állásfoglalás-tervezete a párttagság, a budapesti és a megyei pártbizottságok részéről támogatást kapott.

Pártunk szervezettségi foka magasnak értékelhető, a taglétszám meghaladja a 800 ezret, ez a felnőtt lakosságnak több mint 10 százaléka. A párttagság önkéntes, az eszme és a nép érdekeinek szolgálatában vállalt többletmunkát és felelősséget jelent, semmiféle személyes előnnyel nem jár, nem járhat. A tagkönyvcsere során körülbelül 45 ezer ember párttagsága szűnt meg, részben a legkülönbözőbb személyi okokkal indokolt kilépés, részben pedig a pártszervezet által eszközölt törlés következtében. Mivel az adott esetekben a személy és a pártszervezet számára is ez a jó megoldás, megengedhetetlen a kilépőkkel szemben bármiféle neheztelés vagy megkülönböztető bánásmód.

Pártunk, amely a munkásosztály pártjaként jött létre, a szocialista forradalom győzelmét követően fokozatosan az egész dolgozó nép pártja, társadalmunk eszmei, politikai vezetőereje lett. Tevékenységében a tudományos szocializmus, Marx, Engels, Lenin eszméi vezérlik, és a demokratikus centralizmus elvei alapján szervezett erőként működik.

Amint az állásfoglalás-tervezetből világosan kitűnik, pártunk, hogy történelmi küldetésének méltóan megfeleljen, mind a belső pártéletben, mind társadalmi tevékenységben kész a helyzet követelményeinek megfelelő megújulására, és határozottan elkötelezte magát, hogy a demokratizálás és a reformok útján jár. A jövőben még inkább mint politikai párt kíván működni, alapvető feladatának a szocialista társadalom építésének biztosítását, a nép érdekeinek szolgálatát tekin[illegible], és álláspontjának érvényesítésében az eszmei, politikai meggyőzés az eszk[illegible]e.

Céljaink megvalósításának [illegible]gedhetetlen feltétele a párt soraínak rendezése, egységének megszilárdít[illegible] működésének javítása. Az MSZMP politikai intézményeink között megh[illegible]rozó szerepet tölt be, munkássága, eredményes működése a szocialista f[illegible]lődés alapvető biztosítéka.

A Központi Bizottság éppe[illegible] a politikai döntések megalapozottságának, minőségének javítása és követk[illegible]etesebb, szervezettebb megvalósítása érdekében javasol mélyreható változás[illegible]at a párt működésében és belső életében. Olyan gyakorlati megoldások m[illegible]honosítását ajánlja, amelyek jobban rászorítanak a sokoldalú mérlegelésr[illegible] a különböző érdekek és nézőpontok figyelembevételére.

Egyértelmű felelősségi viszonyokat akarunk kialakítani, amelyek keretében döntéseket továbbra is kollektívan hoznak a testületek, s erről a jövőben sem mondhatunk le. Ugyanakkor a kollektív vezetés fenntartása mellett nem mondhatunk le a személyes felelősség megköveteléséről a döntéshoza-

talban és a végrehajtásban egyaránt. Erre van igény, és van lehetőség is, amit jól tükröztek az elmúlt hónapok vitái.

A párttagsággal folytatott széles körű eszmecsere a vitákban sok tekintetben új stílust honosított meg, s ez nagy nyeresége pártunknak. A vita tapasztalatai ismét igazolták, hogy jól képzett, tájékozott, jobbító szándékú, tetterős párttagságunk van, amelyre építeni lehet a munkában is.

A Központi Bizottság javaslatai ezért előirányozzák azt is, hogy a párt tagjainak, különböző szintű szerveinek és szervezeteinek nagyobb beleszólási lehetőségük legyen olyan döntésekbe, amelyek képviselete és végrehajtása kötelességük lesz. Ezt szolgálja a pártszervezetek kezdeményezési lehetőségeinek lényeges bővítése is. Gyakorlati biztosítékokkal is érvényt kívánunk szerezni annak az elvnek, hogy a pártszervezetek, az alapszervezetek legyenek működési területük önálló, felelős politikai gazdái. Vezetőiket és tisztségviselőiket maguk válasszák, és a párton belüli irányítási rendszer egyszerűsítésével szabaduljanak meg felesleges kötöttségeiktől.

Pártunk belső rendjének megfelelően a lényeges politikai kérdésekben a párton belül a Központi Bizottságnak kell kimondania a döntő szót. Ezért figyelemre méltó az a javaslat, hogy a Központi Bizottság szükség szerint, ha kell, gyakrabban ülésezzen, több időt fordítson a vélemények mérlegelésére.

■ ■ ■

A Központi Bizottság a benyújtott állásfoglalás-tervezetben arra törekedett, hogy a párt belső életének átalakítása a kommunista mozgalom alapvető értékeinek és szervezési elveinek megerősítését és kiteljesítését szolgálja. A javasolt változásokkal jobb feltételeket kívánunk teremteni annak a folyamatos munkának is, amely nélkülözhetetlen a párt eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egységének megerősítése érdekében.

A Központi Bizottság állásfoglalás-tervezete támogatja azt a javaslatot is, hogy a döntések előtt az előterjesztésekben ismertetni kell az alternatívákat, a kisebbségi véleményeket. Ezzel kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy a véleményükkel kisebbségben maradtaknak — a többségi döntés végrehajtási kötelezettségét fenntartva — joguk van érveik, elgondolásaik újabb megvizsgálását kérni. A gyakorlati megoldásokat az országos pártértekezlet elvi egyetértése esetén rövid időn belül ki lehet alakítani. Ugyanakkor a határozatok esetenként szükséges korrekciójának lehetősége nem jelentheti a demokratikus centralizmus elvének feladását. Párton belüli frakciók szervezése megengedhetetlen.

Az MSZMP — hazánk újkori történelmének egy különösen súlyos szakaszában — a szektás-dogmatikus és a revizionista nézetekkel folytatott kétfrontos harcban alakította ki új irányvonalát, állította helyre a párt eszmei, politikai és cselekvési egységét, szerezte vissza a tömegek támogatását. Ma gyökeresen megváltozott viszonyok között élünk, mégis úgy vélem, hogy a szocialista megújuláshoz szükséges szemléleti és cselekvési egység kialakítását elősegítheti a kétfrontos harc tapasztalatainak felhasználása.

A párt a jövőben sem kívánja azt az utat követni, hogy bizonyos elméleti tételeket határozatilag mondjon ki, de a párttagság joggal igényli, hogy a vezető testületek állást foglaljanak a szocialista fejlődés és a reformfolyamatok fő irányát érintő legfontosabb ideológiai és politikai kérdésekben.

A Központi Bizottság szilárdan elkötelezte magát a szocialista demokrácia, az önkormányzat, az állampolgári kezdeményezések felkarolása, a társadalmi nyilvánosság kiszélesítése mellett, és ennek megerősítését javasolja a pártértekezletnek.

Számolnunk kell azzal is, hogy a demokrácia és a nyilvánosság bővülő lehetőségeivel olyanok is élnek, sőt visszaélnek, akik politikánk fő irányát, sőt fennálló társadalmi rendünket sem fogadják el. Az ilyen megnyilvánulásokkal szemben — amennyiben a nézetek síkján jelentkeznek — a vita, a politikai harc módszereivel kell fellépni. A jövőben sem fogjuk azonban megengedni az alkotmányos rendünket, a szocialista törvényességet sértő politikai szervezkedést, ellenséges törekvéseket. Ellenségeink számát nem akarjuk címkézéssel szaporítani, de törvényeink megtartását alkotmányos rendünk védelmében joggal elvárhatjuk, megkövetelhetjük minden állampolgártól.

■ ■ ■

Akadnak, akikben aggodalom él, és fölteszik a kérdést: vajon az új módon dolgozó párt képes lesz-e betölteni vezető szerepét? Meggyőződésünk, hogy igen, ha a politikai munkában is magasabbra tesszük a mércét, s a Központi Bizottság, a középfokú irányító szervek, a párt minden szervezete és tagja ennek érdekében dolgozik. Nélkülözhetetlen a tájékozottság, a műveltség, a kulturált vitaképesség. Elengedhetetlen a szoros, mindennapi kapcsolat a dolgozó emberekkel, kisebb és nagyobb közösségeikkel. Követelmény a megalapozott, átgondolt döntés, a körültekintő szervezőmunka. Munkánk eredményének, politikánk sikerének kulcskérdése az, hogy meggyőző érvekkel, türelemmel, példával megnyerjük céljainknak az emberek többségét.

A társadalom életének alapja a munka. A fejlődésnek alapkérdése, hogy a szocialista társadalom humánus vonásainak megőrzésével megteremtsük a hatékony gazdasági munka feltételeit. A megoldandó feladatok ismertek. Van kibontakozási és törvényerőre emelt stabilizációs programunk. Javaslom, hogy az országos pártértekezlet erősítse meg e két programot, és a párt két év múlva esedékes következő kongresszusáig ezek megvalósítását állítsa a gazdasági, politikai munka előterébe.

Az erőfeszítésnek már mutatkoznak a kezdeti eredményei. A múlt évben megmozdult, emelkedett az ipari termelés, a nemzeti jövedelem, az idei év első negyedében — hosszú idő óta először — kiegyenlített volt a külkereskedelmi mérleg. Ezek jó jelek, de a szükséges fordulat még nem következett be. A hatékony gazdálkodás megteremtéséért folytatott küzdelemben a vezető szerveknek, a kormánynak megvannak a maguk feladatai, de meg kell mondani, hogy a csata végül is a termelő és a termelést kiszolgáló üzemekben dől el.

Bevezetőmben a gazdasági munkának csak néhány elvi kérdését kívánom érinteni. A gazdasági munkát nálunk a szocialista tervezés és a piac értékítéletének érvényesítése együttesen kell hogy meghatározza. A tervezést új módon kell felfogni. Országunk adottságai, gazdaságunk nyitottsága miatt a nemzeti jövedelem alakulása nagymértékben függ az exporttól. A világgazdaság a gyors változás állapotában van, a kereslet és a kínálat is ettől függ. Világos, hogy ilyen viszonyok között az ötéves népgazdasági terv csak irányokat programozhat, és nem tervezheti meg öt évre tételesen az előállítandó és értékesítendő árumennyiséget.

A hatékony gazdálkodás megköveteli a teljesítmény szerinti differenciálást. Biztosítani kell egyrészről a veszteséges termelés visszafejlesztését, másrészről a beruházási eszközök és az élőmunka átcsoportosítását a hatékonyan dolgozó vállalatokhoz. Érvényben van a munkához való jog, s ez azt jelenti, hogy gondoskodni kell az átképzendő, illetve átmenetileg munka nélkül levő emberek gondjainak intézményes megoldásáról.

Az előkészületben levő intézkedések között kiemelkedik a gazdasági tár-

saságokra vonatkozó törvényjavaslat. A Központi Bizottság megtárgyalta és elfogadta a törvény irányelveit, de a törvénytervezet politikai jelentősége miatt szükségesnek tartotta, hogy a pártértekezlet állásfoglalását kérje.

A készülő gazdasági társasági törvény megőrzi az állami és a szövetkezeti tulajdon meghatározó szerepét, de számol azzal a ténnyel, hogy a szocialista társadalom építésének hosszú történelmi szakaszában korlátozott mértékben még fennmarad a magántulajdon is, és ezt célszerű törvényben megszabott keretek közt integrálni gazdasági életünkbe. Gazdaságunk modernizálása, a szerkezetátalakítás szükségessé teszi azt is, hogy ugyancsak törvényes keretek között megfelelő szabályozással igénybe vegyünk külföldi működő tőkét mind a szocialista, mind a kapitalista országokból. A törvény a társasági formák szabályozásával meg fogja könnyíteni a tőkeáramlást a hatékonyan gazdálkodó területekre, s ezáltal segíti kibontakozási programunk végrehajtását.

Szólni kell arról is, hogy ezek a változások nemcsak a gazdasági tevékenység szervezeti formáit gazdagítják. A mennyiségi változásokon túl olyan kérdésekkel is szembe kell néznünk, hogy mit kell tekintenünk nem munkával szerzett jövedelemnek, milyen a viszonyunk a profithoz, az osztalékhoz vagy éppen a kizsákmányoláshoz. Ezeket a kérdéseket elsősorban gyakorlati, tehát politikai s nem ideológiai kérdéseknek kell tekintetünk. Szocialista rendszerünk garancia arra, hogy hazánkban a kizsákmányoló osztályok uralma soha többé nem térhet vissza.

■ ■ ■

Ha több szocializmusról beszélünk, az egyben több kultúrát is jelent. Ha több demokráciát mondunk, az egyben magasabb műveltséget is igényel. Az országos pártértekezletnek nincs módja arra, hogy részleteiben foglalkozzon a művelődésügy, a kulturális élet kérdéseivel. Azt javaslom, hogy erősítsük meg azt a régi szocialista sarkigazságot, hogy társadalmunk létérdeke a kulturális fejlődés segítése, a tudás anyagi és erkölcsi megbecsülése.

Megértem, hogy értelmiségi körökben kifogásolják a tudományos és kulturális célokat szolgáló anyagi eszközök szűkösségét, nem tudom viszont elfogadni, ha ebben kultúraellenes politikai tendenciát látnak. A tudományra, a kultúrára fordítható anyagi eszközök mennyisége nem politikai koncepciót fejez ki, hanem a szükség diktálta — remélhetőleg átmeneti — helyzetből adódik.

Ezzel összefüggésben több feladat is van. A kormánynak az a feladata, hogy amint az ország helyzete lehetővé teszi, növelje a kutatás és a művelődés részesedését a költségvetésből. A tudományos és kulturális élet irányító szervei fokozott figyelmet fordítsanak arra, hogy a rendelkezésre álló ma sem csekély összegek az alkotás és a művelődés területén a legjobban hasznosuljanak. Értelmiségi barátainktól azt kérjük, hogy kibontakozási programjuk végrehajtásának segítésével járuljanak hozzá a felosztható anyagi eszközök bővítéséhez.

A párt régóta követi azt az elvet, hogy biztosítani kell a tudományos kutatás és a művészi alkotás szabadságát. Jogosnak tartja azt a figyelmeztetést, hogy a kulturális életben a rosszul értelmezett üzleti szellemre hivatkozva ne engedjük az ízléstelenség terjedését a valódi kulturális értékek rovására. A párt számít az alkotókra a közízlés fejlesztésében, a közerkölcsöt romboló tevékenység megfékezésében, a szocialista és humanista eszmék terjesztésében. Bízik abban, hogy kulturális életünk képviselői a maguk eszközeivel is fellépnek az áltudományosság, a látszattevékenység, az erőszak kultusza, az ízléstelenség számos formájának terjedése ellen.

Politikai téren is kedvezőbb feltételeket kell teremteni az alkotó munka számára. Jobban kell bízni az alkotó értelmiség politikai felelősségtudatában, nincs szükség gyámkodásra, kicsinyes beavatkozásra, adminisztratív eszközökkel történő direkt irányításra. A szocialista haza jövőjéért érzett felelősség lehetővé teszi termékeny partneri kapcsolatok építését politikai intézményeink és a valódi alkotó munkára kész értelmiségiek között. A viták az élet természetes velejárói, és sok hasznot hozhatnak, ha félretesszük a presztízsszempontokat, s a közös célért dolgozunk.

■ ■ ■

A pártértekezlet elsősorban belpolitikai kérdéseket tárgyal, ezért az állásfoglalás-tervezet keveset foglalkozik nemzetközi kérdésekkel, de elkerülhetetlen, hogy ezekre is kitérjünk. Erre szükség van azért, mert a világban nagy jelentőségű események mennek végbe, s munkánk eredménye nagymértékben függ a nemzetközi viszonyok alakulásától.

Röviden én is utalnék arra, hogy nemzetközi megítélésünk döntően hazai dolgaink alakulásától, soros feladataink megoldásától függ. Jelenleg az ország külföldi megítélése jó. Ez eddig elért eredményeinken, a szocialista gyakorlatot megújító lépéseinken és természetesen pozitívan értékelt nemzetközi tevékenységünkön alapszik. Most, ismerve a nehéz feladatokat, amelyek megoldásával küzdünk, a figyelem ismét fokozott mértékben fordul a Magyar Népköztársaság felé. A közvetlen érdekeltségen túl azért is megfelelően kell dolgoznunk, hogy országunk, népünk becsülete növekedjék határainkon kívül.

Napjainkban gyakran és sokféleképpen vitatják a szocializmus mai helyzetét a világban. A szocialista fejlődéssel járó konfliktusok láttán egyesek a szocializmus válságáról beszélnek, mások pedig nagyon is ósdi, konzervatív, kommunistaellenes nézeteket elevenítenek fel. Szerintem nem a szocializmus válságának, hanem megújulásának vagyunk tanúi. Saját tapasztalatainkból is tudjuk, hogy a társadalom vajúdása kínokkal jár, de ezek között a kínok között a jövő szép és egészséges társadalma születik.

Bár az egyes országok fejlettségi szintje különböző, az egész szocialista világrendszer fejlődésének új, magasabb szintjéhez érkezett. A Szovjetunióban és más szocialista országokban megindult megújulási folyamatnak óriási a jelentősége, mert mindenekelőtt a realitás, a tényleges helyzettel való szembenézés és a nyíltság a fő jellemzője, ami a feladatok megoldásának első és elengedhetetlen feltétele. Számunkra, magyar kommunisták számára ez mindenekelőtt azt jelzi, hogy a szocialista fejlődés fő áramlatában haladunk, a magyarországi reformfolyamatok a szocializmus fejlődésének szerves részévé váltak.

A nemzetközi helyzet a Szovjetunió és a Varsói Szerződés kezdeményezései nyomán kedvező irányban változott. Üdvözöljük a szovjet—amerikai tárgyalásokat, a Washingtonban aláírt megállapodást a közepes és rövidebb hatótávolságú nukleáris eszközök felszámolásáról és a tárgyalásokat a stratégiai atomfegyverek 50 százalékos csökkentéséről.

A közeli napokban Moszkvában kerül sor egy újabb szovjet—amerikai csúcstalálkozóra. Népünk a világ minden békeszerető népével együtt bízik benne, hogy a világ sorsának alakulására nagy befolyással levő Szovjetunió és az Egyesült Államok vezető államférfiai tovább tudnak lépni a megkezdett úton, megvalósítható a kölcsönös és egyenlő biztonság a fegyverzet alacsonyabb szintjén, s egy enyhültebb világban biztosítható népünk építőmunkájának legfőbb külső feltétele, a béke.

Tisztelt pártértekezlet!

Kedves elvtársak!

Bevezető előadásom végéhez érkeztem. Kérem, hogy a Központi Bizottság által beterjesztett állásfoglalás-tervezetet vitassák meg és fogadják el.

Meggyőződésem, hogy a pártértekezlet eredményesen el fogja végezni feladatát. Erre annál is inkább szükség van, mert az országban az utóbbi időben sokan és sokat vitatkoztak a helyzet megítéléséről. Amit még vizsgálni kell, azt vizsgálják meg, amit tisztázni kell, azt tisztázzák mindenütt, de a meddő filozofálást, a semmin sem segítő tétlen sopánkodást abba kell hagyni, mert most már a tetteken a sor. A pártban egységre, az országban összefogásra, a politikában kiállásra, a munkában helytállásra van most szükség.

A történelmi tapasztalatok bizonyítják, hogy a párt és a nép közös akarattal a mainál sokkal súlyosabb helyzetben, a mostaninál sokkal nehezebb feladatokat is megoldott már. Van elég erőnk ahhoz, hogy feladatainkat megoldjuk, és tovább haladjunk előre a szocializmus építésének útján.

Berecz János

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TITKÁRA

A vita tanulságai

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG JELENTÉSE

A szerkesztőbizottság megbízatásának eleget téve, befejezte munkáját. Figyelembe vette Kádár János elvtárs előadói beszédében, a 49 küldött és az egyik meghívott vendégünk felszólalásában elhangzottakat, valamint 231 küldött írásban átadott észrevételeit.

A küldött elvtársak elé terjesztett állásfoglalás-tervezettel, a párton belül kibontakozó minden korábbinál élénkebb vitákkal kísért megújulási folyamat meghatározó jelentőségű állomásához érkeztünk: a döntéshez. Éppen ezért igazat kell adni Keresztury Dezső akadémikusnak, hogy a teljes igazság kimondására kell törekednünk.

Az önök elé terjesztett állásfoglalás-tervezetbe beépültek a párttagsággal folytatott beszélgetések, az ideológiai tézisek, a párt vezető szerepével és a politikai rendszer továbbfejlesztésével foglalkozó eszmecserék tapasztalatai is. Joggal állítható, hogy a pártértekezlet ezen dokumentuma megfelelő alapokra épít. Ez az alap nem más, mint a megújuló párt.

■ ■ ■

Pártunk az elmúlt hónapok vitái során alapvetően változott meg. A párttagság a válaszokat felülről váró, néha elbizonytalanodó, néha távlatokat is vesztett, a gyakorlatban végrehajtó szerepre kötelezett, vagy csak azt vállaló emberekből a válaszokat kereső, kritikai álláspontra helyezkedő és abból előremutató cselekvési igényeket megfogalmazni képes, a politika alakításában tevékeny részvételt igénylő párttá formálódik. Ennek markáns kifejeződése, hogy a pártértekezlet résztvevői az útkeresés alkotó igényével kértek szót, vagy ezzel a szándékkal adták be írásban javaslataikat.

A politika megújítása iránti elkötelezettségüket tükrözte, hogy a tervezethez kapcsolódó véleményüket többnyire átfogó elgondolások formájában fogalmazták meg. Közel 600 észrevételt, indítványt kaptunk. Ezt gazdagították az alapszervezetek, kollektívák és egyes személyek levélben eljuttatott javaslatai. A Baranya megyei küldöttcsoport közösen kidolgozott javaslatokat nyújtott át a szerkesztőbizottságnak.

Sok hozzászóló különböző témakörökben részletes politikai véleményt fejtett ki, amelyek szövegszerűen megfogalmazott, konkrét javaslatokat nem tartalmaztak, gondolataik azonban beépülhettek az állásfogalás-tervezetbe, így hasznosíthatók a további munka során.

A bizottság nehéz helyzetben volt az állásfoglalás végleges szövegének elkészítésekor, mert számos igen értékes javaslatot, észrevételt kellett mérlegelnie, hogy azok beilleszthetők-e a szövegbe, vagy más módon kezelendők. Felvetettek olyan igényt is, amely pártprogram alkotását várta el az állásfoglalástól. Mások a társadalmi élet minden területére kiterjedő elemzést és a feladatok részletes kidolgozását hiányolták. A szerkesztőbizottság azonban úgy ítélte meg, hogy a jelenlegi helyzetben a pártértekezletnek néhány sorsdöntő társadalmi, gazdasági, politikai kérdésre, a megújulás feltételeinek kialakítására kell összpontosítania. Ehhez pedig a párt és a politikai rendszer megújítása és a gazdasági reformfolyamat következetes továbbvitele szükséges. Ezért javasoljuk a küldötteknek, fogadják el, hogy a dokumentum e kérdésekre összpontosít, és elsősorban a párt soron levő feladatait fogalmazza meg. Ehhez kapcsolódva alakíthatják ki önállóan programjaikat az állami és a társadalmi szervezetek is.

Néhányan kezdeményezték: értekezletünk döntsön arról, hogy a XIV. kongresszusig készüljön el az új pártprogram. Úgy gondoljuk, nem lenne célszerű megkötni a kezét a következő kongresszusnak; előre eldonteni feladatait. A pártprogram előkészítésére a szükséges elemzéseket azonban el kell végezni. Ezt ajánljuk rögzíteni az állásfoglalásban.

Számos olyan javaslat érkezett, amely pontosabbá, árnyaltabbá, kifejezőbbé teheti az állásfoglalást. Ezek elsősorban a párt belső életének fejlesztésére, a pártdemokrácia erősítésére, a tömegszervezetek önállóságának és partneri szerepének növelésére, a KISZ helyzetére, az oktatás és a kultúra feladataira vonatkoznak.

A vitában egyértelművé vált, hogy a fordulat, a reform, a megújulás sikerre vitelének kulcskérdése a párt vezető szerepének korszerű értelmezése, belső viszonyainak és működésének megújítása. Így például Pataki Attila, Katona István és mások javaslatai hozzájárultak a párt belső élete demokratizmusának és annak fejlesztéséhez szükséges garanciák erősítéséhez. Igazuk van mindazoknak — mint például Huszti Lászlónénak —, aki ebből kiindulva részletesen elemezte az alapszervezetek szerepét a párt belső életének megújításában.

Többen a szervezeti szabályzatot érintő javaslatokat tettek: így például Farkas Kálmánné, Kmetovics Mária, Dévainé Seres Erzsébet, Somogy és Fejér megye küldöttei és mások. E javaslatok többsége mérlegelendő a további elemzéseknél. Kérem az értekezlet jóváhagyását, hogy a javaslatokat a megválasztandó Központi Bizottságnak átadhassuk, hiszen annak feladata azon munkabizottság kiküldése, amely kidolgozza javaslatait az új szervezeti szabályzatra. Voltak azonban olyan javaslatok is, amelyek múltbeli ellentmondásainkat tükrözik, mégsem ajánljuk elfogadásukat. Ilyennek tekinthetők például azok a javaslatok, amelyek szerint közvetlenül a küldöttek válasszák a Politikai Bizottságot, a KB Titkárságot, alsóbb szinteken a végrehajtó bizottságot és a titkárokat. Ebben az esetben a testületek nem tudnák folyamatosan ellenőrizni a nem általuk választott tisztségviselőket, és még jobban megnehezülne a visszahívhatóságuk is.

■ ■ ■

A politikai intézményrendszer átfogó reformját sürgette és támogatta a vitában felszólalók és az írásban leadott hozzászólások túlnyomó többsége. Így például Sipos Géza, Ormos Mária, Karvalits Ferenc, Pozsgay Imre, Grósz

Károly. Megerősítették az állásfoglalás-tervezet ez irányú, szigorú törekvéseit. A vita tapasztalatai alapján a szerkesztőbizottság szükségesnek látja határozottabban megfogalmazni a politikai reformok fő irányát. Nem egyszerűen a mai politikai mechanizmus korszerűsítéséről kell beszélnünk, hanem a politikai rendszer belső felépítésének és működésének átfogó megújításáról, reformjáról.

A megújítás alapvető tartalmát a szocialista pluralizmus működőképes intézményrendszerének kiépítése képezi. A szocialista pluralizmus az egypártrendszer keretei között — és ezeket rögzíti az új javaslat — fejlődésünk jelenlegi szakaszában, a néphatalom érvényesülésének és gyakorlásának egyszerre feltétele és eszköze. A néphatalom azt jelenti, hogy a szocializmus talaján jelentkező különböző tartalmú politikai érdekek, fejlődésünk jelenlegi szakaszában, érvényesíthetők kompromisszumokon nyugvó, politikai érdekintegráció útján. A néphatalom érvényesítése feltételezi, hogy a politikai érdekek pluralizmusa a politikai intézményrendszerben is megjelenjen. Ha nincsenek meg a politikai érdekek kifejeződési lehetőségei és nincsenek meg a társadalmi partneri viszonyon nyugvó egyeztetési eljárások, nem érvényesülhet torzulás nélkül a hatalom népi jellege sem.

Amikor néhányan — mint például Menyhárt Lajos, Pataki Attila és mások — a munkásosztály vezető szerepének egyértelműbb megfogalmazását igénylik, akkor igazuk van abban, hogy a hatalom népi jellegének erősítése nem csorbíthatja a munkásosztály érdekeinek érvényesítését. Ezzel egyidejűleg rá kell azonban mutatnunk, hogy a szocializmus gazdasági, tulajdon- és érdekviszonyai hazánkban is összetettebbek, sokszínűbbek, mint amit le tud fedni az elmúlt évtizedekben kialakult politikai intézményrendszer.

Mára elodázhatatlan feladattá vált a politikai berendezkedés szerkezeti átrendezése. Reformokkal kell módosítani a politikai hatalmat megvalósító mechanizmust. Az átalakítás iránya a párt vezető szerepére épülő, törvénybe foglalt munkamegosztáson nyugvó, több döntési centrumú politikai rendszer kiépítése.

Az átdolgozott állásfoglalás-tervezet a politikai intézményrendszer szükséges átalakításának fő irányait jelöli ki. Kétségtelen, hogy nem határozhatja meg részletesen a feladatokat. Véleményünk szerint az ez irányú igények teljesítése meghaladja a pártértekezlet lehetőségeit és a dokumentum kereteit. A politikai intézményrendszer megújítása a magyar társadalom szerves fejlődésének eredménye lehet, nem követhetjük el a régi hibát, nem húzhatunk elméleti sémát a valóságra.

A miniszterelnök elvileg felvázolta, miként működhet a kormány önállóan a párt által megfogalmazott politikai fővonal erőterében. Ennek gyakorlati kidolgozása még előttünk van. A szocialista politikai rendszer demokratikus intézményeinek kiépítése, megerősítése nagyszabású és átfogó jogszabályalkotó tevékenységet igényel. Ezek olyan természetű gyakorlati politikai feladatok, amelyekhez az állásfoglalásnak a főbb elvi irányokat kell megjelölnie, s ezek a dokumentumban, a szerkesztőbizottság szerint, meg is fogalmazódnak.

■ ■ ■

A szocialista építés gyakorlatának megújításakor meg kell őriznünk mindazokat az elemeket, amelyek tartósnak bizonyultak. Mint ahogy Panker Mihály is hangsúlyozta, a szocializmusnak vannak valós, változatlanul érvényes

alapelemei, amelyekre a társadalmi szükségleteket minden eddiginél következetesebben szolgáló, hatékony és demokratikus társadalomépítési gyakorlat szilárdan támaszkodhat.

A továbblépés feladatai csakis a szocializmus mindenkori jelenének meghaladási lehetőségeiből és szükségleteiből, a haladás irányába tett lépésekből összegeződhetnek. Napjainkban e szükségletek a szocializmus történelmileg kialakult felfogásának radikális megújítását tették halaszthatatlanná. Teljesítményorientált, az értékalkotó emberi tevékenységet a kultúrában, a gazdaságban, a köznapi életben egyaránt előtérbe állító, hatékony, demokratikus és működőképes szocialista társadalomépítésben vagyunk érdekeltek.

Az útkeresés együtt jár azzal, hogy az új jelenségek megközelítésében, értelmezésében alternatív, egymástól eltérő, többféle válasz születhet. Pártértekezletünk is bizonyság arra, hogy az útkeresés nehézségei nem téríthetnek el bennünket a társadalomépítés gyakorlatának megújítására irányuló szándékunktól, és csakis vitákban alakulhat ki a reformok fő iránya.

■ ■ ■

Antalóczy Albert, Dudla József, Farkas Kálmánné és mások hangsúlyozták a társadalom tudatfolyamatainak, a közgondolkodás és ideológiánk megújításának szükségességét. Nemcsak a vitákban tett észrevételek ösztönöznek a politikai ideológia szerepének újragondolására, hanem a radikálisan megváltozott társadalmi, politikai és gazdasági helyzet is.

Tudatában vagyunk annak, hogy az ideológia nem vállalkozhat a jövőben elérni kívánt társadalmi állapotok és folyamatok részletekbe menő leírására, a társadalmi és politikai élet minden jelenségének magyarázatára. De segíthet és segítenie is kell abban, hogy megújulási törekvéseink történelmi léptékűek lehessenek. Az állásfoglalás-tervezetben foglaltakkal összhangban az ideológia feladata tehát az, hogy értelmezze a szocialista társadalom viszonyait, működési folyamatait, tárja fel a fejlődésben megnyilvánuló ellentmondások természetét és kritikailag értékelje azokat, legyen elgondolása azok feloldására, de a feloldás minden esetben a politikai vezetés feladata.

A politikai ideológia csak akkor hathat ösztönzően a társadalmi folyamatokra és a politikai cselekvésre, ha a mozgalom valóságos érdekeihez igazodik. A társadalmat és a politikai döntéseket orientáló szerepe akkor valósul meg, ha körülhatárolja az útválasztás kereteit, de nem írja elő a fejlődés menetének minden lépését. Egyetértünk Németh Miklós elvtárssal, miszerint a valóság változásaira érzékenyen reagáló, előítéletektől mentes gondolkodás jelentheti számunkra a szükséges hajtóerőt. Az ilyen gondolkodás meggyökerezesének és érvényesülésének elengedhetetlen feltétele a különböző választási lehetőséget tükröző vélemények nyilvános megfogalmazása és viták ban való szembesítése. Most mégsem javasoljuk az ideológiai kérdések körének bővítését a dokumentumban. Kérjük azonban a pártértekezletet, bízza meg a Központi Bizottságot, hogy ösztönözzön a szocialista fejlődés legfőbb elméleti kérdéseiben a politikai gondolkodás fő irányait megjelölő állásfoglalás kialakítására.

■ ■ ■

A szerkesztőbizottság egyetért Hámori Csaba elvtárssal abban, hogy az ifjúság helyzetének kérdései nem jelennek meg valóságos politikai súlyuknak

megfelelően az állásfoglalásban. Társadalompolitikai, ifjúságpolitikai gyakorlatunk megújítására van szükség ahhoz, hogy az ifjúság helyzetében meglevő mai feszültségek egy része megoldódjék. A gazdaság hatékonyságában elérendő fordulat teremtheti meg az ifjúságpárti reformfolyamatok kibontakozásának alapelemeit. Mégis azt javasoljuk, hogy az ifjúság helyzetével való foglalkozást ne a dokumentumban elfoglalt terjedelmével mérjük. Most olyan politikai program alapjait kell megfogalmaznunk, amely az ifjúság számára is vonzó jövőt jelenthet. Ennek fő elemeit — véleményünk szerint — az állásfoglalás tartalmazza.

Meg kell értenünk Fejesné Jenei Csillát és a vele egyetértőket, hogy ma nem könnyű párttag fiatalnak lenni, s ebben nem jelenthet számukra vigaszt, hogy ma az idősebb párttagok helyzete sem könnyebb. Offenzív fellépésükhöz érvet, támaszt csak reális programunk, szavaink és tetteink egysége, a politikába való folyamatos beavatottságuk, aktív részvételük jelenthet.

Barta György, Tényi Jenő, Kovács András és mások felszólalásukban jogosan észrevételezték az olyan területek nehezebb helyzetét, mint a tudományos kutatás, a művelődés, az egészségügy. Támogatva az állásfoglalás-tervezet megállapításait, javasoljuk, hogy e területek halaszthatatlan fejlesztésének konkrét módját és technikáját a költségvetési reform keretében dolgozzák ki, s az érintett területek képviselőit is vonják be a tárgyalásokba.

A vitában számos hozzászóló foglalkozott a gazdaság problémáival, de nem kérdőjelezték meg az állásfoglalás megállapításait. Ezért jelentésünkben nem foglalkozom részletesebben e kérdésekkel. Az állásfoglalás-tervezet gazdaságra vonatkozó része a szocialista árutermelés törvényszerűségeiből indul ki. A vitában megerősítést nyert, hogy a legfontosabb feladatunk a Központi Bizottság 1987. július 2-án elfogadott kibontakozási, valamint a Minisztertanács parlament által jóváhagyott stabilizációs munkaprogramjának végrehajtása, s ezekkel összhangban van a dokumentum vonatkozó része. Köszönjük Gráf József fejtegetését és Szász Katalin írásban leadott véleményét arról, hogy a társasági törvény szükséges, de ideológiai összefüggéseivel komolyan kell foglalkoznunk a következő időszakban.

■ ■ ■

A bizottság gondos és körültekintő mérlegelés alapján nem tudta beépíteni azokat a javaslatokat, amelyek részletproblémákat vetettek fel, vagy olyan intézkedésekre és intézményekre vonatkoztak, amelyekre az MSZMP nem hozhat határozatot. Válogatásunk alapját következetesen a megújulás igénye képezte. A szerkesztőbizottság mérlegelte Schmidt Ernő és mások javaslatát, hogy a pártértekezlet felhívással forduljon a magyar néphez. Úgy ítéljük meg, hogy a jelen pillanatban nincs módunk külön felhívás megfogalmazására, úgy gondoljuk, hogy most ez nem is indokolt. Az állásfoglalás-tervezet tartalmazza azokat a fő irányokat, amelyekben megújuló politikánk gyakorlati cselekvésre mozgósíthat. A propagandában azonban érdemes ezekre hangsúlyosan felhívni a figyelmet, és fogadjuk el, hogy a befejező rész felhívást is jelent a magyar közvéleményhez.

Való igaz, hogy elsősorban a kimondott szó befolyásolja az értekezlet hangulatát, mégis mindnyájunknak tudomásul kellett venni, hogy valamennyi szólásra jelentkezett elvtársunknak nem jutott idő. Ezzel együtt biztó-

síthatom a pártértekezletet, hogy az írásban leadott véleményeket is komolyan tanulmányoztuk, a szerkesztőbizottság figyelembe vette az állásfoglalástervezet módosításánál a bennük levő értékeket. Javasoljuk, hogy — Kádár elvtárs zárószavaival egyetértésben — azoknak a teljes névsorát, akik nem jutottak szóhoz, de írásban leadták véleményüket, jelentesse meg a Népszabadság. Az illetékesség szerint, a pártszervezetekre bízzuk annak eldöntését, hogy a megyei, a városi, az üzemi lapokban közöljék küldötteik felszólalását. A pártértekezlet jegyzőkönyvéhez csatoljuk az írásban benyújtott hozzászólásokat, illetve kérjük, hogy a Társadalmi Szemle és a Pártélet is tematikusan dolgozza fel azok mondanivalóját.

Kádár elvtárs is szólt zárszavában arról, hogy számos olyan javaslat érkezett, amely konkrét feladatokat tartalmaz az elkövetkezendő rövid távú időszakra. A szerkesztőbizottság munkacsoportja feldolgozta ezeket, külön csoportosította tematika szerint, és indokoltnak látja, hogy részletes munkaterv készüljön az állásfoglalásban megjelölt feladatokról is. Ezért kéri a küldötteket, hogy bízzák meg a megválasztandó Központi Bizottságot, mérlegelje egy munkaterv összeállítását az állásfoglalás teljesítésére, illetve mérlegelje azokat a konkrét, az állásfoglalásba nem belefoglalt javaslatokat, amelyek rendelkezésünkre állnak, hogy azok szintén a munkaterv részei legyenek. A teljes nyíltság jegyében én el tudom képzelni, hogy a Központi Bizottság majd úgy dönt, hogy közzé is teszi ezt a munkatervet. Javasoljuk, hogy a pártértekezlet ezzel bízza meg az új, a megválasztandó Központi Bizottságot. Az egyes intézményekre, szervezetekre vonatkozó feladatok megjelölését ajánljuk továbbítani a címzetteknek, az érintetteknek.

■ ■ ■

Pártunk megújulásának aligha túlértékelhető bizonysága, hogy az értekezlet a felelősség eszméjét nemcsak a múltat illetően, hanem alapvetően a jelen és a jövő meghatározó fontosságú politikai elgondolásaiban vetette fel. Ezzel az értekezlet erkölcsi, politikai és történelmi elkötelezettségéről tett tanúságot. Mindez megmutatkozott az alkotó kritikában, a haladásunkat akadályozó tényezők felszámolásának igényében, a fordulat követelésének és kivívásának eltökéltségében. Ez azt mutatja, hogy a párt tagságának felfogásában a politika formálásában való részvétel és a felelősség vállalása ilyen módon kapcsolódik egybe.

A mögöttünk levő vitákból, a különböző véleményekben megmutatkozó azonosságokból, a megújulást kikényszerítő törekvésekből, az állásfoglalástervezet önök által módosított és remélhetőleg megerősített és határozattá emelt dokumentumából kirajzolódnak politikai vonalunk fő elvei és irányai. Ennek célja és tartalma a szükséges fordulat, a reform és a megújulás követelménye, vagyis az, hogy a társadalmi élet minden területén, ahol szükséges, radikálisan felgyorsítsuk a reformfolyamatot. Összehangoltan, határozottan folytassuk a gazdasági és politikai intézményrendszer működésének és ideológiánknak a megújítását, segítsük a társadalom alkotóerejének kibontakoztatását. Mindezt annak érdekében tegyük, hogy hazánkban eredményesen folytatódjék a szocializmus építése.

Úgy gondolom, kijelenthetjük: ebben és ezen ügy iránti elkötelezettségünkben egység van, stratégiai kérdésekben egységesek vagyunk. Ez egyúttal

minőségileg új, mindig a vitákban, illetve a vitákban mindig újjászülető és megszilárduló egység.

Látnunk kell, hogy ez az egység egyelőre csak új kiindulópontot teremtett ahhoz, hogy képesek legyünk végigmenni a most kijelölt úton. Meg kell tudnunk felelni annak az igénynek, amelyet Kádár János elvtárs az előadói beszédben ekképpen fogalmazott meg: „A pártban egységre, a politikában kiállásra, az országban összefogásra, a munkában helytállásra van szükség." Fogadjuk el ezt a gondolatot, mint a felelős politikusi élet bölcsességének összegzését. Meggyőződésem, hogy mindnyájunk gondolatait és érzéseit fejezem ki, amikor megfogalmazom, hogy Kádár János elvtárs tapasztalatai ezután is nélkülözhetetlenek pártunk számára.

Nincs más választásunk, haladnunk kell a magunk választotta úton, tettek sorozatával kell elérnünk, hogy dolgaink jobbra forduljanak, a társadalom és az állampolgár egyaránt céljához közeledjen, vagyis az ország boldoguljon. Ez az egység fennmaradásának próbaköve és záloga. Ehhez járulhat hozzá a pártértekezlet az állásfoglalás elfogadásával.

A szerkesztőbizottság nevében javaslom és kérem a küldött elvtársakat, döntéseikkel emeljék kötelezően végrehajtandó dokumentummá a párt feladatairól, a politikai intézményrendszer fejlesztéséről alkotott állásfoglalást.

A párt vezető testületei és tisztségviselői

A Központi Bizottság tagjai

Aczél György
az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatója;

Antalóczy Albert
az MSZMP Komárom Megyei Bizottságának első titkára;

Baranyai Tibor
a Szakszervezetek Országos Tanácsának főtitkára;

Bartha Ferenc
kereskedelmi minisztériumi államtitkár;

Barts Oszkárné
az MSZMP Fejér Megyei Bizottságának első titkára;

Beck Tamás
a Magyar Gazdasági Kamara elnöke, a Buda-Flax Lenfonó és Szövőipari Vállalat vezérigazgatója;

Becze Ferenc
a Szekszárdi Húsipari Vállalat tmk-csoportvezetője;

Berecz Frigyes
ipari miniszter;

Berecz János
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;

Bereczky Gyula
a Magyar Televízió elnöke;

Berend T. Iván
a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, akadémikus;

Bocsák László
a Novotel Szálloda és a Budapest Kongresszusi Központ igazgatója;

Bónyai István
a Mátra Volán Vállalat telepfenntartó művezetője;

Borbély Gábor
a Népszabadság főszerkesztője;

Borbély Sándor
a Munkásőrség országos parancsnoka;

Boros László
a Győr-Sopron Megyei Állami Építőipari Vállalat soproni fő-építésvezetőségének művezetője;

Burgert Róbert
a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát vezérigazgatója;

Csáki Csaba
a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora;

Csehák Judit
szociális és egészségügyi miniszter;

Csikász Jánosné
a Kecskeméti Konzervgyár műszakvezetője;

Deák László
a Mecseki Ércbányászati Vállalat vájára;

Dudla József
az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bizottságának első titkára;

Duschek Lajosné
a Magyar Nők Országos Tanácsának elnöke;

Fejti György
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;
Fock Jenő
a Minisztertanács nyugalmazott elnöke;
Fodorné Birgés Katalin
a Szakszervezetek Békés Megyei Tanácsának vezető titkára;
Gáspár Antalné
a Budapesti Finomkötöttárugyár balassagyarmati gyáregységének varrónője;
Glanz Lászlóné
a Felsőszölnöki Általános Iskola igazgatója;
Grósz Károly
az MSZMP főtitkára,
a Minisztertanács elnöke;
Gubicza Ferenc
a balatonfüredi Csopak Tája Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke;
Gyuricza László
az MSZMP Veszprém Megyei Bizottságának első titkára;
Hámori Csaba
a KISZ Központi Bizottságának első titkára;
Hegedűs Lajos
a hartai Erdei Ferenc Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke;
Hollán Zsuzsa
az Országos Haematológiai Intézet főigazgató-főorvosa;
Hoós János
az Országos Tervhivatal elnöke;
Horn Gyula
külügyminisztériumi államtitkár;
Horváth Ede
a Rába Magyar Vagon- és Gépgyár vezérigazgatója;
Horváth István
belügyminiszter;
Horváth József
a Csepel Autógyár szerelője;
Huszár István
az MSZMP Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének igazgatója;
Illei György
a Vas Megyei Tanács Markusovszky Kórház-Rendelőintézet főigazgató-főorvoshelyettese;
Iványi Pál
Budapest Főváros Tanácsának elnöke;
Jassó Mihály
az MSZMP Budapesti Bizottságának titkára;
Jókay Endre
a Villamosszigetelő- és Műanyaggyár szerszámkészítője;
Judik István
a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat szegedi üzemének termelőmestere;
Juscsák György
a Mátraaljai Állami Gazdaság igazgatója;
Katona Béla
az MSZMP XVIII. Kerületi Bizottságának első titkára;
Katona Imre
az Elnöki Tanács titkára;
Kádár János
az MSZMP elnöke;
Kállai Gyula
az Országgyűlés nyugalmazott elnöke;
Kárpáti Ferenc
honvédelmi miniszter;
Kázsmér János
a Videoton Elektronikai Vállalat vezérigazgatója;
Kiss István
szobrász, a Képzőművészeti Főiskola rektora;
Klenovics Imre
az MSZMP Somogy Megyei Bizottságának első titkára;
Koi Tibor
a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóságának pályamestere;
Korom Mihály
az MSZMP Központi Bizottságának nyugalmazott titkára;
Kótai Géza
az MSZMP KB külügyi osztályának vezetője;
Kovács Ferenc
a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem rektora;

Kovács Imre
az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályának vezetője;
Kovács László
a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének főtitkára;
Köveskuti Lajos
az OKISZ elnöke, a Híradástechnika Szövetkezet elnöke;
Krasznai Lajos
az MSZMP Pest Megyei Bizottságának első titkára;
Kunos Sándor
az orosházi Mezőgép Vállalat művezetője;
Losonczi Pál
az Elnöki Tanács nyugalmazott elnöke;
Lukács János
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;
Magyar Kálmán
a Semmelweis Orvostudományi Egyetem pártbizottságának titkára, egyetemi tanár;
Marjai József
a Minisztertanács elnökhelyettese, kereskedelmi miniszter;
Maróthy László
környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter;
Medgyessy Péter
a Minisztertanács elnökhelyettese;
Molnár Magda
a Helikon Kiadó igazgatója;
Mórocz Lajos
honvédelmi minisztériumi államtitkár;
Nagy Imre
a KISZ Központi Bizottságának titkára;
Nagy Sándor
a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára;
Németh Miklós
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;
Nyers Rezső
az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos tanácsadója;
Orbán István
az EGIS Gyógyszergyár vezérigazgatója;
Ormos Mária
a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem rektora;
Osztafi Béla
az Ózdi Kohászati Üzemek kohásza;
Ördögh Szilveszter
író, az Új Írás rovatvezetője;
Pál Lénárd
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;
Perényi János
a szegedi Déri Miksa Gépipari Szakközépiskola igazgatója;
Petrovszki István
az MSZMP KB párt- és tömegszervezetek osztályának vezetője;
Pónya József
a Paksi Atomerőmű Vállalat vezérigazgatója;
Pozsgay Imre
a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára;
Rajki Sándorné
a Gagarin Hőerőmű Vállalat pártbizottságának titkára;
Rajnai Sándor
a Magyar Népköztársaság moszkvai nagykövete;
Révészné Kéri Anna
a Tungsram kaposvári elektroncsőgyárának csoportvezetője;
Rimóczi Sándorné
a Kontakta mezőtúri gyárának csoportvezetője;
Romány Pál
az MSZMP Politikai Főiskolájának rektora;
Sarlós István
az Országgyűlés elnöke;
Szabó István
a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának elnöke; a nádudvari Vörös Csillag Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke;
Szabó István
az MSZMP Szolnok Megyei Bizottságának első titkára;

Szépe Ágnes
a Zalaegerszegi Hűtőipari Vállalat minőségi ellenőre;
Szilágyi Jánosné
a Biogal Gyógyszergyár laboránsa;
Szilágyi Tibor
a Vígszínház színművésze;
Szlamenicky István
a Szövosz főtitkára;
Szűrös Mátyás
az MSZMP Központi Bizottságának titkára;
Takács Imréné
az Ajkai Üveggyár technológusa;
Tatai Ilona
a Taurus Gumiipari Vállalat vezérigazgatója;
Tétényi Pál
az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnöke, akadémikus;
Tóthné Kiss Mária
a Minőségi Cipőgyár nyírbátori gyáregységének személyzeti vezetője;
Tőkei Ferenc
az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos tanácsadója, az MTA Orientalisztikai Munkaközösségének vezetője, akadémikus;
Tömpe István
az Állami Rádió és Televízió Bizottság nyugalmazott elnöke;
Vajda György
a Villamosenergetikai Kutató Intézet igazgatója;
Varga László
a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Tanácsának főtitkára;
Váncsa Jenő
mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter;
Várkonyi Péter
külügyminiszter;
Veres József
nyugalmazott munkaügyi miniszter.

A Központi Ellenőrző Bizottság tagjai

Apáti Nagy Gábor
a nagyszénási Október 6. Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnökhelyettese;
Borbándi János
a Minisztertanács nyugalmazott elnökhelyettese;
Csente Jenő
a Tatabányai Szénbányák Vállalat frontmestere;
Csillik András
az MSZMP Belügyminisztériumi Bizottságának első titkára;
Dányi Pál
az MSZMP Baranya Megyei Bizottságának első titkára;
Dérfalvi István
az MSZMP II. Kerületi Bizottságának első titkára;
Farkas József
a Lenin Kohászati Művek művezetője;
Farkas Lajosné
a Vas-, Fém- és Villamosenergiaipari Dolgozók Szakszervezete központi vezetőségének nyugalmazott titkára;
Farkasinszky Lajos
Budapest Főváros Tanácsának nyugalmazott általános elnökhelyettese;
Fehér Józsefné
az MSZMP I. Kerületi Bizottságának első titkára;
Gyenes András
az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának elnöke;
Juhász János
a KÉV Metró művezetője;
Koszorús Ferenc
a Vasutasok Szakszervezetének főtitkára;

Kovács Árpád
a fóti Béke Mezőgazdasági Termelőszövetkezet elnöke;

Kováts Flórián
a Zalaegerszegi Városi Művelődési Központ igazgatója;

Márta Ferenc
a Központi Kémiai Kutató Intézet főigazgatója, akadémikus;

Németh László
az MSZMP Eger Városi Bizottságának első titkára;

Némethné Kánya Erzsébet
a Székesfehérvári Könnyűfémmű műszakvezető főművezetője;

Petrák Ferenc
a Bőripari Dolgozók Szakszervezetének nyugalmazott főtitkára;

Postás Sándor
az MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Bizottságának első titkára;

Rácz Sándor
nyugállományú honvédelmi miniszterhelyettes;

Rév Lajos
az OKISZ nyugalmazott elnöke;

Rumpf Károly
a Csepel Művek szakoktatója;

Sebes Sándor
nyugalmazott belkereskedelmi miniszterhelyettes;

Somogyi Imre
az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának titkára;

Szerényi Sándor
az MSZMP KB Pártfőiskolájának nyugalmazott igazgatója;

Tausz János
az IBUSZ nyugalmazott vezérigazgatója;

Varga Péter
az MSZMP KB közigazgatási és adminisztratív osztályának vezetője;

Zsuffa Miklós
a Nógrádi Szénbányák Vállalat vezérigazgatója.

A Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság tisztségviselői

A Központi Bizottság első ülésén megválasztotta

a párt elnökévé: **Kádár Jánost;**

a párt főtitkárává: **Grósz Károlyt;**

a Politikai Bizottság tagjaivá: **Berecz Jánost, Csehák Juditot, Grósz Károlyt, Hámori Csabát, Iványi Pált, Lukács Jánost, Németh Miklóst, Nyers Rezsőt, Pozsgay Imrét, Szabó Istvánt** és **Tatai Ilonát;**

a Központi Bizottság titkáraivá; **Berecz Jánost, Fejti Györgyöt, Lukács Jánost, Németh Miklóst, Pál Lénárdot** és **Szűrös Mátyást.**

A Központi Ellenőrző Bizottság is megválasztotta tisztségviselőit:

a KEB elnöke: **Gyenes András;**

a KEB titkára: **Somogyi Imre.**

Grósz Károly

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A MINISZTERTANÁCS ELNÖKE

Minden társadalmi erő érdekelt a párt megújulásában

Az állásfoglalás-tervezettel és az előadói beszéddel alapvetően egyetértek. Összegzi az elmúlt másfél év gondolatgazdag vitáit, szellemi, politikai erőfeszítéseinket. Közös munka, a párttagság formálta. Jogos kérdés: ad-e újat, elegendő-e munkaprogramnak? Szerintem igen, bár én sem vitatom, hogy lehetne gondolatgazdagabb és pontosabban fogalmazott. De jelentősnek tartom azt a *szellemiséget*, amit sugároz, azt, hogy sok mindenben mást és másképpen kell csinálni a jövőben, mint ahogy eddig tettük. Újat ad abban is, hogy nem részleteket szabályoz, hanem egy politizáló párt törekvéseinek fő irányát jelöli ki, melynek megvalósításában — és nemcsak kidolgozásában — a párttagság önálló és aktív közreműködésére épít.

A tegnapi vitában már sok szó esett a politikai helyzetről. Nem akarom ismételni, egy-egy részélménnyel gazdagítani, mert lényegében egyetértek az alapminősítéssel. De szeretném hozzáfűzni a következőket:

Arisztotelésztől származik a klasszikus igazság meghatározása: *„Igazat az beszél, aki együvé tartozónak tartja az együvé tartozót, és különválasztottnak a különválasztottat. Tévedésben az vagyon, aki ellenkezőképpen beszél, mint ahogy a dolgok állanak."*

A követelmény tehát világos: *nem beszélhetünk másképpen, mint ahogy a dolgok állnak.* A gazdasági és a politikai helyzet igen összetett. A gazdaságban évek óta jelen van a növekvő adósságállomány nyomasztó terhe, ugyanakkor tiszteletet parancsoló erőfeszítések tanúi lehetünk, amelyek az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem eredményeinek növelésére, a jobb és hatékonyabb munkára irányulnak. Világszínvonalú termék az egyik üzemben, rossz minőségű áru a másikban, esetenként mindkettő ugyanabban a gyárban. Stagnáló életszínvonal az egyik oldalon, szemmel látható növekvő jólét a másikon. Így folytathatnám tovább. Az előbbi idézet szellemében tehát az eredményeket és a hibákat is egyformán számba kell venni. Most itt érthetően inkább a hibákról van szó, tehát nem egészen arról, „ahogy a dolgok állanak".

Megkezdjük a pártértekezleten elhangzott és írásban benyújtott hozzászólások közlését. Következő számunkban folytatjuk — főként az el nem hangzott — felszólalások nyilvánosságra hozását.

Itt szeretném azt is elmondani, hogy *ezeknek a negatív jelenségeknek egy része nem írható a korábbi téves döntések számlájára.* A fejlődéssel, az átalakulással együtt járó nehézségeket, torzulásokat, kiszámíthatatlan következményeket ne keverjük össze a koncepcionális, stratégiai léptékű vezetői tévedésekkel. Nem vitatom természetesen — az írásban is megfogalmazott — megállapítást, hogy jelenlegi gondjaink nagy része saját hibánkból fakad.

Meg tudjuk-e válaszolni, hogyan jutottunk ilyen helyzetbe? Azt hiszem, igen. Már sokat ismerünk az okokból, természetesen még nem mindent. De eleget ahhoz, hogy nekikezdjünk a helyzet érdemi megváltoztatásának.

Megelégedtünk tegnapi sikereinkkel. Elhitettük magunkkal, hogy újításainkkal tökéletes művet alkottunk. Fellazult a munkafegyelem, a társadalmi és egyéni önkontroll. A gazdaságirányításban, a szellemi életben, a személyzeti munkában teret nyert a szubjektivizmus, s a közéletben új formalizmus terjedt el. Egyesekben és egyes intézményekben megerősödött a csalhatatlanság tudata. Néhány nagy gazdasági természetű kérdésben súlyosan tévedtünk. Ebben tetten érem saját felelősségem is, hiszen 1980 óta, mint a Központi Bizottság tagja és a XIII. kongresszus küldötte, szavazatomat adtam olyan döntésekhez is, melyeket az élet utólag nem igazolt. Természetesnek tartom, hogy ezek politikai következményeit vállalnom kell.

Ez a helyzet fokozatosan, hosszabb idő alatt alakult ki, s ha így marad, egy új minőségű szakaszba léphet át, melynek következményei tragikusak lesznek.

Először a párttagság, majd a vezetés ismerte fel viszonylag gyorsan, hogy érdemi változásokra van szükség. A felismerés különbözőképpen hatott. Vannak, akik elbizonytalanodtak. Gyorsan nőtt azoknak a száma, akik a kialakult helyzetért elsősorban másokat vádolnak, összevissza mutogatnak, megfeledkezve saját felelősségükről. *De egyre többen munkához láttak. Ők alkotják ma a párt erejét.*

Mit kell tennünk?

Egyetértek Kádár elvtárssal: a legsürgősebb feladat, meg kell szilárdítani a hatalmat. Ennek legfontosabb feltétele: megújítani pártunkat. Sokak szerint az egypártrendszer nem vált be, és ezt a mai gondok kapcsán vélik bizonyítottnak. Azt mondják tehát, legyen több párt. Azzal nem számolnak, hogy ez nem puszta elhatározás kérdése, hanem valóságos társadalmi lehetőségek függvénye. A mai egypártrendszer népi törekvések egyértelmű kifejeződése, történelmileg kialakult eredménye. Olyan szervezet, amelyet az osztályharc sodrában kibontakozó eleven mozgalmak sokasága hozott létre. *Meggyőződésem, hogy egy párt kell, helyesebben egy párt kell.* Olyan harci szövetség, amelynek indult, amilyen volt, és amilyen lehet, ha megszabadul a rákövesedett eszmei előítéletektől.

Ha erősödik benne a demokratizmus és a fegyelem, és ha szakít azokkal a kötöttségekkel, amelyek a titkolódzás, a befelé fordulás, az elzárkózás munkastílusbeli merevségeiből erednek. Ebben az esetben az MSZMP egyedül is képes lesz — terheivel együtt — betölteni vezető szerepét, érvényesíteni a többpártrendszer kétségtelenül meglevő, politikailag praktikus előnyeit.

Olyan helyzet van ma, hogy a párt megújításában, célszerű és korszerű megreformálásában országunk minden szocializmust akaró lakosa, minden számottevő politikai, társadalmi erő közvetlenül érdekelt, és nemcsak a párttagság. A párt az, amely a legtöbb tapasztalattal és lehetőséggel rendelkezik ahhoz, hogy önmagát megújítva, mozgásba hozza az egész társadalmat.

A közelmúlt szomorú példái a szocialista világban bizonyítják, hogy *ott,*

ahol a párt megbénul, az egész társadalom bénul meg, amivel senki nem nyerhet, de mindenki veszíthet. Ez a közös érdekeltség biztosíték arra, hogy a kibontakozás lehetséges.

Amikor felfokozott szenvedéllyel napi gyengeségeinket ostorozzuk, nem tagadhatjuk meg a múlt értékeit, mert meggyőződésem, hogy az a politikai mozgalom, amelyik nem becsüli megharcolt múltját, az gyökértelenné válik és bizonytalan lesz a jövőben is.

A párt megújítása mellett feladatunk az állam helyének és benne a kormány szerepének pontos kijelölése. Megítélésünk szerint *olyan kormányra van szükség, amely érzékeny a valóság napi kérdéseire, hatékonyan foglalkozik a termelés és az elosztás rá tartozó kérdéseivel.* Olyanra, amely kockázatot is mer vállalni, ugyanakkor felelősséggel is tartozik. Amely a jövő érdekében az elkerülhetetlen konfliktusokat sem kerüli ki. Épít az egyén felelősségérzetére. A folyamatosság és a megújulás viszonyában a döntésre érett, átgondolt megújulásra teszi a hangsúlyt. Igényes önmaga és mások munkájával szemben. Mit garantál a kormány?

A demokráciát, azt, hogy a többség érdekében tevékenykedik, és ennyiben a mindenkori kisebbséggel is szembehelyezkedik. Abban a meggyőződésben, hogy minden jogos rétegérdek érvényesülése a társadalom egészében, kompromisszumok útján biztosítható. Figyel a kisebbségi véleményekre, és türelemmel együtt kíván működni mindazokkal, akik a szocializmus érdekében, de a kormány álláspontjától eltérő véleményeket vallanak.

Esélyegyenlőséget törekszik biztosítani minden alkotni, hasznosat tenni akaró erő számára. Biztosítja az önálló arculatú egyéniségek kifejlődését, akik nem oldódnak fel nyomtalanul a kollektívákban, hanem éppen egyéniségükkel, tehetségükkel, másságukkal erősítik a közösséget és viszont.

Olyan viszonyokat akar kialakítani ez a kormány, amelyek közepette érvényesül a teljesítményelv, ennélfogva a legméltányosabban emberszemléletű. Humanizmust és törvényességet szavatol, ugyanakkor a szocialista társadalom védelme érdekében határozottan eleget tesz alkotmányos kötelezettségeinek. A nemzet érdekeit képviseli, és cselekvő részese kíván maradni a haladásért, a békéért folytatott küzdelemnek.

A kormány kettős alárendeltségben működik. A párt politikája iránt maximálisan elkötelezett, mert a párt a nép szolgálatában tevékenykedik. Ugyanakkor a kormány az Országgyűlés előtt is felelősnek érzi magát, mert a parlament a nép akaratának megtestesítője. Nem független a kormány tehát, de önálló, mert csak így tud hatékonyan és felelősséggel dolgozni.

A kormány megújuló munkastílusának fontos eleme a társadalmi szervezetekkel való együttműködés, a folyamatos párbeszéd. Ezen a téren a viták, ütközések számának növekedését is természetesnek tartjuk. Ebből következik, hogy nem ígérhetünk senkinek vita nélküli együttműködést. Attól ugyanis, hogy az érdekképviseleti szervezetek igényeiket megfogalmazzák, a valóság és főleg a lehetőség még nem változik meg. És ne legyen senkinek illúziója: a megoldott feladatok újabb konfliktusokat fognak felszínre hozni.

Azt is világosan látjuk, hogy a kormány minden, a jövőt, a haladást érintő kérdésben átmenetileg törvényszerűen szembekerülhet, nemegyszer szembe is kerul valamely társadalmi réteggel, mert sérti azok *közvetlen napi érdekét.* Ma azonban nemcsak az eltérő érdekekkel kell megütközni, hanem a közgondolkodásban meglevő beidegződésekkel is, olyanokkal, amelyek szemben állnak törekvéseinkkel. Anélkül, hogy bárkit is megbántanék, hadd idézzek néhány mondatot a példa kedvéért a tegnapi felszólalásokból:

Panker elvtárs szép és igaz felszólalásában fogalmazta meg munkatársai nevében a kérdést: „Milyen lesz az a szocializmus, amelyben leértékelődhetnek és bizonytalan helyzetbe kerülhetnek szorgalmasan dolgozó munkáskollektívák?" Válaszom: *az lesz a jól és hatékonyan működő szocializmus*, amelyik csak az eredményesen dolgozó munkáskollektíva biztonságát garantálja, s hogy ma csak ennyi bizonytalan közösség van, az annak köszönhető, hogy a durván évi 560 milliárd befizetett tiszta nyereségből több mint 200 milliárd forint termelési támogatást visszafizetünk.

Bleier Katalin elvtársnőt idézem: „Tisztességes munka legyen az értékmérő." *Ez kevés.* A nyereséges, hasznot hozó tisztességes munka lehet csak az értékmérő.

Arra biztattak, hogy legyünk bátrak. Örülök neki. Ez a biztatás ránk fér. De a népi tapasztalat szerint a bátorság és a vakság között különbség van. Mi nem vagyunk vakok! Minden bátor döntésünk ott, önöknél csattan. Bátor intézkedéseinktől mindenki azt várja, hogy ő valamit kap, s az ő helyzete javul. Ez lehetetlen. Mi bátorsággal, határozottsággal nem káoszt, hanem rendet akarunk. Az pedig csak fokozatosan valósulhat meg.

A kormány a jövőben nem akarja magára vállalni az emberi kapcsolatok szervezését, a társadalmi öntevékenység kibontakoztatását. Nem azért, mintha nem lenne ezen a téren javítanivaló, hanem azért, mert *a kormány minden olyan területről vissza akar vonulni, ahol indokoltabb és természetesebb, ha a dolgok nélküle történnek.*

Van végiggondolt programunk. Tudjuk, hogy mit és hogyan akarunk cselekedni. Magatartásunk kiszámítható. Aki segíteni akar, bőven talál erre alkalmat.

Minden helyzetben van megoldás — mondhatjuk történelmi tapasztalataink alapján. Most nem az a kérdés, hogy lehet-e cselekednünk, hanem az, hogy *mit kell és mit érdemes tenni.* Az eredménynek természetesen ára van. Ezért is fizetni kell, de összehasonlíthatatlanul többe kerülne a tétlenség.

Egyszer ebben a teremben felhívták a figyelmünket *az idő* jelentőségére. E gondolat soha nem volt aktuálisabb, mint ma. *Az idő érték.* Saját lehetőségünk a cselekvésre, amit vagy kihasználunk, vagy elvesztegetünk. József Attila írta: *„... az időt mi hoztuk magunkkal".* Az idő nem dolgozik senkinek, csak lehetőséget teremt. Marx szerint minden valamirevaló gazdálkodás: gazdálkodás az idővel. Gazdálkodjunk tehát vele hatékonyan, de ne elhamarkodottan, mert *ma nagy hajlam van a kapkodásra, ami ugyanoda vezethet, mint az elkényelmesedés.*

Szeretném itt is hangsúlyozni, hogy a legszínvonalasabb politikai tevékenység, a legszakszerűbb kormányzati irányítás sem helyettesítheti az emberi alkotó munkát, a szorgálmat, tehetséget, műveltséget.

Mi három napig tanácskozunk most magunkról, de nem önmagunkért, hanem a nemzet felemelkedéséért. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy most, ezekben az években nemcsak a magyar nép, hanem a szocialista világ sorsa is hosszú évekre eldől. Ezért sikereink, ha szerény mértékben is, de kihatnak az egész szocialista rendszerben végbemenő megújulásra. Esetleges kudarcunk pedig a szocializmus progresszív törekvéseivel szemben álló, konzervatív erők pozícióit erősítené meg. Felelősségünk tehát rendkívül megnőtt. Én hiszem, hogy sem a magyar nép, sem a hazánk határain túl élő barátaink nem fognak bennünk csalódni.

Hámori Csaba

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A KISZ KB ELSŐ TITKÁRA

Akié az ifjúság, azé a jövő

Kivel tart ma, és milyen a magyar fiatalság? Röviden azt mondhatnám: ugyanolyan sokszínű, mint a társadalom. Ide tartozik a matematikai olimpiákat nyerő ifjú zseni és az írni-olvasni alig tudó. E korosztály tagja a húszévesen már önálló lakással, autóval, nyaralóval rendelkező, és az évtizednyi munka után több gyerekkel is csak szükséglakásban élő. Található köztük lumpen, garázda, kábítószeres, de fokozottan hátrányos helyzetéből megfeszített, becsületes munkával kitörni tudó egyaránt. Példák alapján véleményt formálni kockázatos, mert itt is csak a reálfolyamatok elemzése adhat valódi választ.

Emlékszem, sok helyen megütközést keltett március 15-i beszédünknek az a gondolata, hogy a folyamatok nem ifjúságpártiak. Mit mutatnak hivatalos kormányzati adatok alapján ezek a reálfolyamatok? Hét, az ifjúság számára meghatározó területet szeretnék röviden kiemelni. Az *első*, hogy fogyunk, 1980 óta közel 90 ezerrel csökkent hazánk népessége, ugyanakkor ennek négyszeresével a 30 éven aluliak száma. A prognózisok az ezredfordulóig nem ígérnek kedvező változást. A *második* az iskoláztatás. Az oktatásügy neki-nekilendülő, majd alábbhagyó reformhullámai és az anyagi feltételek fájdalmas hiánya odavezetett, hogy ma is minden huszadik pedagógus képesítés nélküli, hogy miközben évente csak 24 ezren szereznek felsőfokú diplomát, csaknem tízezren az általános iskolát sem fejezik be. A *harmadik* az elhelyezkedés. Hosszú évtizedek után tavaly megfordult egy fontos arány. Most már a tanulmányaikat befejezők számára összességében kevesebb munkahelyet kínálnak a gazdálkodó szervezetek, mint ahányan tanulmányaikat befejezik. A *negyedik* terület a lakáshoz jutás. Ismert, hogy a családok húsz százalékának a házasságkötés után öt évvel még nincs önálló otthona. Az áremelkedés olyan mértékű, hogy egy kisméretű lakótelepi lakás árának éves növekedése nagyobb, mint egy pályakezdő teljes évi jövedelme. Az *ötödik* probléma a fiatalok bérezése, melyben ma is a legtöbb helyen az életkor és a munkaviszonyban eltöltött évek száma a meghatározó, s nem annyira a teljesítmény. Vagy mi mással lehetne megmagyarázni azt, hogy a pályakezdők reálbére a hetvenes évek eleje óta lényegében nem változott, míg ezen időszak alatt az ötven-, hatvanéveseké megkétszereződött? A *hatodik* a gyermeknevelés költségeinek emelkedése. Az idei irreális gyermekruha-áremelések után a családi pótlék legfeljebb a költségek negyedét, ötödét képes fedezni. Elgondolkoztató, hogy az összes

társadalmi juttatáson belül 1980 óta 20 százalékkal csökkent a gyermeknevelés támogatásának aránya.

Végül a *hetedik* gond: a fiatalok közéleti szerepének és vezetővé válási esélyeinek gyengülése. A népképviseleti és politikai testületekben ma már alig találni harminc év alattit. 1970 óta a szellemi foglalkozásúak között 20 százalékkal, a vezetők között 60 százalékkal csökkent a fiatalok aránya. Érdemes ezt összevetni azzal, hogy ma hazánkban minden harmadik dolgozó 30 éven aluli, és ez az arány a húzóágazatokban jóval 50 százalék felett van.

Csak a felsorolt tények tükrében lehet választ keresni arra a kérdésre, hogy kié az ifjúság. E folyamatok gyors megváltoztatására számítani irreális, hiszen felelős politika a következő évekre nagy ígéretet nem tehet. Tudom azt is, hogy e gondokra nem lehet külön ifjúsági választ adni. Nem lehet, mert nem illeszkedne a reformfolyamatba, de azért sem, mert ezek *nemcsak az ifjúság gondjai.* A fiatalok döntő többsége családban él, így válik a fiatalok gondja a családok és általuk az egész társadalom problémájává. Én természetesen nem a családi összefogás ellen emelek szót, viszont minden társadalom alapjának azt tartom, hogy a fiatalok boldogulása minél inkább saját tudásuktól, szorgalmuktól, munkájuktól függjön, és ne ennyire döntően a szülők anyagi helyzete határozza meg azt. Nem lenne jó, ha az egyenlősdi hibás elvének és gyakorlatának általunk is régóta sürgetett kisöprésével egyidejűleg feladnánk az esélyegyenlőség mélyen emberi és szocialista eszméjét is.

Mégis mit lehet tenni a mai forráshiányos helyzetben a jelzett folyamatok megfordításáért? A mi válaszunk az, hogy változást csak *nagyobb társadalmi teljesítménnyel, a gazdasági és társadalmi reformot meggyorsítva, a magyar szocializmust alapvetően átalakítva, hatékonyabbá és demokratikusabbá téve remélhetünk.*

Óvatos, határozatlan lépésekkel, a problémákat ezután is magunk előtt görgető hozzáállással sehova sem juthatunk. Egy átfogó reform terén a fiatalok java, tehát a nagyobb tudású, szorgalmú, vállalkozó kedvű fiatalemberek kerülhetnek jobb helyzetbe, erkölcsileg és anyagilag egyaránt.

Az ifjúság a perspektívát adó, a gyors és határozott változásokban érdekelt. Még nem rendelkezik azokkal a javakkal, egzisztenciával, amit más korosztályok már féltenek. Ha a változások lassúak, ha a konfliktusoktól félve nem hirdetünk meg programszerűen olyan intézkedéseket, amelyek a stabilizáció terheinek arányosabb elosztását eredményezik, ez azt jelentené, hogy a múlt hibáinak következményeit és a jövő terheit a társadalom jelentős részében a pályakezdőkre hárítja.

Nem külön az ifjúság érdekeit szolgáló, hanem jövőorientált társadalmat akarunk. Ehhez *a tudás, a munka, a teljesítmény, a vállalkozókészség értékét kell erősíteni.* Már ma tenni kell a felsőoktatás és a lakásgazdálkodás hosszú távú fejlesztése érdekében. Mindegyik területen vannak javaslataink is. Olyan elgondolásunk, mely hosszú távra szóló és lényegi, mely nem a szükséges szerkezetátalakítást lassítva, hanem annak megfelelően keres megoldást.

Magyarországon ma nagyon sokféle véleményt lehet olvasni, hallani, s ez jó. De az már nem elég, hogy a társadalmi szervezetek, egyesületek mondhatják és mondják a magukét, akár nyilvánosan is. Meg kell teremteni és meg kell tanulni azokat a játékszabályokat, amelyek a társadalmi viták hatásfokát növelik. Ebben egymást formáló kompromisszumokra és nem diktátumokra van szükség. Elsősorban *a társadalmi szervezetek határozott, önálló arculatú nyilvános érdekképviselete* adhat választ arra a dilemmára, hogy egypártrendszerünk körülményei között hogyan lehet a tévedés kockázatát mi-

nimálisra szorítani, hogyan lehet megvalósítani a szocialista politikai pluralizmust.

Úgy tapasztalom, hogy a fiatalok döntő többsége ma is szocialista választ keres korunk kihívásaira. A legkomolyabban szeretné megvalósítani mindazt, amit a párt hirdet, azaz a nép, a nemzet felemelkedését, a haza tiszteletét, hatékony gazdaságot, demokráciát, társadalmi igazságosságot. De mert a valóságban gyakran nem ezt tapasztalja, és érthetően a tanult elvekhez, a látott lehetőségekhez, az európai környezethez és nem a megtett úthoz mér, éppen ezért a nemzet ifjabbik fele az, amelyik legkritikusabban szemléli napjaink magyar társadalmát és ennek vezető erejét, pártunkat.

Az olyan párt vonzó az ifjúság számára, amely *dinamikus politikát folytat*, amelynek a szervezetei is politizálnak. A dinamikus társadalmak — és ez a korábbi magyar tapasztalatok alapján is kimutatható — igyekeznek gyorsítani a fiatalok politikai szocializációját. Tág mozgásteret, szerveződési, cselekvési, politizálási lehetőséget biztosítva integrálják az újabb és újabb korosztályokat.

Úgy látom, hogy nálunk még mindig a paternalista, óvó, korlátozó ifjúságpolitika a gyakorlat. Pedig meggyőződésem, hogy a fiatalok iránti nagyobb türelem, a közéleti mozgástér bővítése ténylegesen növelné a párt befolyását e korosztályban.

A KISZ a párt politikája és a saját tagsága elvárásainak megfelelően az utóbbi években markánsabban, harcosabban politizál, aminek a párt, a társadalom és az ifjúság nagyobb részében jó a visszhangja, másoknál viszont megütközést kelt.

A KISZ-t a párt irányítja. Mint volt pártmunkás is mondom, hogy a gyakorlatban az irányítás akkor működik jól, ha a lényegi, a stratégiai kérdésekben továbbra is a legszorosabb szövetség érvényesül, más kérdésekben azonban helye van a nagy önállóságnak és a rugalmas szerveződési formáknak. E felfogás szerint a pártirányítás egyre inkább *a KISZ-ben dolgozó kommunistákon és pártaktívákon át* történjen.

A KISZ új politizáló stílusa persze nemcsak eredményeket hozott. Tömegmunkánk, gyakorlati szervezőmunkánk több ifjúsági rétegben gyenge. Az elmúlt években teret vesztettünk a nagy egyetemeken, a huszonévesek körében gyengébbek pozícióink, mint a harmincasok között. E problémákkal azonban szembe tudunk nézni. A KISZ-ben megvan a szándék a belülről induló bátor átalakulásra, az ifjúság tagoltságának jobban megfelelő mozgalmi keretek megteremtésére.

Ma már széleskörűen elfogadott, hogy a párt és a társadalom egészét átható politikai fordulatra van szükség. Az elmúlt hónapok során arra törekedtünk, hogy a fiatalok reális viszonyt alakítsanak ki a helyzethez és a mostani tanácskozáshoz. Ennek jegyében zajlottak le tömegeket megmozgató vitáink. Az ifjúságnak és az egész társadalomnak ma mindennél inkább perspektívára, belátható, vonzó, szocialista perspektívára van szüksége.

Úgy vélem, ki kell igazítani azt a társadalom gondolkodásában túlhangsúlyozott elképzelést, hogy a szocializmusnak a fogyasztói társadalmak kapitalista változatához kell hasonlítania. Nem élhetünk egy fogyasztói társadalom álomvilágában, hanem épp a termelői gondolkodás elterjesztésével erősíthetjük meg országunkat.

Amikor nagyobb társadalmi teljesítményt, munkafegyelmet, szigorúságot igényelünk, ezzel egyidejűleg és ezt szolgálva több demokráciát is sürgetünk. Teljesítéséhez a magyar szocializmus nagy horderejű átalakítására van szükség. Most egyszerre adott ehhez a kényszer és a lehetőség. Ne szalasszuk el!

Németh Miklós

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A KÖZPONTI BIZOTTSÁG TITKÁRA

Gyökeres változás szükséges a gazdaságban

A Központi Bizottság 1987. júliusi kibontakozási és az ezen alapuló kormányzati stabilizációs munkaprogramot a párttagság, a társadalom támogatta. Tudomásul kellett vennünk, hogy a célokat illetően nincs más alternatíva, e programokat kell következetesen megvalósítanunk, számolva azzal is, hogy a végrehajtás áldozatokat követel, feszültségeket is okoz, amelyek elől nem lehet kitérni.

Az eltelt közel egy év alatt az egyetértés és támogatás mellett erősödött a türelmetlenség is, mondván, hogy a gazdasági folyamatokban nem történt fordulat. Senkiben ne legyen kétség: a párt- és állami vezetésnek is az a meggyőződése, hogy a gazdaságban gyökeres változásra van szükség! Az ehhez szükséges feltételek kialakítását megkezdtük. De fel kellett mérnünk egy fordulat időbeli és tartalmi követelményeit. Ebből adódó következtetésünk egyértelmű: mindenben és egyszerre javulást eredményező, azonnali fordulatot nem remélhetünk. Ezt nem ígértük, s felelősen ma sem ígérhetjük. A társadalmi méretekben érezhető fordulathoz társadalmi-gazdasági viszonyaink, a gazdasági mechanizmus, értékrendünk, ideológiai, tudati állapotunk megváltoztatása egyaránt szükséges.

Még mindig szembe kell néznünk az átvett szocializmusmodell gazdasági és társadalmi örökségével, annak máig nyúló következményeivel. Sajnos, ennek következtében is olyan, a hazai adottságokhoz nem illeszkedő termelési szerkezet alakult ki, aminek nemzetközi versenyképessége egyértelműen rossz, nem megfelelő, az ország perspektíváját veszélyezteti. Ezért tekintjük jövőnk kulcskérdésének a termelési szerkezet átalakítását, a világpiaci nyitást.

A magyar gazdaság évek óta visszatérő strukturális problémáit, egyensúlyzavarát a múlt öröksége, az elkövetett hibák és a tévedések együttesen okozzák. Ezek következménye a termelési tényezők alacsony hatékonyságú hasznosulása, az infrastruktúra általános elmaradottsága, a piac kiépítetlensége, a tőkepiac vagy a nagyobb teljesítményre serkentő verseny hiánya. Gondolni kell külgazdasági képességünk azon szerkezeti és szervezeti gyengeségeire is, amelyek az elzárkózás, a korábban kialakult politikai-gazdasági gondolkodásmód eredői.

Szembe kell néznünk a társadalmi, emberi tényezőben mutatkozó gondokkal is: a népesedési folyamatok kedvezőtlen alakulásával, a lakosság

egészségügyi állapotának romlásával, a társadalmi beilleszkedés zavaraival, a munkaerkölcs lazaságaival, a munkakultúra egyenetlenségeivel.

Vitathatatlan, hogy e problémák megoldásához, a feszültségek oldásához több pénzre lenne szükség. Sokat nyerhetünk azzal is, ha megszüntetjük gazdálkodásunkban a pazarlást, ha jobban megszervezzük a munkát, ha átcsoportosítjuk az eszközöket, de a bővebb anyagi forrásokat elsősorban nem a takarékoskodás, hanem a bátrabb, a szabadabb és főképpen az ésszerű vállalkozás biztosítja. Most nemcsak spórolni kell, hanem tudni kell megkeresni a több pénzt, a nagyobb jövedelmet!

Régóta foglalkoztat mindenkit, hogy a veszteséges tevékenységek, illetve vállalatok életben tartására igen nagy összegeket költünk. Nyilvánvaló, hogy ezt a jövőben nem folytathatjuk. De meggyőződéssel vallom: a magyar népgazdaságban nagy jövedelemkiesés nem csupán a veszteséges vállalatoknál, hanem azáltal keletkezik, hogy — részben gazdasági mechanizmusunk fogyatékosságai miatt, részben szubjektív hibák következtében — elszalasztjuk a nagyobb nyereség elérésének lehetőségét, és megelégszünk a kisebb haszonnal. Ezért szakítanunk kell azzal a felfogással és gyakorlattal, amely a középszerűséget, a felszínen maradást honorálja anyagi és politikai értelemben egyaránt.

Nem folytathatjuk azt a gyakorlatot sem, amely a tőkés, a szocialista, valamint a belső piacot mesterségesen szétválasztja. Egy piaci mechanizmust ténylegesen akaró ország — különösen ha olyan kicsi, mint hazánk — ilyen rendszert nem tarthat fenn. Ez az egyik oka annak, hogy a forint még belföldön sem konvertibilis. Nálunk a pénz helyett vagy mellett, a hatósági engedélyezés, és elosztás különféle rendszerei, a társadalmi-gazdasági folyamatokkal alá nem támasztható preferenciák és támogatások helyettesítik azt a szerepet, amit egy modern gazdaságban a pénznek kell betöltenie. Ilyen körülmények között vállalataink elvesztik a legfontosabbat, az igazi kapcsolatot a piaccal. Ez a gyakorlatban azt jelenti: több tekintetben lazák a pénzhez jutási feltételek és az ebből adódó egyensúlytalanságot úgy kíséreljük meg helyrehozni, hogy a jövedelmek felhasználását rendkívüli mértékben korlátozzuk. Ezen a helyzeten mielőbb változtatni kell. A következő ötéves terv kezdetére olyan feltételeket akarunk létrehozni, amelyben már nem a hierarchikus függőség, a szubjektív kapcsolatok, hanem egyértelműen a pénz lesz a gazdálkodási érdekintegrálás meghatározó eszköze. Ahhoz, hogy a vállalati önállóság kiteljesedjen, s a szabályozás elfogadható stabilitását elérjük, a gazdálkodás feltételeit törvényekben kell meghatározni.

Minden lehetséges eszközzel segítenünk kell a versenyképesség nemzetközi szintre emelését, az exportorientáció erősítését. Az ország jövője függ attól, hogy sikerül-e a nemzetközi versenyben lemaradásunkat megállítani, majd a felzárkózást megindítani.

Szocialista múltunk, jelenünk és jövőnk egyik legnagyobb ellentmondása, hogy miközben eszmerendszerünkre, ideológiánkra az internacionalizmus a jellemző, addig ez a gazdaságra sajnos még nem mondható el. Óriási, mondhatnám nemzetközi feladat ebből az ellentmondásból kikerülni. Feloldása a KGST-országok közötti együttműködés új alapokra helyezését parancsoló szükségszerűséggé teszi. Ugyanakkor igényli az intézményes kapcsolati formák megteremtését is más gazdasági integrációs szervezetekkel is, elsősorban az Európai Gazdasági Közösséggel.

Gazdaságunk számára a nemzetközi együttműködésben minden irányban

egyre magasabbra kerül a mérce. A kihívás elől nem térhetünk ki, de nem is akarunk!

A magyar gazdaság fejlesztéséhez hosszabb távon is szükség lesz külső források bevonására. A jövőben az eddiginél sokkal inkább a működő tőkére, az ahhoz kapcsolódó fejlett technika és technológia behozatalára kell támaszkodnunk. Az új társasági törvény keretei között olyan megoldásokat is szorgalmaznunk kell, hogy fennálló adósságunk egy részét át tudjuk alakítani a külföldi fél vállalkozási érdekeltségévé.

Mind hazai erőforrásaink jobb hasznosítása, mind a külföldi működő tőke bevonása azt igényli, hogy összehangoltan fejlesszük a belföldi áru-, pénz-, tőke- és munkaerőpiacot. Nagy tartalék és szervezőerő rejlik a szocialista tulajdonviszonyok fejlesztésében, a vállalkozások formáinak gazdagításában, a tulajdonosi érdekeltség erősítésében, a társadalmi tőke mobilitásának javításában. Ezért támogatjuk egy korszerű, a mai kor követelményeinek megfelelő társasági törvény megalkotását, amely az eddigieknél jobb lehetőséget teremt a különféle szocialista tulajdonformák, a magántulajdon, valamint a külföldi tulajdon működéséhez. Hiszen tőkeerős, nemzetközileg versenyképes nagyvállalatokra éppúgy szükségünk van, mint a különböző méretű, kis- és közepes vállalkozásokra, amelyek gyorsan tudnak alkalmazkodni a változó szükségletekhez.

A fogyasztás- és jövedelemkorlátozó politika helyett a teljesítményelv kemény érvényesítése az az út, melyet járnunk kell. De nemcsak a teljesítménynek megfelelő jövedelmet kell hangsúlyozni, hanem az adott jövedelemhez tartozó munkát mindenkitől meg is kell követelni. Enélkül felborul az egyensúly.

Az átfogó politikai-gazdasági reform megvalósítása igen sok, még korántsem tisztázott kérdést is felvet. Ma minden gondolkodó ember beleütközik a rövid, illetve hosszú távon megoldható és megoldandó kérdések ellentmondásaiba. Megoldandó kérdés a részvénytársaság, a tőzsde beillesztése a szocialista tulajdonviszonyok működésébe, az ésszerűen elviselhető infláció, vagy az állami adósságvállalás mértéke. Mindez — rövid és hosszú távon — különböző érdekeket érint, és a megoldás csak a gazdasági és társadalmi előnyök és hátrányok nyilvános mérlegelése alapján alakítható ki.

A mai kor sokféle válságára az elmélet sehol sem talál biztonságos magyarázatot és még kevésbé biztos megoldást. A tudomány nálunk sem alkotott még olyan, az élet által hitelesített eszmerendszert, amelynek alapján a jövőbeli fejlődés számára az irányadó útjelzők egyértelműen kialakulhattak volna. Úgy kell tehát pártunknak mélyreható reformokat megvalósítania, hogy csak a gyakorlati tapasztalatok elemzése és általánosítása alapján lesz képes sok kérdésre válaszolni. A fejlődés általános alapja csak a demokratikus intézményekbe vetett mélységes bizalom lehet, mert azok képesek a tömegek egyéni érdekeltségi alapon történő mozgósítására, megvalósítják a társadalmi rendszerű és méretű kontrollt, és segítik a párt, valamint a kormányzat tevékenységének javítását is.

Nem vagyunk mindenben biztosak. De abban igen: nem tehetjük azt, hogy a bizonytalanság és a problémák bonyolultsága miatt vonakodva, önbizalom nélkül kezdjünk a feladatok megoldásához. A politikai vezetés számára mai helyzetünk komoly kihívást jelent és rendkívüli erőfeszítéseket igényel. Az ellentmondó érdekek és körülmények közepette kell megtalálnunk a társadalmi fejlődés számára összességében optimumot jelentő, elfo-

gadható megoldásokat. Számolnunk kell azzal is, hogy e folyamatban nemcsak nyertesek, de vesztesek is lesznek.

A politikai vezetésnek ilyen körülmények között feladata: egyrészt olyan intézményi kereteket, nyilvánosságot, mechanizmusokat kiépíteni és működtetni, amely garancia arra, hogy ne ismételjük meg a múlt hibáit; másrészt magában a reformfolyamatban gondoskodni kell arról, hogy — egy hasonlattal élve — a reform számára a „házépítéshez szükséges terv" és a hozzáértő, felelős „építésvezető" is rendelkezésre álljon. Politikai intézményrendszerünk reformja lehetőséget ad arra, hogy a gazdaságirányítás terén az építésvezető szerepét a kormányra bízzuk, s a kormánytól a parlament kérje számon a megvalósítást. A párt pedig a koncepcióért, azaz a platformért tartozzon felelősséggel tagságunknak, a társadalomnak.

Politikai felelősségünk az előttünk álló néhány évben rendkívül nagy, ha arra is gondolunk, hogy a reformpolitikával az erkölcsi zavarok és torzulások szövevényéből való kilábalást is el kell érnünk. A gazdálkodás stabil értékbázisát, a piac működtetéséhez szükséges késztetést és kényszert csak alulról — a család, a kisközösségek, az egymásért dolgozó és tevékenykedőket összefogó egyesületek épülése alapján — biztosíthatjuk. A politikának az ehhez szükséges formákat támogatnia kell, hiszen a történelem sokszor igazolta már, hogy a közömbösségből, az irígységből, az önkizsákmányoló és a humánum szempontjából megalázó munkából csak akkor lehet kikerülni, ha az egyén számára is értelmet nyer egymásért munkálkodni, és a nép igazságérzetével találkozó politika válik a mindennapok gyakorlatává. Nemzetközileg elfogadott és érvényesíthető fejlődés nélkül csak a „szegények szocializmusa" építhető fel. Mi ennek ellenkezőjét akarjuk, azt, hogy a szocializmus megújuljon, aminek eszköze a piacgazdaság kiépítése.

Mindez új felfogást, más gyakorlatot és erre alkalmas káderekét kíván. A modern kor egyik jellemzője, hogy a vezetés minden szinten szakmává is vált, s ez komoly tudást, konstruktivitást, az életpályán elismert teljesítményeket igényel. Ez nem helyettesíthető uralkodással. A demokráciára párton belül és kívül többek között éppen azért van szükség, hogy a felkészült, a kor tudásszintjével lépést tartó megfelelő személyiségű, tiszta erkölcsű vezetők kerüljenek minden szinten pozícióba. Ehhez a nyilvánosság növelésére, a korrekt elszámolás, a számadás és elszámoltatás meghonosítására is szükség van.

Az ezredfordulóhoz közeledve a történelem újból komoly leckét adott fel népünknek. S akárcsak az előző ezredfordulón, most is sorsmeghatározó, beilleszkedési és felzárkózási jellegű feladatok előtt állunk. Úgy kell tevékenykednünk, hogy nemzetünknek perspektívát teremtsünk, és ebben a pártnak meghatározó szerepet kell betöltenie. Csak a megújulás eltökélt szándéka és gyakorlata lehet garancia arra, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt — a nemzet vezetőerejeként — történelmi feladatát e nehéz szakaszban is sikerrel teljesítse.

Pozsgay Imre

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A HAZAFIAS NÉPFRONT ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK FŐTITKÁRA

Az egész néppel folytatott párbeszédre van szükség

Annyi okos szó és fontos gondolat elhangzása után mind szűkebb térre szorulnak azok, akik még valami újat, fontosat akarnak mondani. Így aztán egyre többen leszünk, akik a változás szándékát megerősítő hitvallást vállalják inkább, mint újabb javaslatok megtételét. Hiszen tudjuk, hogy milyen keveset érnek azok a javaslatok, alternatívák, amelyek mögött szervezett erőket és szervezeteket nem tudnak felsorakoztatni. Éppen most van itt az ideje, hogy elkötelezzük magunkat az új szervezeti elvek mellett, amelyek az egység görcsös és bénító követelményei helyett a vitában, az áramlatok küzdelmében, a kisebbséget is védő, alkotó környezetben alakítják ki az új minőségű egységet. Ehhez elegendő, ám nélkülözhetetlen is a mély meggyőződés, s annak a nagy önuralmat kívánó türelemnek a megteremtése, amely tiszteletben tartja mások jogát az önálló gondolkodásra. Ahol az egység rituális és monolitikus, ott az nem a haladás, hanem a hatalom szolgája, ilyen helyen a vita a démon, mely az ellenség nevet kapja; ahol az egység alkotó, ott a vita a megújulás eszköze. Jussanak eszünkbe Engels szavai, aki azt mondta: *„Minden párt életéhez és gyarapodásához hozzátartozik, hogy kebelében mérsékeltebb és szélsőségesebb irányzatok fejlődnek ki, sőt harcolnak egymással, s aki a szélsőségesebbeket rövid úton kizárja, ezzel csak növekedésüket segíti elő."*

●●●

Bajaink méreteit s azok legfőbb okait ismerjük. A tavaszi pártviták és a társadalom megnyilvánulásai tudósítottak bennünket arról is, hogy *nemcsak az elégedetlenség nőtt az országban, hanem a felelősségérzet és a cselekvőkészség is.* A párttagok és a pártonkívüliek sajátos öntudatosodása ment végbe, amely negatív közmegegyezéssel kezdődött, éreztetve, hogy a dolgok a régi módon nem mehetnek tovább. Hamarosan folytatódott ez annak az igénynek a bejelentésével, hogy a párttagság és az állampolgárok részt akarnak venni a hatalom gyakorlásában. Nem puszta tárgyai kívánnak lenni az ügydöntésnek és csupán végrehajtói a rajtuk kívül, részvételük nélkül elhatározott feladatoknak. *Ma az emberek elutasítják azokat a viszonyokat, amelyek között leginkább csak a végrehajtás felelősségét kérik számon, a döntését nem;* különösen akkor nem, ha ezek a döntések központi eredetűek.

A magyar politikai élet a maga bonyolultságában ma a megosztottság

jeleit mutatja. De éppen ezért tartalmazza a haladás lehetőségét. A fennálló viszonyok elutasításában ugyanis ma már nemcsak a népgazdasági és a háztartási veszteségek miatti elégedetlenség munkál, hanem az a hit is, hogy *lehet ezt másképpen is csinálni.* Persze, hogy ez a bírálat viharát is meghozta. Félreérthetetlenül kinyilvánították a bizalmatlanságot a rendszer hivatalos intézményeinek működőképessége iránt. Zengett az ország a felelősség számonkérésétől, a garanciák követelésétől. De gondoljuk csak végig, hogy a rossz közérzetnek mi volt a valódi és általános oka. Úgy hiszem, legfőképpen a késlekedés és a tehetetlenség. Ezt erősítette meg a létbizonytalanság, a távlatnélküliség. Mégis, a gazdasági veszteségek, a morális lealacsonyodás miatti elkeseredés *nem az önfeladás, hanem az öntudatosodás felé vitte társadalmunkat.* A nép végrehajtotta a fordulatot! Most van megvalósulóban nálunk az a lenini alapgondolat, hogy *a nép érdekeire hivatkozó kormányzást fel kell váltania a nép által való kormányzásnak.*

Ebben a fordulatban semmivel nem helyettesíthető szerepe volt a párttagságnak, mert miközben a pártnak mint szervezetnek csökkent a tekintélye, megcsappant iránta a bizalom, *a párttagság és a pártonkívüliek, a kommunisták és a nép, a nemzet egymásra találtak.* Kiderült, mint annyiszor, hogy egymástól nincs mit félniük. Félni csak attól kell, hogy a politika a csendes, de mégis forradalmi értékű változásoknak csupán a hordalékát látja, és a kockáztatni is képes kezdeményező szellem helyett hatalomféltő reflexei lépnek működésbe. Azt remélem, hogy a pártértekezlet után alaptalannak bizonyul ez a félelem.

●●●

Mi az, amit Magyarországon párttagok és pártonkívüliek egyaránt tudnak? Tudják, hogy a XX. században a katasztrófák kezelésére szolgáló összes tartalékunkat kimerítettük. Nincs több tartalékunk katasztrófára: nekünk élni kell, és előbb-utóbb ismét jól élni!

Ennek a célnak az eléréséhez új közmegegyezésre van szükség. A népfrontmozgalom történelmi feladata, egyben saját megújulásának is nagy esélye, részt venni ennek az új közmegegyezésnek a létrehozásában. Ehhez néhány fontos területen a szemléletmódban is fordulatra van szükség. Mindenekelőtt felismerni és elismerni, hogy *az állampolgárok — pártállásra való tekintet nélkül — hozzáláttak egy alulról építkező szocialista társadalom megteremtéséhez.* Az a politika lesz a győztes, amelyik — Kossuth szavaival szólván — *nem ellenáll az elkerülhetetlennek, hanem elébe megy annak.* Ez azt is jelenti, hogy a megegyezést a mai világban nem lehet elérni néhány, a népet helyettesítő kiváló és szuverén személyiséggel megkötött kiegyezéssel. *Az egész néppel folytatott ködösítés nélküli párbeszédre van szükség,* amelyet autonóm szervezetekbe tagolt társadalom folytat a hatalommal. Ehhez tisztázni kell a megegyezés szociális tartalmát, egy olyan időszakban, amikor nem a nemzeti jövedelem folyamatos növekedéséből keletkezett többletjövedelem elosztása körül folyik a harc, hanem a veszteségek és az áldozatvállalás szétosztása körül. Nyíltan kell beszélni arról, hogy az osztozásban kik miért lesznek a nyertesek, s kik miért lesznek a vesztesek, és a veszteseket mivel kárpótolja a társadalom vagy a kormány. *Annyian fognak részt venni az új közmegegyezésben, ahányan felismerik programunkban saját gondjuk megoldásának közelebbi vagy távolabbi lehetőségét.* Ebből következik, hogy a közmegegyezéshez olyan program kell, amely nem téveszti össze a vágyakat a valósággal, a tényeket akkor is tényeknek ismeri el, ha azok

ellentmondanak reményeinknek, óhajainknak. Hiszen bajaink oka nemegyszer éppen az volt, hogy a valóság folyamának egyik partján közlekedtek a szavak, a másikon pedig a tények, és ezek nem találkoztak.

Az új közmegegyezés előkészítésében a népfront — hivatásának is megfelelően — támogathatná a közjogi viszonyok megújítását, az alkotmány, a választási törvény reformját, a népszavazásról, valamint az egyesületekről szóló törvény megalkotását, az alkotmánybíróság és közigazgatási bíróság felállítását.

●●●

Mindezek együtt biztosítanák a hatalom megosztását és ellenőrzését, hogy ezáltal *szervezetileg és jogilag megszűnjön minden szinten az önkény és a hatalommal való visszaélés lehetősége.* A közjogi viszonyok fejlesztésével együtt kell haladnia az állampolgári jogok kiteljesítésének, amelynek feltétele a szuverén törvényhozás, az önállóan politizáló kormány, az erős tanácsi önkormányzat és az önrendelkezésre képes, az ország felelős birtokosaként viselkedő érett állampolgár. Ezek között az alkotmányos keretek között nem csökkenő, hanem növekvő szerepe lesz a pártnak s a vele autonóm módon partnerként együttműködő társadalmi szervezeteknek, mozgalmaknak és az egyesületi törvény alapján alkotmányosan működő állampolgári közösségeknek, érdekképviseleteknek. Vagyis — Mihail *Gorbacsov* szavait is idézve, hiszen azok nagy örömünkre egybecsengenek a mi törekvéseinkkel — a „szocialista jogállam" és a „szocialista pluralizmus" együtthatásával megteremthetjük az emberek közötti szolidaritásra, demokráciára és vállalkozókedvre alapozó hatékony, vonzó szocializmust, amely ugyan nem lépett ki még a szükségszerűség birodalmából, de lépteit a szabadság birodalma felé irányítja.

Közjogi viszonyainknak a nemzeti hagyományokat is méltányoló megújítása, az állampolgári jogok kiteljesítése és szavatolása, a közszolgálat törvényes kereteinek megszigorítása nélkül nem lesznek biztonságos feltételei a kockázatvállalásnak, mindennemű vállalkozásnak a gazdaságtól a politikáig és a kultúráig. A szocialista jogállamiság, és egyáltalán a jogállamiság nem egyetlen társadalmi rendszer terméke és szükséglete, hanem az emberi civilizáció előrehaladásának eredménye. Csak ahol önkény és rémuralom van, beszélnek megvetően a törvényről; ahol a nép jóváhagyásával működik a hatalom, tehát legitim — mint nálunk — a rendszer, ott a törvényt akkor is betartják, ha az kellemetlen, időszerűtlen a hatalomnak. Mert egy társadalom csak így lehet szilárd. A marxi elmélet ezt az útmutatást hagyta ránk, a néphatalom képviselőire. Azt tartják, egy nemzet lesüllyedésének jele, ha tagjai semmibe veszik a törvényt. Ez többnyire ott szokott bekövetkezni, ahol *az ellenőrizhetetlen állam mindig csak a maga javára, nökényesen értelmezi a törvényt.* Mi „emelkedő nemzet" akarunk lenni! A szocialista jogállam közeledik ennek a feladatnak a teljesítéséhez. Másként reménytelen a gazdasági felzárkózás is a fejlettebbekhez, hiszen az az ország, amely nem tud közállapotaiban a demokrácia és a szabadság eszközével rendet teremteni, az úgy közlekedik a világban, mint a falusi ember a nagyvárosban: megérkezése pillanatától zavarodott és magánkívül van, minden sarkon veszélyt sejt. Nekünk „falusi" létünk ellenére megvan a kulturális, civilizációs, jogi és erkölcsi előzményünk arra, hogy otthonosan mozogjunk a világban. A szocializmus kellő kritikával, de mégis biztonságosan kapcsolódhat ezekhez az előzményekhez.

Egy kis országot a világra való nyitottság éltet. Éppen ezért nekünk ismernünk kell a világot, de a világnak is ismernie kell minket. Ahhoz, hogy ebben a nagy forgásban el ne veszítsük egyensúlyunkat, *meg kell erősödnünk nemzeti azonosságunkban.* Önbecsülésünknek ma nem lehet alapja a gazdasági teljesítmény — egyelőre —, de alapja lehet egy átfogó reform teljesítése, a nagyobb szabadság megteremtése, a demokratikus szocializmus felépítése. Egy ilyen *laboratóriumnak* ismét meglenne a világtörténelmi jelentősége. S mellőzve minden hamis rátartiságot, üres fennhéjázást, egyszerűen csak azt érezhetnénk megint, hogy a világ szegényebb lenne nélkülünk. Mi, magyarországi magyarok azt erősítenénk a világ magyarságában, hogy *érdemes magyarnak lenni Csíkszeredán, Ungváron, Galántán, Kismartonban, Újvidéken, New Yorkban, Buenos Airesben és Canberrában...*

Ritkán történik meg, hogy Magyarország és a világtörténelem *óramutatói* együtt járjanak. Most itt van ez a kivételes alkalom. Jól kellene bánnunk az idővel. Ez esetben ne legyen igaza Kossuthnak, aki azt mondta: *„A magyar történelmen vörös fonalként húzódik végig egy szó: késő."*

Az értekezlet légkörében érzünk valami rendkívülit. Ez az érzés meghatározhatatlan, de izgalmas, és tele van meglepetésekkel. Korábban tilalmas szavak hangzanak el. Felkapjuk a fejünket, és látjuk, hogy a tiltók mondják, és ilyenkor hallgatni szeretnénk. De én inkább hiszek az igék változást hozó erejében. Azt tartják, hogy a kígyó belepusztul, ha nem vetheti le túlélt bőrét, az ember pedig abba pusztul bele, ha nem változtathatja meg a véleményét. *A megújulásnak hívekre, együttműködő milliókra van szüksége,* ehhez pedig hagyni kell megváltozni az embereket.

Érzünk a levegőben valami leszámolásfélét is, a nemzedékváltás előszelét, gyötrelmét, kegyetlenségét. Hallunk félig kimondott gondolatokat, félreérthetetlen célzásokat. Hogy mindez ilyen felemás módon történik, azért ne a szavakat és ne a szószólókat hibáztassuk, hanem *azokat a viszonyokat, amelyek miatt a dolgot ma még csak így lehet tenni.* A nemzedékváltás és a felelősségérvényesítés nyelvén csak dadogva tudunk beszélni, mert amire nincs érvényes intézményes megoldásunk, arra nincs érvényes szavunk sem. A felelősség megállapítása minden fejlett politikai kultúrának része, az állampolgároknak és a pártok tagjainak jogos szükséglete. Én most azt javaslom mégis, hogy ezt a felelősségre vonást végezzük el együtt lélekben, ki-ki addig a mértékig, amíg saját felelősségével nem találkozik. S aztán így önmagunkkal megbékülve *keressük az előttünk járó nemzedékekben azt, ami abban nagy és tiszteletre méltó.* Önbecsülésünkhöz és üdvösségünkhöz ez is hozzátartozik.

Mindezt egy olyan középnemzedékbeli politikai munkás mondja önöknek, aki ugyan soha semmit nem kapott ingyen a politikában, s mindig megküzdött a maga valódi vagy vélt igazáért, de pályáját abban a három évtizedben járta be, amelyben az előtte járó nemzedék irányította az országot. Ezt megtagadni felérne egy öncsonkítással.

A feladat, amelyről itt majd határozunk, nem politikai. Több annál: *történelmi.* Most dől el, összetörjük-e magunkat saját korlátainkon, vagy mi törjük össze korlátainkat. A válasz nem lehet kétséges. Az értekezlet vitája megerősíti hitünket: újra élcsapat lehetünk — *lesz magyar kibontakozás!*

Szabó István

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJA,
A TOT ELNÖKE

Agrárgazdaságunk jövője

Magam is úgy látom, hogy a mögöttünk álló időszakban követett ideológiánk néhány tételét, politikai céljaink egy részének időszerűségét, intézményeink, irányítási módszereink és eszköztárunk hatékonyságát kikezdte az idő, illetve nem igazolta vissza a szocialista építés gyakorlata. Pártunk elhivatottsága ebben a helyzetben azon múlik, tudunk-e nehéz helyzetünkből kivezető, járható utat mutatni, mint a felszabadulás után vagy 1956—57 fordulóján. Meg tudjuk-e fogalmazni, s tettekre tudjuk-e váltani internacionalista kötelezettségeinkkel összhangban a munkásosztály és szövetségesei valódi érdekeit? Meggyőződésem: képesek vagyunk erre.

Kádár János elvtárs szóbeli kiegészítésével egyetértek, az állásfoglalás-tervezetet támogatom. Támogatom, mert a párt jelenleg még nincs felkészülve ennél hosszúbb távú vissza- és előretekintésre, egy új, reális és mozgósító jövőkép kivetítésére. Az országot pedig addig is vezetni kell, amíg ez kialakul. Támogatom, mert szemléletében a hagyománykövető és ideológikus cselekvést a célra irányuló eredményközpontú cselekvés igénye váltja fel.

Azt már nagyjából tudjuk, hogy mit, illetve min kell változtatnunk. Azt is érzékeljük, merre kell mozdulnunk, rövid távon mi mindent kell megoldanunk. Mindez a tervezetben kifejezésre is jut. Akiket nem elégít ki az állásfoglalás-tervezet konkrétsága, netán hiányolja annak radikalizmusát, annak van némi igazsága. Ne veszítsék azonban szem elől: nem kísérletezhetünk, hanem meg kell tennünk, éspedig haladék nélkül, aminek helyességéről meggyőződtünk. Tudnunk kell azt is, hogy nagyon keveset hibázhatunk!

Nem vagyunk az egyetlen igazság letéteményesei, ahogy azt egyes elődeink hitték. Kész receptek hiányában a magunk erejére kell támaszkodnunk. Új programunkat, új rendünket sokoldalú tájékozódás után nagy felelősséggel, igazi össznépi erőfeszítéssel kell kikovácsolnunk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ehhez meg kell nyernünk a jövő században érdekelt nemzedéket, a fiatalokat is.

Az elmúlt időszakról én nem tudok kívülállóként beszélni. Sokan vannak mások is ilyenek ebben a teremben. Számosan és joggal firtatják a hibák, gondok okát, nem kevesen a felelősség kérdését is. Ezek feltárását, elemzését, a tapasztalatok megfogalmazását el kell végezni. A szokásos minősítés, hogy saját tévedéseink és a tőlük független külső körülmények ked-

vezőtlen alakulása nagy szerepet játszottak, úgy gondolom, helytálló. Nem árt azonban, ha emlékezetünkben tartjuk azt is: pártunkban és annak vezetésében mindvégig jelen voltak azok az erők, amelyek az ideológiát készek voltak a gyakorlat próbájának alávetni, elveinket, gyakorlatunkat a tapasztalati felismerésnek megfelelően reformálni. Ezeknek a felismeréseknek az érvényesítésében, a nemzeti érdekek képviseletében a párt esetenként elment barátaink és szövetségeseink ideológiai tűrőképességének határáig, s ha tőlük nem akartunk elszigetelődni, érzékenységüket figyelembe kellett venni. A külső tényezők folytán a helyesnek talált és a szükséges politika nem mindig esett egybe a lehetséges és a gyakorolható politikával.

Talán nem merészség kijelenteni, hogy a hibák jó része — az egyenlősdi, a túlelosztás, ami nem egyenlő az életszínvonal elfutásával, a költségérzékenység alacsony foka, az önállótlanság és az érdektelenség, a külpiaci érzékenység hiánya és még mások is — az adott szocialista modell lényegéből, sajátosságaiból származtathatók.

Pártunk politikai mozgástere tehát szűkebb volt a szükségesnél és annál, mint amit arról sokan feltételeznek. A kérdés valószínűleg csak az lehet, hogy rendelkezésünkre álló mozgásterünkben megtettünk-e minden lehetségest és szükségest. Mai fejjel — két évtized tapasztalatai alapján — én is úgy gondolom, hogy a reformintézkedések részlegessége, lassú folyamata, netán elakadása vagy visszarendeződése drámai módon csökkentené a magyar társadalom cselekvőképességét, a gazdaság életerejét.

Komplex jellegű, a politikai és társadalmi intézményrendszerre egyaránt kiterjedő, részelemeiben egységes szemléletű, összehangolt változásokra van szükség szerintem is, olyanokra, amelyek munkára szorítanak, az alkotókedv és az alkotási lehetőség felszabadítását, össznépi lehetőséggé válását szolgálják és ösztönzik.

Agrártermelésünk — természeti adottságaink folytán és agrárpolitikánk rugalmas, sajátos vonásai következtében — nagymértékben járult hozzá annak idején az életszínvonal növekedéséhez, a belső stabilitáshoz és az eredmények nemzetközi elismerésének kivívásához. Erősítette az osztályok és rétegek szövetségét, a közmegegyezést. Nem csekély mértékben szolgálta az utóbbi évek nehézségeinek elviselését, áthidalását. Mindenekelőtt az tette ezt lehetővé, hogy sohasem mondtunk le — értetlenség, viták, kritika ellenére sem — a különböző tulajdonformák és szektorok együttes működtetéséről. A rugalmas szövetkezeti forma meghatározó szerepe jó találmányunk, mint ahogy a nagyüzem és a kisüzem, a közös és a háztáji célszerű ötvözése is. Ez a munkamegosztás kedvező hatást gyakorolt a teljesítőképességekre, segítette a tényleges szükségletek jobb kielégítését, hozzájárult a paraszti érdekeltség életben tartásához. Jó irányban hatott az átlagosnál ösztönzőbb anyagi érdekeltség, a nagyobb döntési szabadság, a kockázatvállalási és vállalkozási lehetőség is. Kézzelfogható eredményeket hozott többek között a különböző fajta tevékenységek szabadabb társításában, az eszközök némileg kötetlenebb áramlásában.

A hatvanas, de különösen a hetvenes években a termelési rendszerek életre hívásával is lehetőséget teremtettünk a legfejlettebb nagyüzemi mezőgazdasági technika és technológia importjához, az iparszerűség elindításához. Egyes termékeknél a hazai ipar is jó hátteret biztosított, néhány területen kínálati piacot teremtett. A hozamok és a termelékenység javítása, a mezőgazdasági munkakultúra ezzel nagy lendületet kapott. Az alapvető szükségletek — de nem a valós igények — minimumának szintjén rendel-

kezésre állottak a tőkés valutáért importált beruházási javak is. Hasonló a helyzet a termeléshez szükséges anyagokkal, műtrágyákkal, növényvédő szerekkel, fehérjetakarmányokkal, alkatrészekkel és másokkal. Szaporodtak ugyan a hiánygazdálkodás jelenségei, de az ellátás viszonylagos rendezettségét sikerült megőrizni.

Más kérdés, hogy a magunk teremtette lehetőséget nem mindig és nem mindenütt használtuk ki kellő hatásfokkal. A hazai gazdaság ismert korlátai, illetve negatív jellemzői bennünket sem kerültek el. Így a mennyiségi fejlődéshez képest elmaradtunk a minőségi és a hatékonysági követelmények teljesítésében. Nem igazán kielégítő az agrárágazat versenyképessége. Nem vált uralkodóvá az alapanyagtermelés és -feldolgozás korszerű, közös érdekeltségű, integrált kapcsolata. Szóvá kell tenni ezen a fórumon is a minőség, a szerződési készség és fegyelem, az üzleti kultúra hiányosságait.

Utána kell járnunk: milyen forrásokból táplálkozik a vállalatközi kapcsolatokban oly gyakran érezhető igénytelenség és közöny. Mit jelent a gyakorlatban az a szó: határidő? Miért kapunk sorra-rendre elnagyolt kiviteli terveket, hibás ipari anyagokat, gyenge minőségű gépeket, miért gyenge az építőipari teljesítmény, s kifogásolhatóak a számlák? És — hogy ne fogalmazzak erősen — miért érdektelen gyakran a kereskedelem a zöldség- és gyümölcsforgalmazásban? A nyolcvanas években az előző évtizedek alapozó munkájából éltünk. Minden eddiginél tágabbra nyílt az agrárolló, csökkent a nyereségérdekeltség, és ez a termelésfejlesztés gátjává válhat. Változatlan eszközállománnyal, kisebb létszámmal és nem kielégítő nagyüzemi érdekeltséggel kell egyre többet produkálnunk ebben az ágazatban.

Napjainkban a mezőgazdaságot sem hagyják érintetlenül azok a működési zavarok, amelyek a magyar gazdaságot általában jellemzik, és ezek veszélyeztethetik a kibontakozás sikerét. Így törekvéseink ellenére sem szűnt meg az a gyakorlat, hogy a jól gazdálkodó szervezetek jövedelmét a költségvetés átcsoportosítja; több száz az egyik napról a másikra élő gazdálkodó szervezet száma; egyes helyeken megtorpant, máshol még el sem kezdődött a jó vezetői képességek, az igényesség, a korszerű szaktudás, a munkakultúra számonkérése, általánossá tétele, megbecsülése. Ehhez járul, hogy a szövetkezeti parasztság közösből származó jövedelme elmarad a más szektorokban dolgozókétól. Én nem a másokét tartom soknak és a mienkét kevésnek, hanem az a baj, hogy a személyi jövedelmek gazdaságunk legkülönbözőbb területein nagyon sok esetben elszakadtak és elszakadnak a teljesítményektől.

A mezőgazdaságot széles körű gazdaságpolitikai összefüggéseiben vizsgálva új érvényes választ kell adni arra a kérdésre, hogy mit, mennyit, hogyan és kinek termeljünk. Meg kell erősíteni az élelmiszer-termelés reális távlatait, megvalósítható céljait. A szerkezet átalakításának igénye a mezőgazdaságot illetően sajátos. Itt a szerkezet nem szakítható el a gazdaságföldrajzi adottságoktól. Azt sem feledhetjük, hogy az agrártermékek szinte teljes összességükben — ha nyomott áron is — viszonylag jól értékesíthetők. Ezt tudva kell alakítanunk az agrártermelés fejlesztésének korszerű, a versenyképességet megalapozó feltételrendszerét és tárgyi feltételeit. Nagyobb teret kell nyitnunk az értéktörvény érvényesülésének, a piaci erők működésének, az egyenlő esélyeken alapuló versenynek. Tudomásul kell vennünk, ha az nehéz is, hogy a fejlődés differenciál. Tovább kell oldani az ágazati és szektorális kötöttségeket, fel kell hagynunk a tulajdonformák és a szektorok önkényes rangsorolásával.

Mint gazdasági vezető is teljes mértékben egyetértek azzal, hogy szabaddá kell tennünk az eszközök, a tőkék áramlását, együttműködését. Különösen nagy szükség van erre az élelmiszeripari vertikumok egészséges fejlődéséhez, a kapcsolatok átformálásához. Ezért üdvözlöm a társasági viszonyok új törvényi szabályozását. Számomra is vonzó, hogy szorgalmazzuk a fejlett technológiát kínáló és az általában feszesebb fegyelmet követelő külföldi tőke hasznosítását. Az állam nem mondhat le arról a lehetőségről, hogy a gazdálkodást irányítsa, a gazdálkodókat befolyásolja a céljainak megfelelő magatartásra. De a szabályozórendszer bürokráciáját le kell építeni ahhoz, hogy a felelős, hatékony vállalkozói gazdaság kibontakozhasson.

Agrárgazdaságunk jövője társadalmunk és gazdaságunk fejlődésének függvénye és annak egyik alakító tényezője. Agrár- és szövetkezetpolitikánk már régen megnyerte az állami gazdaságokat, a termelő- és szakszövetkezeteket, a háztáji gazdaságokat és a kistermelőket, az élelmiszeripart. Rájuk számíthat, termelési kedvükre és érdekeltségükre hosszú távon alapozhat. E fontos ágazat egésze érdekelt a demokrácia fejlesztésében, gazdaságunk rendezett viszonyok közötti dinamizálódásában, egy vonzó, sikeres, versenyképes szocialista rend megvalósításában.

Krasznai Lajos

A PEST MEGYEI PÁRTBIZOTTSÁG
ELSŐ TITKÁRA

Helyreállítani a szavak és tettek egységét

A párt feladatainak meghatározása feltételezi a valós helyzet alapos értékelését, amelyhez hozzátartozik, hogy párttagságunk az utóbbi években a cselekvőképesség és a tehetetlenség kettős szorításában él. Valójában nem érti, miért kisebb a hatása ma annak a fáradozásának, hogy erősödjék a párt iránti bizalom és a vezető szerepe maradéktalanul érvényesüljön. Azt látja ugyanis, hogy miközben a párt tekintélye csökken, a velünk szemben állók aktivitása nő és a befolyásuk szélesedik. Ebben a helyzetben többen elbizonytalanodnak. Mások a kivárás álláspontjára helyezkednek, vagy éppen maguk is bizalmatlanná válnak a párt vezető testületeivel szemben. Szép számmal vannak olyanok is, akik a környezetükben, magánbeszélgetéseken a személyes véleményükkel a pesszimizmust táplálják. Pedig nélkülük is vannak elegen, akik ezt teszik, függetlenül attól, hogy az elmúlt évek sokuknak nem a nyomorúságot, inkább a gyarapodást hozták.

Nemcsak a mai helyzet értékelése, hanem a jövő szempontjából is lényeges, hogy milyen okai vannak ennek a jelenségnek. Miért van az, hogy az utóbbi időben a párt határozatait egyre inkább fenntartással fogadják a párton belül és azon kívül is? Hogy újabban sokan elzárkóznak a párttisztségek vállalásától, és alig akad, aki ma ezt a megbízatást megtiszteltetésnek fogja fel? A párt vonzerejének csökkenését a tagfelvétel nehézségei is tükrözik, és a felsorolás még folytatható lenne. Véleményem szerint is mindezek egy sajátos *bizalmi válság* jelei, amelynek az összetevőihez sok minden hozzátartozik. A gyakorlati pártmunka tapasztalatai alapján én azokkal értek egyet, akik itt azt hangsúlyozták, hogy *az elmúlt másfél évtizedben a fő politikai szándékok sorozatban igérvénnyé váltak.* Más szóval, a szavak és a tettek, a kitűzött célok és a valóság között már hosszú ideje eltérő pályán mozognak. Köztudott, hogy a párt újjászervezése után az MSZMP legfőképpen annak köszönhette sikereit, hogy programja célratörő és mozgósító volt, amit meghirdetett, az megalapozott volt és teljesült. A vele szembeni bizalmat a gazdaság általános fellendülése élesztette, táplálta. Ennek az erőfeszítésnek az eredményei kedvező hatással voltak az ideológiai, szellemi élet meghatározó területeire is. De a bizalomépítésnek ezek az építőkövei a hetvenes évek első felétől lassacskán elfogytak. Tudom, hogy ez a folyamat sokkal bonyolultabb volt annál, mint amit egy felszólalás keretében vázolni lehet. De a bizalomvesztés folyamatához az említettek mindenképpen hozzátartoznak.

Több mint húsz esztendeje minden kongresszusi és más pártdokumentumban folyamatosan megfogalmazódott a szerkezetváltás halaszthatatlansága, de érdemi előrelépést ebben a mai napig nem tudtunk elérni. Iparpolitikai határozat is született, egyelőre úgy tűnik, hiába. Hosszú idő óta nem sikerült megvalósítani azt a sokszor meghirdetett gazdaságpolitikai célt, hogy az intenzív fejlesztést a termelőfolyamat lényeges területeire kiterjesszük. Évtizedes tapasztalatok alapján az a kérdés is joggal merült fel az emberekben, mivel magyarázható, hogy a tervezés alapjául szolgáló értékelések a valóságosnál mindig kedvezőbb folyamatokat jeleztek, és így folyton a magunk kárára tévedtünk.

A bizalom szempontjából egyik legérzékenyebb területen, az életszínvonal kérdésében is rendre más történt, mint amit mondtunk, amit akartunk. Ma sem tudunk elfogadható magyarázatot adni még ezen a fórumon sem, hogy a XIII. kongresszust követően, amikor már nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyszámú prioritás teljesítésének gazdasági feltételrendszere ingatag alapokon áll, a tervezés miért vállalta még mindig ezeket a célokat. Enynyire felületesen értékeltük volna a helyzetünket? Azzal engedtük ámítani magunkat, hogy ahhoz az országcsoporthoz tartozunk, amelyek a kört sokszögesíteni tudják, és hamarosan kiderült, hogy mi erre nem vagyunk képesek.

A vitában is utaltak rá, hogy szavahihetőségünket nem erősítette a tényleges munkateljesítmények elismerésének deklarált célja sem. Ma már ott tartunk, hogy lassan hitelét veszíti az a mindenki által támogatott helyes politikai elképzelés, ami az eredményes munka, illetve a főmunkaidő becsületének társadalmi méretű helyreállítására irányul. Hovatovább évtizedekben mérhető, amióta a jól dolgozó kollektíváknak ígérjük a teljesítményükkel arányos elismerést, miközben a figyelem egyre inkább a különböző vállalkozásokra, illetve a pótlólagos jövedelemszerzésre irányul.

Nem tudunk igazi választ adni arra sem, miért nem képes a szabályozás immár hosszú távon a népgazdasági érdek és a vállalati célok közötti összhang jobb megteremtésére. Pedig a közvetett irányítás feladata az lenne, hogy a vállalatok számára olyan feltételeket teremtsen, amelyek révén saját érdeküket szolgálata hosszú távon összességében a társadalmi érdeket is érvényesítené. És — miként erről is sok szó esik és a nyilvánosságra hozott statisztikák is bizonyítják — az oktatás, a kutatás, a műszaki fejlesztés fontosságát is csak szavakban voltunk képesek megfelelően elismerni.

A párttagság és a lakosság bizalmát — emlékezhetünk rá — a XIII. kongresszus még egy kis időre visszanyerte. De a romló gazdasági folyamatok láttán a közhangulat egyre nyugtalanabbá és ellentmondásosabbá vált. Nem lehetett lelkesítő hatással, hogy a hosszú ideje stagnáló életszínvonal a lakosság széles rétegeinél fokozatosan romlani kezdett, az ország eladósodása növekvő tendenciát mutatott, és ez a folyamat a mai napig sem fékeződött le biztonságosan. Mindemellett számos tekintetben veszélybe került népes rétegek szociális biztonsága is. Nem vitatom, hogy osztozni lehet és osztozni kell minden szinten a felelősségben, de miközben ez a romló tendencia megállíthatatlanul halad előre, mi a középső és alsó szinteken azért tettünk olyat is, amit tőlünk felülről elvártak. Például azzal az érvanyaggal, amit kaptunk minden év elején a gazdaságpolitikai pártnapokon, a pártaktíva közreműködésével mindig magyarázatot találtunk az előző évi bajainkra. Amit a népgazdaságból nem tudtunk kipréselni, megpróbáltuk agitációval pótolni. A kiútkeresésben történelmi analógiákat kerestünk, vigasztalgattuk

magunkat, hogy voltunk kilátástalanabb helyzetben is és ezen is úrrá lettünk.

Egyre inkább jelszóvá, jelmondattá érett, hogy nem többet kell dolgoznunk, hanem másképpen, jobban, és így tovább. De eközben nem vettük észre idejekorán, hogy a korábbi vagy éppen a mai gazdasági, társadalmi politikai struktúrában ez nem érhető el, mert az erőfeszítés sok vonatkozásban éppen szándékainkkal ellentétes dolgokat hozhat. (Az elmúlt nehéz évek tapasztalatai nézetem szerint éppen arra figyelmeztetnek bennünket, hogy összetett gondjaink alapvetően nem, vagy nem csupán szubjektív jellegűek, hanem *a sok vonatkozásban túlélt mechanizmusok következményei.* Ám ennek kellő felismerése híján még a reform fogalma is devalválódott, mert egy idő után a közvélemény számára egyenlővé vált a nadrágszíj meghúzásával.

A felelősségérzet és a tehetetlenség lassan minden szinten szembefordult egymással, s ennek következtében felerősödött az egymásra mutogatás és az önmarcangolás. Nem állítom, hogy mi eközben középszinten vagy annál lejjebb jól végeztük a dolgunkat, de azt vitatnám, hogy megfelelő módon nem jeleztük a gondokat éppen elégszer.

Gondjainkat csak tetézi, hogy a káderpolitika elvei a gyakorlatban huzamosabb ideje nem érvényesülnek következetesen. Ebben felülről lefelé nem történt széles körű és következetes példamutatás, s ez ma már a bizalomvesztésnek az egyik legfontosabb összetevője. Társadalmi fejlődésünk ideológiai szférái is összekuszálódtak, hiszen korunk új kérdéseire rendre elmaradtak a válaszok. Így nem csoda hát, hogy egyre erőteljesebb és tömegesebb a követelés: ha egyszer a párt alkotmányosan is a társadalom vezetőereje, akkor mutasson végre a nemzet számára kivezető utat!

Természetszerűen vetődik fel a kérdés, mit jelenthet ma megőrizni a meglevő, és visszanyerni az elvesztett bizalmat. Ez is rendkívül összetett és soktényezős dolog, aminek csak egy-két összefüggését említeném meg.

Aki az elmúlt hónapokban figyelemmel kísérte a politikai közélet alakulását, ismeri a pártviták tapasztalatait, azt is érzékelhette, *bizalmat keltő volt maga a folyamat, amelyben a párttagság a politika alakításának valóságos résztvevőjévé vált.* Ezt a folyamatot erősíteni, ezt az érzést táplálni kell. Igenis érezzék, ha lehet a pártonkívüliekkel együtt is, hogy a nagy sorskérdések alakítása rajtuk, rajtunk is múlik! Csak így várható a tudatosság társadalmi méretű fejlődése, a bizalom erősödése, az, hogy a párttagok és az állampolgárok ne tőlük független szerencseként vagy sorscsapásként éljék át a különböző társadalmi eseményeket, hanem tudatosan cselekvő emberként.

További tennivalóink szempontjából ezért tartom én is helyesnek, hogy a pártértekezlet a politikai intézményrendszer kérdéseit és ezen belül is elsősorban a pártot állítja a középpontba. Sokszor hivatkozunk a lenini elvekre, de teljes mélységig még nem gondoltuk végig, hogyan kellene érvényesítenünk ezeket az elveket, s korszerűsíteni a pártmunka mindennapi gyakorlatában azokat a működési mechanizmusokat, amelyeket Lenin annak idején megfogalmazott. Elgondolkodtam, vajon hét évtizeddel később, mai viszonyaink között ő maga ugyanígy értelmezné azokat? Lehetséges, hogy több mindent bírálna, amit ma a rá való hivatkozással emlegetünk.

A kérdés másik vetülete viszont, hogy sokszor az általa megfogalmazott

intézményes garanciáktól és mechanizmusoktól is félünk, illetve eltérünk. Köztudott, hogy Lenin még a legmélyebb illegalitásban is a párt olyan *demokratikus működésére* törekedett, amitől a mai hatalmon levő kommunista pártok is sok vonatkozásban elmaradnak. A Pest megyei pártbizottság legutóbbi ülésén például joggal vetődött fel a hozzászólásokban: nem ártana végiggondolnunk, mennyire érvényesül nálunk az a lenini követelmény, hogy az összes funkciót a tagság tudatos mérlegelése alapján történő választásokkal töltsék be. Érvényesül-e a párt gyakorlatában az a lenini norma, hogy a párttagságnak legyen módja megismerni a vezetők tulajdonságait, azt, hogy milyen eredményeket értek el, és ne legyenek e vezetők arcnélküli emberek? Megszüntettük-e a párt különböző szintű szerveinek és testületeinek működését övező misztikumot, a döntések túlzott centralizációját? Szakítottunk-e a kádermunka kontraszelektív mechanizmusával? El tudjuk-e kerülni, hogy esetenként ne az apparátus szubjektív véleményalkotása vezérelje a különböző testületi döntéseket, illetve a hatáskörükbe tartozó személyek megítélését? És sorolhatnám a kérdéseket, amelyekre ma korszerű és szocialista válaszokat kell találnunk, s nemcsak az elméletben, hanem *a gyakorlati megvalósításban is.* E tekintetben sem lehet megállni csak az óhajok szintjén. Mindez alapja lehetne egy újfajta értelemben felfogott, önmagát folyamatosan újrateremtő, a cselekvés alapjául szolgáló egységnek.

Ezek nem új kérdések, s szerepelnek az állásfoglalás tervezetében. De ez csak akkor válik széles körben mozgósító erejű dokumentummá, amennyiben nemcsak elméletileg valljuk, ami benne van, hanem következetesen annak szellemében is cselekszünk.

Katona Béla

A XVIII. KERÜLETI PÁRTBIZOTTSÁG
ELSŐ TITKÁRA

Átfogó minőségi megújulást

Aki részt vett az előkészítő vitákban az alapszervezeteknél, az üzemi és kerületi pártbizottságoknál, az érzékelhette, hogy milyen markánsan jelentkezett ezeken a párt életereje. A kritikus, felelősségteljes vélemények és javaslatok százai tanúsították, hogy a párt tagjaiban, sőt az állampolgárok többségében is elemi erővel tört föl az aggodalom és a változtatás igénye, s ezzel párhuzamosan a tenni akarás, a cselekedni vágyás. A budapesti pártbizottság áprilisi ülésén a vélemények valódi sokszínűségén alapuló, élénk és eredményes vita, úgy hiszem, valamennyi résztvevő számára sok tanulságot hozott, és példát mutatott a közös véleményformálás demokratikus módszerére.

A pártlagok most azt várják tőlünk, hogy hasonló őszinteséggel adjunk számot az ország sorsáról, a párt helyzetének alakulásáról. A kihívás azonban óriási. A következő években ugyanis azt kell népünk és a világ számára bizonyítani, hogy az elmúlt évtizedben felhalmozódott megoldatlan társadalmi és gazdasági problémák nem azért jelentkeztek, mert a szocialista rendszer elérkezett valódi korlátaihoz. Hanem azért, mert ma már a harmincas években a Szovjetunióban kialakult és lényegében minden szocialista ország által átvett gazdasági, társadalmi, politikai modell részegységeinek mégoly bátor módosítása sem hozhat tartós eredményt.

A mi pártunk évtizedeken keresztül úttörő szerepet játszott az új módszerek keresésében, és ez jelentős sikereket is eredményezett. Most azonban el kell döntenünk, hogy ragaszkodunk-e a kialakult modell kisebb változtatásokkal való további fenntartásához, ami egyre inkább a fejlődés peremére sodor minket, vagy vállaljuk a rövid távon nehezebb, de hosszabb távon egyedül célravezető megoldást: a rendszer átfogó minőségi megújítását olyan stratégiai változtatások segítségével, melyek egyértelműen szocialista jellegűek, és biztosítják a modell elemeinek strukturális átrendeződését. Úgy gondolom, hogy ezt az utat kell választanunk. Abban pedig biztos vagyok, hogy a pártban megvan az a szellemi, politikai, erkölcsi erő, amely a változás végrehajtásához szükséges. Mindezek alapján javaslom: a politikai folyamatosság vállalása mellett határozottan rögzítsük és tudatosítsuk mindenkiben, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt elkötelezte magát az alapvető változások végrehajtására, és ez képezi programnyilatkozata alapját.

Tudjuk azonban, hogy az ilyen horderejű változtatások nem egyszeri beavatkozást jelentenek, hanem olyan folyamatot, amely a cselekvések sorát tartalmazza. Szerintem a most megválasztandó Központi Bizottság leg-

fontosabb feladata ennek a folyamatnak az állandó fenntartása lesz. Ez nem egyszerű feladat, hiszen nálunk is jelentkeznek a változtatástól félő, attól esetenként saját kicsinyes személyi hatalmukat óvó konzervatív erők. Csakhogy amíg a Szovjetunióban a peresztrojka kapcsán az utóbbi időben egyre jobban tisztázódnak az arcvonalak, és a reform hívei és ellenzői nyílt politikai csatát folytatnak, addig nálunk a legkonzervatívabb erők is a reform nevében lépnek föl, akadályozó munkájukat a színfalak mögött rejtve végzik, és hatásukat csak a gyakorlatban érzékelhetjük.

Ezért tartom nagyon fontosnak, hogy az elmúlt évek folyamatainak tudományos szintű elemzését minél gyorsabban elvégezzük. Számomra az egyik legfontosabb kérdés ebben az, hogy mi okozta közelmúltbeli kudarcainkat. A szakértők hozzá nem értése, téves koncepciójuk, vagy a sokszor politikailag bonyolult, kellemetlen intézkedések vállalásához szükséges egységes politikai akarat hiánya? Ennek megnyugtató elemzése további intézkedéseink irányait is meghatározhatja. Hiszen a tanulságok levonásához a valódi felelősségi viszonyok feltárásán és nem a felelősök keresésén keresztül visz az út.

Akár akarjuk, akár nem, egy kormányzó párt sikerességét a hazai és nemzetközi közvélemény főként azon keresztül méri, hogy milyen gazdaságpolitikai irányvonalat képes kidolgozni, és az őt képviselő kormány ezt hogyan tudja megvalósítani. Véleményem szerint az elmúlt tizenöt év gazdaságpolitikájának talán legalapvetőbb hibája az volt, hogy — a sok valóban új és hatékony kezdeményezés mellett — egymást váltakozva követő időszakokban hol a valódi tényeket nem kellően ismerő vagy azok hatását lebecsülő politikai szándék, hol a merev pénzügyi szemléletmód volt irányvonalának egyedüli meghatározója. A politikai igény gazdasági koncepcióvá válása jellemezte az 1975—1979 közötti és a XIII. kongresszust követő időszakot, viszont a merev pénzügyi szemlélet uralkodott 1980—1984 között, és tulajdonképpen ez jellemzi mostani stabilizációs programunkat is. Az első irányvonal két ízben is nagymértékű eladósodáshoz vezetett. A második pedig mindkét esetben drasztikus restrikciós intézkedéseket hozott. A kizárólag külső pénzügyi egyensúly javítására és a költségvetési hiány mérséklésére koncentráló gazdaságpolitika hatását viszont már ismerjük. Azonkívül, hogy lassítja a cselekvést és defenzív hatású, nem segíti elő a makroszintű struktúraváltást sem, a meghirdetett céllal ellentétben szűkíti a vállalatok mozgásterét, és rövid időn belül felemészti a jól működő vállalatok meglévő tartalékait is. Jellemző példa erre, hogy 1988 első negyedévében az egyébként örvendetes tőkésexport-növekedés döntően nem a világszínvonal közelében lévő, hanem a legjobban dotált iparágakban következett be. Ez pedig a nemzeti jövedelem egy részének az országból való kiszivatytyúzását jelenti.

Ezért javaslom, hogy az említett két célkitűzés meghagyása mellett már most ezekkel legalább egyenrangú prioritásként kezeljük a szerkezetváltást valóban elősegítő, műszaki, technológiai fejlesztés felgyorsítását és az ehhez szükséges tőkeátcsoportosítás kikényszerítését, illetve a tőkebevonások lehetőségének megteremtését. Ebből már lehet mozgósító erejű programot is képezni.

Az állásfoglalás káderpolitikával foglalkozó részét őszintén szólva legszívesebben kihagynám. Hiszen ezzel azt valljuk be, hogy megint nem valósítottunk meg egy jó határozatot, pedig erre igazán nem hatottak objektív külső körülmények. Kihagynám és csöndben dolgoznék a megvalósításán. De ha már szólunk róla, akkor elsősorban a politikai vezetőkre vonatkozóan mondjuk ki: már nem hisszük azt, hogy a kommunisták különleges emberek, azt

meg főleg nem, hogy tökéletesek. De azt joggal elvárják tőlünk, hogy erkölcsi tekintetben valóban példamutatóak legyünk. Az ország folyamatosan romló erkölcsi helyzetében ezért javaslom, hogy innen a pártértekezlet fórumáról hirdessük meg nyilvánosan a kíméletlen harcot a jogtalan kiváltságok felszámolására, a szerénytelenség, a személyi összefonódás, a korrupció és a hatalommal való visszaélés minden formája ellen. Ez legyen kötelessége minden párttestületnek, párttagnak, hívjuk szövetségesül valamennyi tisztességes magyar állampolgárt, és mindenekelőtt a saját portánkat söpörjük tisztára!

Fontos lenne végiggondolnunk, hogy a formailag meglévő lehetőségek ellenére miért nem volt jellemző mindeddig a szabad véleménynyilvánítás és a vita még testületeink munkájára sem. Arra a következtetésre jutottam, hogy a véleménynyilvánítások elmaradásának legdöntőbb oka a veszélyérzet hiánya volt. Nem volt veszélyérzetük a testületek tagjainak, mert éveken keresztül senki sem kérte tőlük számon, hogyan és kiknek az érdekeit képviselik az adott testületben. Így választott testületi tagságuk teljes passzivitás esetén sem került veszélybe. Nem volt veszélyérzetük a testület vezetőinek sem, mert meg voltak győződve arról, hogy a politikai hatalom és a párt vezető szerepe széles körű véleménynyilvánítás és viták nélkül fenntartható. Szerencsére ezt a tespedt állapotot az élet már elsodorta. A testületi tagok nagyobb részének közvetlen delegálása és visszahívhatósága egyértelműen biztosítani fogja, hogy akár mandátumukkal is felelnek a küldő pártszervezetek által helyesnek tartott politikai irányvonal képviseletéért. A párt vezető szervei pedig maguk döbbenhettek rá, hogy egy szűk csoport által hozott döntésekben sok a hibalehetőség, és a valóban helyes döntésekhez valódi vitákra van szükség, mert ezek hiányában a hatalom ugyan megmarad, de a bizalom gyorsan fogy. Formálódó új szocializmusképünkben tehát nincs helye az egyén felelősségvállalását szükségtelennek tartó, minden megoldást felülről váró, paternalista magatartásnak. Helyette minél előbb ki kell alakítanunk a valódi részvételi demokráciát.

Most veszélyes útszakaszon vagyunk, ezért nyitott szemű kommunistákra és állampolgárokra van szükségünk. Olyanokra, akik nemcsak néznek, de látnak is, akik velünk együtt figyelik az utat, akik akarnak és tudnak segíteni abban, hogy megtaláljuk azt az átjárót, ahol a legkevesebb sérüléssel átjutunk történelmünk eme nehéz szakaszán. Sokan vannak ilyenek. Ezt bizonyították az elmúlt hónapok vitasorozatában párttagjaink, akik őszintén, kertelés nélkül, többségükben szélsőségektől mentesen sorolták, hogy milyen pártot akarnak. Olyat, amely a változó helyzethez rugalmasan tud alkalmazkodni. Olyat, amely politikájának képviseletéhez minden időszakban tud megfelelő ideológiai segítséget adni tagjainak. Olyat, amely döntései előtt igényt tart tagságának véleményére. Olyat, amely a demokratikus centralizmust soha többet nem téveszti össze a bürokratikus centralizmussal. Olyat, amely nemcsak jelszavaiban ifjúságpárti, nem ígéretekkel próbálja maga mellé állítani a fiatalokat, hanem azzal, hogy felnőttnek tekintve őket, saját sorsuk és az ország dolgaiba való beleszólásra valódi lehetőséget teremt számukra. Olyat, amely képes a hatékony önkorrekció végrehajtására. Olyat, amely a korábbi monolitikus pártegység helyett alkalmas egy dinamikus, a folyamatos érdekegyeztetésen alapuló új egység létrehozására, és mindezek alapján képes a társadalom megingott bizalmának helyreállítására.

Így szól a párttagság programigénye, és nekünk ezt döntéseinknél figyelembe kell vennünk.

Kovács András

FILMRENDEZŐ

A dialógus vállalása

Az első, amit említenék, egy szubjektív érzés. Valahogy az az érzésem, hogy most barátokkal találkoztam, akikkel nagyon régen beszélgettem. Gondolom, másoknak ugyanilyen érzésük lehet. Ebben azonban számomra van egy aggasztó dolog. Ez tudniillik nálunk nem mai, hanem legalább húszéves szituáció. A Falak című filmem egyik jelenete jut eszembe — aki látta, talán emlékszik rá —, ahol egy baráti társaságban régi ismerősök beszélgetnek. És akkor Latinovits Zoltán, aki egy izgága értelmiségit alakít, azt mondja: az ilyen beszélgetéseket be kellene tiltani, mert csak arra jók, hogy levezessék a bennünk lévő feszültségeket, és eloszlassák a rossz érzést amiatt, hogy nem csinálunk semmit.

Tehát aggodalmaskodásom lényege: mit tudunk realizálni azokból az értékes gondolatokból, amelyek a pártszervezetek vitáiban és ezen az értekezleten felhalmozódtak? Az állásfoglalás-tervezetről ugyancsak az a véleményem, hogy rengeteg hasznosítható gondolatot tartalmaz, s nem is lehet ez másképpen, hiszen ez volt kiindulópontja eszmecserénknek. Az állásfoglalás-tervezet — és ezért szavazok mellette — lehetővé teszi a változásokat, de nem fogalmazza meg nyíltan ezeket. Vitáinkban ugyancsak tükröződött ez a kettősség: az ellenvélemények árnyalatokban fogalmazódtak meg, tehát részben ismerni kell, hogy ki mondja azokat, másrészt ismerni kell a témát. Holott mindannyian tudjuk, az éles fogalmazásnak az az előnye, hogy világossá, félreérthetetlenné teszi az ütközést, és ezzel önmagában is gondolatokat ébreszt.

Én most szeretnék élesen fogalmazni. Ennek a pártértekezletnek a ténye önmagában történelmi jelentőségű, mert lehetőséget teremtett a közös gondolkodásra, megvalósíthatóvá teszi a generációváltást, amely szintén feladatunk. De — és ezért van szükség az éles szavakra — egy lépéssel még tartozunk. Lukács György gondolata volt, 21 esztendeje a Népszabadságnak adott nyilatkozatában fogalmazta ezt meg, hogy nem lehet eredményes a gazdasági reform, ha nem párosul politikai reformmal. És mint ideológus hozzátette: szükséges a visszatérés Marxhoz.

E nyilatkozat óta két évtized telt el, s ezalatt hozzászokhattunk, hogy remek szövegeink vannak, de mintha az alkalmazásról, a végrehajtásról kevésbé egyértelműen beszélnénk. Ez arról tanúskodik, hogy a politikai mechanizmus struktúrájában alighanem valamilyen hiba rejlik. És azt is jelzi, mintha nem lennénk tudatában annak a felelősségnek, amit az egypártrendszer jelent, hiszen minden a mi vitáinkban dől el. Tehát az is a

párt vitáiban dől el, hogy a jövőben nem a párton belül kell minden kérdésről dönteni, hanem az államapparátusban, a társadalmi szervezetekben.

A felszólalók közül többen utaltak a lenini normákra. Megint csak szeretnék élesebb megfogalmazást használni: Lenin idejében miként működött a hatalom, a politika mechanizmusa — ez a kérdés. A húszas évek Szovjetuniójáról van szó! Manapság sokat olvashatunk a szovjetekről: tragikus és keserű élmény a harmincas évek pereiről, a sztálini korszakról olvasni. Ám véleményem szerint meglehetősen keveset olvashatunk a húszas évekről, noha tíz évig, 1917 és 1927 között a Szovjetunió, a kommunista párt működésének egy sor olyan tapasztalata halmozódott fel, amelyet manapság nagyon is hasznosíthatnánk, átvehetnénk.

Leninnek az volt az álláspontja, hogy a pártot a pártonkívüliek ellenőrzése alá kell helyezni. Ez nagyon szép gondolat, és véleményem szerint ezt kellene megvalósítanunk. A módja ennek az, hogy a párt nyilvánosan működjék. Ma annyira áthatja a párt működését a titkosság, hogy a budapesti pártbizottság állásfoglalását még akkor is „szigorúan bizalmas" jelzéssel juttatták el az érintetteknek, amikor az már három nappal korábban, a televízióban elhangzott nyilatkozat útján ismertté vált. Ezen változtatnunk kell. A nyilvánosságot minden pártszerv, így a Központi Bizottság munkájára is ki kellene terjeszteni, beleértve ülései jegyzőkönyvének hozzáférhetőségét is. Tovább kellene lépnünk a párton belüli viták módját illetően is. Nem elegendő téziseket kiküldeni és azokról véleményt kérni, amit, ha akarnak, figyelembe vesznek, ha nem akarnak, nem. Szerintem — a szakmai szervezetekkel, tömegszervezetekkel folytatott konzultáció mellett — a párton belül szavazásra kellene feltenni bizonyos alapvető kérdéseket.

Sok szó esik mostanában a gazdaság már meglévő, illetve tervezett új elemeiről, például tőkeáramlásról, tőzsdéről, magánvállalkozásról. Ezekkel kapcsolatban a művészet nehéz helyzetben van, hiszen a pénzvilág figurái soha nem szerepeltek az irodalom vagy a színpad világának pozitív hősei között Shakespeare óta, vagy még annál is régebben. Ezt azonban tisztázni kell, s ezt a vitát is le kell folytatni, mert különben most ellenkező előjellel azt csináljuk, mint 1945 után, amikor meggyőztük az embereket arról, hogy a tulajdon rossz dolog. Nem ismételhetjük meg, hogy társadalmi vita nélkül valamit fönt kigondoljanak, s arról majdnem hogy kioktassák az embereket, hogy „nem elég progresszívek", mert nem értik.

Még egy fontos problémáról szeretnék szólni. Nincs tisztázva, hogy milyen legyen a párttagok viszonya azokhoz a társadalmi szervezetekhez, amelyek alakulóban vannak, meg fognak alakulni. Az a konfliktus, amely a Magyar Demokrata Fórummal kapcsolatban kialakult, s amelyre nem szeretnék részletesen kitérni, jellegzetesen demonstrálta a kialakult szituációt. Szerintem rossz magatartás lesz, ha bezárkózunk, ha elhatározzuk, hogy párttagok ne vegyenek részt ezeknek az egyesületeknek, szervezeteknek a munkájában. Mert mi lehet az eredménye? Dialógust csak akkor folytathatunk, ha jelen vagyunk, ha vállaljuk a vitát, ha eszmét cserélünk, ha kontaktusban vagyunk. Ahhoz is hozzá kell szoknunk, hogy nem értenek egyet velünk, sőt esetleg le is szavaznak minket. Jelentős erkölcsi és politikai tőke halmozódott fel az országos pártértekezletet megelőző vitákban és ezen a tanácskozáson is. Fontos dolog, hogy ezt a tőkét kamatoztassuk. Ez akkor következhet be, ha véglegesen elvágjuk a sztálinizmus köldökzsinórját, és kimondjuk, hogy a párt tagsága alulról építkezve választja vezetőit, ha továbbá erősítjük az államélet, benne a választási rendszer demokratizmusát is.

Boros László

A GYŐR-SOPRON MEGYEI ÁLLAMI ÉPÍTŐIPARI VÁLLALAT MŰVEZETŐJE

Bizalom és felelősség

Fontos dolognak tartom, hogy szóljak néhány olyan tényezőről, melyek részbeni vagy teljes hiánya miatt jutottunk el a pártegység megbomlásához és széles tömegek bizalmának elvesztéséhez. Márpedig e két dolog nélkül — kormányzópárt lévén — az országot, a népet vezetni csak szavakban lehet.

Legfőbb hibánkul azt rovom fel, hogy a szervezeti szabályzatban alapelvként megfogalmazott demokratikus centralizmus — egészen a legutóbbi időkig — nem, vagy éppen fordítva funkcionált. Szeretnék egy idézetet ismertetni: „a felsőbb és az alsóbb pártszervek sok esetben — helytelenül — megelégedtek a kollektív vezetés, a párton belüli demokrácia formális érvényesülésével... A párttagság többségét nem aktivizálták, vagy jelentős kérdések eldöntése előtt nem tanácskoztak a pártaktivistákkal, sok esetben nem vették figyelembe a párttagság javaslatait, véleményét, nem tanultak a tömegektől. Ennek következtében a pártvezetés egyes esetekben nemcsak a tömegektől, hanem a párttagság jelentős részétől is elszakadt." Ezek a mondatok az 1957-es pártértekezleten a szervezeti szabályzat tervezetével kapcsolatos előadói beszédben hangzottak el, minősítve az MDP tevékenységét. Jelenlegi helyzetünk — és annak kialakulása — ismeretében jogos a kérdés: okultunk-e a korábbi hibáinkból? Azt hiszem, a válasz is kézenfekvő: nem, vagy alig-alig! És elgondolkodtató: hányszor kell, hányszor lehet még saját kárunkon okulni?

Az alulról építkezés alaptörvénye még választási rendszerünkben sem valósult meg, a hozott határozatok sokaságáról nem is beszélve. A tudományos alapon kialakított elhatározások — az alulról jövő kezdeményezésekkel, véleményekkel, népi bölcsességekkel való szintézis híján — dogmatikus utasításokká váltak. Ilyenkor keményen érvényesítettük a centralizmust — kötelező megtárgyalás, helyi adaptálás stb. — s a demokratizmus a végrehajtásban mutatkozott meg, csorbítva az eredményességet.

Alapszervezetünk, Sopron város és vonzáskörzete párttagságának véleményét tolmácsolom, amikor hangsúlyozom, hogy a jó határozathozatal alapja a széles körű információszerzés, a tagság bevonása az előkészítő munkába. Csak így érhetjük el, hogy tagságunk azonosuljon a határozatokban foglaltakkal és egységes legyen a végrehajtásban. Fordítani kell tehát a demokratizmus és centralizmus viszonyának eddigi gyakorlatán: *demokratizmus legyen a határozathozatalban, s centralizmus a végrehajtásban!* Meggyőződé-

sem, ha például a XIII. kongresszuson a határozathozatalnál figyelembe vettük volna a megelőző vita során elhangzó alapszervezeti véleményeket, akkor a valós helyzetnek megfelelő, reális elképzeléseket fogalmaztuk volna meg. Hogy ezek a vélemények nem jutottak el oda, ahova kellett, vagy ott nem vették figyelembe őket, ez részben összefügg az előbb elmondottakkal, ugyanakkor az információáramlás fonákságaira is ráirányítja a figyelmet.

Az információs jelentések továbbításának, alaposságának, őszinteségének hiányosságait nagyon sokszor észrevételeztük már. A lakkozás még ma is divatos jelenség, bár ha belegondolunk, az információs láncban részt vevők felülről való egzisztenciális függése sok mindent megmagyaráz. Éppen ezért üdvözlöm az elképzelést, mely szerint a KB tagjai az alapszervezeteknél történő látogatásokkal tegyék életszagúvá az információszerzést. Nyomban hozzátéve, hogy ezt minden választott tisztségviselő számára kötelezővé kell tenni. A tagság tájékoztatásának fogyatékosságát jól példázza a Központi Ellenőrző Bizottság négy személy kizárásáról hozott döntésének ismertetése, mely megelégedett annak közlésével, hogy a kizártak a pártétól eltérő nézeteket hangoztattak párton kívüli fórumokon. Ez a megállapítás sokat sejtet, de nem mond eleget. Miért nem lehetett ezekből a nézetekből ismertetni néhányat? Miért van szükség arra, hogy a tagságot találgatásokra, esetleg helytelen következtetésekre kényszerítsük? Ez a helyzet nem tartható tovább! A nyíltság, a gyors, pontos információáramlás a pártegység egyik záloga!

A klasszikus értelemben vett és alkalmazott lenini demokratizmus más égető gondunk megoldásában is segíthet. Úgy vélem, hogy a két ciklus után kötelező rotáció is csak a demokratizmus hiánya miatt kiötlött kényszermegoldás, a kényes helyzetek felvállalása nélküli öntisztítás kísérlete. Felülről sok esetben kellemetlen és kényelmetlen a beavatkozás — a tisztességes visszavonulás és pályamódosítás intézményét még nem találtuk ki —, alulról pedig veszélyes a kritika. Így aztán a kötelező rotáció kényelmes megoldásnak tűnhet, ha nem hordozná magában az alkalmatlanság esetén a tartósan funkcióban maradás veszélyét. Meggyőződésem, ha az adott tisztségviselő munkáját, magatartását, alkalmasságát valóban választói minősítik, ez garanciája lesz a helyes káderkiválasztásnak, megszüntetve a kontraszelekciót. De ehhez meg kell teremteni a demokratikus szervezeti kereteket is.

A tisztességes visszavonulás, pályamódosítás megoldása halaszthatatlan. Felháborító, hogy amiért valaki szándékai ellenére nyugdíjba megy, vagy alacsonyabb munkakörbe helyezik, egyszerre ellátjuk a bukott ember címkéjével. Még azok is kötelezőnek érzik, hogy rúgjanak egyet bele, akikkel életében talán csak egyszer találkozott az illető. Azt hiszem, e helyzet tarthatatlanságát nem kell tovább ecsetelnem.

Néhány éve az embereket legjobban az a kérdés foglalkoztatja, hogyan juthattunk ilyen helyzetbe, és ezért kiket terhel a felelősség. Taggyűléseken, egymás közti beszélgetések alkalmával önkritikusan fogalmazódott meg, hogy a mai helyzet előidézésének mi is részesei voltunk. Olyan mértékben persze, amilyenben befolyásolni tudtuk az eseményeket.

Az őszi parlamenti ülésszak után vállalatunknál az egyik kőműves brigádvezető nekem szegezte a kérdést: Öregem, ha én ferdén rakom a falat, ki a felelős? Pedig a választ velem együtt tudta: a fal lebontását és újrarakását neki kell díjtalanul elvégeznie. Nem a brigádjának, hanem neki! Ugyanakkor azt is tudta, hogy a rossz munka korrigálására csak egyszer kap

lehetőséget. A legközelebbi ilyen hibánál már csak arra lesz lehetősége, hogy más vállalatnál próbáljon szerencsét.

A kollektív vezetés érvényesülésének gyakorlata nem zárja és nem zárhatja ki a személyes felelősséget. *Nincs és nem lehet olyan kollektív döntés, mely nem hordozza magában az egyén felelősségének megállapíthatóságát.* A kollektív felelősség fenntartása, hangoztatása és érvényesítésének gyakorlata elmossa a döntéshozók felelősségérzetét, az egészséges kockázatvállalás helyett az informálatlanságból fakadó megalapozatlan döntésekhez vezet. Ez a kérdés párttagjaink körében nagyon élesen és határozottan fogalmazódott meg, s a bizalom visszaszerzésének alapfeltételeként, elhatározott politikánk megvalósításának legfontosabb, megkerülhetetlen kérdéseként jelölték meg az elkövetett hibák feltárását, elemzését, a felelősség egyértelmű tisztázását és a konzekvenciák levonását.

Szükséges foglalkoznunk *választási rendszerünk megújításával* is. Felvetődött párttagságunk körében, hogy a központi bizottsági tagok nagyobb részét területi küldöttként jelöljék, s valóban függjenek is az őket küldő pártbizottságoktól. A párttagok javasolják, hogy a választási rendszer korszerűsítését olyan ütemben végezzük el, hogy a XIV. kongresszus előtti választásokat már ennek alapján bonyolítsuk le.

A belső garanciák biztosításának alapfeltétele a testületi ülésekről kiadott részletes tájékoztatás, melynek alapján választóik dönthetnek a képviseletre méltatlanná vált, passzív testületi tagok visszahívásáról. A tagság többsége egyetért az irányító pártszervek előzetes állásfoglalásának eltörlésével, és felvetették, hogy ez ne csak az alapszervezetekre és a közbenső párttestületekre, hanem ennél szélesebb körre is legyen érvényes. A többes jelölés gyakorlatát a párttagok széleskörűen igénylik, azonban nem mindenki helyeselte kategorikus előírását. A választókra kellene bízni, hogy az adott esetben egy vagy több személy jelölésére kerüljön sor.

Úgy gondolom, ha az általam felvetett gondokra, észrevételekre mindenki számára elfogadható megoldást találunk, akkor megteremthető a pártegység. Megteremthető, de mindenkit óvnék attól, hogy itt valami homogén egységre gondoljunk, melyet a vak- és a vasfegyelem tart össze. A mi pártunk összetétele heterogén, az egység is ezzel harmóniában képzelhető el.

Jól tudom, a stabilizáció, majd a kibontakozás megvalósításához elsősorban tettekre van szükség, de ezekhez nélkülözhetetlen a nyugodt légkör, amely köztudottan egy tőről fakad a bizalommal. Ha ez a vezetés és a tagság között nem áll helyre, akkor nem teremthető újjá a pártegység, nem tudjuk a tagságot céljaink megvalósítására mozgósítani. Ha pedig ez nem sikerül, akkor az elérhetetlenség ködébe vesznek céljaink, ezt pedig pártunk, népünk érdekében nem engedhetjük meg.

Dóczi Gábor

A SZENTESI VÁROSI PÁRTBIZOTTSÁG
ELSŐ TITKÁRA

Az irányítás korszerű módja

Csongrád megyében a párt vezető szerepének szükségessége nem képezte és nem képezi vita tárgyát. Egyúttal az a véleményünk, hogy ha a párt vállalja a politikai intézményrendszer reformjának irányítását, fel kell gyorsítani a párton belüli megújulás folyamatát. Ehhez elengedhetetlen, hogy a párt *újraértelmezze vezető szerepét,* teremtse meg újra és folyamatosan tartsa fenn az eszmei, politikai, szervezeti, cselekvési egységet. Ehhez az állásfoglalás-tervezetben rögzítettek következetes valóra váltása megfelelő alapot adhat.

Mindenekelőtt arra van szükség, hogy szakítsunk a párt vezető szerepének leegyszerűsített értelmezésével, az elmúlt évek rossz beidegződésével. A párt vezető szerepének érvényesüléséhez nem elegendő magának az elvnek a kinyilvánítása. Ennek meg is kell felelni. Egyrészt úgy, hogy ez megegyezzen a vezetettek akaratával, másrészt pedig a tevékenység színvonala révén. Ez tehát tartalmi kérdés is egyben. S ha így vizsgáljuk helyzetünket, azt is érzékeljük, hogy a mai viszonyok között a párt nem mindenben tölti be vezető szerepét. Éppen ezért biztosítanunk kell, hogy a döntések előkészítése ott történjék, ahol a legjobban értenek azokhoz, és ahol a legtöbb információval rendelkeznek. Szakítanunk kell a befelé fordulással, s nyíltabban kell politizálnunk.

A parttalan hatalomgyakorlásnak éppen az a nagy veszélye, hogy nincs önkontroll alá vetve, és így önkorrekcióra sincs mód. Ez azért fontos, mert a párt sem sértheti meg a nép, a társadalom érdekeit, a törvényességet.

A politikai kultúrának polgári demokratikus államokban része — az osztálytartalomtól és a kérdés ideológiai oldalától most tekintsünk el —, hogy a pártok állandóan ellenőrzik egymást, késztetést adva ezzel felelősségük és döntéshozatali képességük folyamatos „karbantartására". Ahol egypártrendszer van, *ezt a szerepkört a pártnak bizonyos mértékben és értelemben meg kell osztania a népképviseletekkel, a szakszervezettel, a népfronttal, az ifjúsági mozgalommal, a tudomány intézményeivel.* Erre egyébként már vannak kísérletek, s ezek üdvözlendők. Természetesen mindez úgy valósuljon meg, hogy akik a hatalmat gyakorolják, teljes felelősséggel képviseljék a párt politikáját és érvényesítsék a korszerű marxista—leninista ideológia vezető szerepét is.

A pártnak meg kell szabadulnia attól a felfogástól, hogy elhatározott

irányvonalát mindenkor magasabb rendűnek tartsa a konkrét helyzetnél és feltételeknél. Éppen a feltételek reális megítélése biztosíthatja a döntések meghozatalában az önkorlátozást. A pártonkívüliek tömegeinek egyáltalán nem mindegy, hogy mit döntenek a sorsukat érintő kérdésekben a pártalapszervezetekben, a pártbizottságokban vagy éppen a Központi Bizottságban. A nemzeti méretű kérdéseket — külföldi beruházások, különféle kötelezettségek fizetése, úgynevezett központi kormányprogramok — az Országgyűlés elé kellene vinni, vagy illetékes társadalmi, tömegszervezeti fórumok is tárgyalják meg azokat. Az lenne jó, ha a legfontosabb ügyek eldöntésében ötvöződne az elmélyült szakszerűség, a társadalompolitikai hatások gondos mérlegelése és a sokoldalú vita. A párt helyenként és időnként ma is úgy viselkedik, mint ha az államhatalom része lenne, s ezzel nem érthetünk egyet. Inkább politikai eszközökkel kellene az irányítás funkcióját ellátni, többek között a döntések helyessége és társadalmi elfogadhatósága érdekében. Ezt segítené az említett jogosítványok kiterjesztése a népképviseletekre, a társadalmi szervezetekre.

A párt-, az állami és a társadalmi szervezetek feladatkörét el kell határolni, s a pártnak *politikai eszközökkel* kell hatást gyakorolnia a folyamatokra. A párt és az állam viszonyában tisztázandók a párt irányító tevékenységének elvei, eszközei és módszerei. A párt a társadalom fő folyamataival foglalkozzon, itt vállaljon — személyre szólóan is — valóságos felelősséget. A konkrét szakterületek irányítása legyen az arra hivatott államhatalmi, államigazgatási szervek feladata. Ezért kell világos, egyértelmű munkamegosztás a párt-, állami, tömegszervezeti testületek között, amely egyaránt tartalmazza a döntés, a végrehajtás, az ellenőrzés, a felelősség viszonyait, s kiküszöböli az átfedéseket. A gyakorlatban összekeveredett megközelítési módokat határozottan válasszuk szét, a pártszervek és -szervezetek vetkőzzék le a munkának az államéletre jellemző, onnan átvett módszereit és formáit. Ami ugyanis helyénvaló és természetes az államigazgatási tevékenységben, az egy politikai szervezet életében természetellenes, kirívó. Szokjunk le tehát az „ügyintézői" munkastílusról, ne vesszünk el az intézendő ügyekben, ehelyett a bennük kifejeződő folyamatokat, összefüggéseket tárjuk fel, és azokat politikai eszközökkel igyekezzünk befolyásolni.

A párt és a társadalom helyes viszonyának és az állandó párbeszédnek a kialakításához először a párton *belül* kell megteremteni az alapot, mégpedig a párton belüli nyilvánosság növelésével, a párttagok tömegméretű bevonásával a politikai döntésekbe. A magyar kommunista párt története nemegyszer szolgált már olyan politikai tanulságokkal, hogy a párt vezető szerepének nem tagadása, hanem éppenséggel feltétele a pártonkívüliekkel való állandó kapcsolat, a társadalomban létező érdekek folyamatos feltárása és egyeztetése. Ehhez a pártnak javítania kell fogadókészségét a tudományos megállapítások és kutatások iránt. Hiába érnek el a tudományok újabb és újabb eredményeket, ha ezeket a párt a legkülönbözőbb okok miatt nem hajlandó beépíteni politikájába. Éppen ezért ki kell alakítani nemcsak a politikai és morális, hanem intézményi garanciáit is annak, hogy *a tudomány és a közvélemény, a tömegek álláspontja kellő mértékben helyet kapjon a párt döntéseiben.*

Minden fontosabb kérdésnél tisztázni kell annak jellegét, hogy az menynyiben politikai, közgazdasági, társadalmi, mozgalmi stb. jellegű elsősorban. Nem szabad mindenből politikai ügyet csinálni, mivel nem mindegyik ügy politikai természetű. A túlpolitizáltság és az erőszakos „ideologizálás" hátráltatja a tévedések elkerülését.

Grübl László

A MARCALI VÁROSI PÁRTBIZOTTSÁG
ELSŐ TITKÁRA

Tájékoztatás és vita

Az utóbbi időben azt tapasztalom, hogy jelentősen romlott az emberek konfliktustűrő képessége, és az észérvekre is egyre több az indulatos reagálás. Éppen ezért nehéz ma pártmunkásnak, társadalmi vagy mozgalmi tisztségviselőnek lenni, a politika mellett kiállni. Csökkent a párt befolyása, a pártba lépés igénye, különösen az ifjúság körében.

Úgy gondolom, hogy e tények, jelenségek megváltoztatásának, a reformfolyamatok következetes megvalósításának fontos eszköze kell hogy legyen a pártdemokrácia valóságos érvényesülése, döntési gyakorlatunk felülvizsgálata, a párton belüli tájékoztatás és információ rendszerének jobb kiépítése, a testületi tagok személyes felelősségének megteremtése.

A párttagság már hosszú ideje széles körben kifogásolta, hogy nem igazán részese a politika alakításának. Tapasztalati tény, hogy az önigazgatás, az önkormányzat fejlődése cselekvő aktivitást eredményez. Erre példa, hogy — az önkormányzat szerény biztosításával — egy-egy társközségben az elvándorlás csökkent vagy megállt. A gyáregységekben az önállóság elemi feltételei is jelentős alkotó energiát szabadítottak fel. A helyi tanácsok döntési jogkörének növekedése nyitottabb község- és várospolitikát eredményezett.

Ezt is jelzi, hogy a politika alakításában való részvételnek egyik sarkalatos pontja *a „fent" és „lent" dilemmája.* E fogalmi ellentétpár olyan mélyen beleivódott gondolkodásunkba, hogy bizonyos káros reflexeket is magával hozott. Ma az akaratok, a koncepciók többnyire „fent" keletkeznek, s azokat mi „lent" jól vagy rosszul — csúnya szóval kifejezve — adaptáljuk. Ilyen is az eredménye. Amikor viszont egy-egy döntés az alapszervezetek, a szélesebb értelemben vett pártközvélemény észrevételei, javaslata alapján történik, akkor a végrehajtás is hatásosabb. A párttagság bevonását a döntések előkészítésébe a XIII. kongresszus rendező elvként fogadta el, azonban a gyakorlat a lehetségesnél és az indokoltnál is lassúbb. Ezért szükséges, hogy a párt- és állami döntések előkészítése során a különböző pártszervezetek, társadami szervek álláspontját, javaslatát szélesebb körből kérjük, a visszacsatolás pedig rendszeres és kötelező érvényű legyen.

Példaként — de nem követendőként — éppen a pártdemokráciáról tartott országos tanácskozást említem. A tanácskozás előkészítésében éppen a témában legjobban érdekeltek, maga a párttagság nem vett részt, s nem tudott az előkészületekről sem. De utalhatok egy kormányzati döntésre is,

az úgynevezett hátrányos helyzetű térségek kijelölésére, amelyet a kötelező nyilvánosság helyett a misztikum, úgy is mondhatom, hogy a számítógép homálya fed, s ezért nálunk több község megkérdőjelezi a döntés objektivitását.

A párton belüli demokratizmus, a párttagoknak a politika alakításába való érdemi bevonása is indokolja a *párton belüli tájékoztatási és információs rendszer* újragondolását, fejlesztését. Tapasztaljuk, hogy a pártközvélemény befolyásoló szerepe csökken, a szélesebb körű közvéleményben való feloldódásának jelei is érzékelhetők. A párttagság igényli, hogy a felvetett kérdésekre hitelesebb, gyorsabb válaszokat kapjon, s ne az informális csatornákon keresztül értesüljön különböző politikai eseményekről.

Gyakran kérdezik a párttagok, hogy jelzéseik, észrevételeik eljutnak-e az intézkedésre jogosult szervekhez. Felelősséggel kijelentem — a megyei pártbizottság információs jelentéseit ismerve —, hogy a Központi Bizottsághoz hűen továbbítjuk az országos jellegű felvetéseket, a helyi kérdések többségére pedig reagálunk. Úgy tapasztaljuk azonban, hogy országos szintről szervezetszerű, rendszeres visszajelzés — a legutóbbi Titkári Tájékoztató ez alól dicséretes és követendő kivétel — nincs. Igaz ugyan, hogy a különböző intézkedések, a sajtóban megjelent cikkek reagálást jelentenek a párttagság jelzéseire, de azok az időbeli áttétel miatt kevésbé hatásosak. Ezért meggondolásra javaslom, hogy a különböző beérkező információkra a párt központi és helyi lapjai rendszeresen reagáljanak, válaszoljanak.

A párton belüli jobb tájékoztatást és a politika alakításában való részvételt elősegítené az is, ha a párt központi vezető testületeinek ülésterv*é*t a párttagság tudomására hoznák. Így a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság üléseit sem venné körül a titokzatosság, megelőznénk az esetleges találgatásokat, elvennénk a „jól értesültek" kenyerét. Arra is mód nyílna ezáltal, hogy a megtárgyalásra kerülő témákról véleményt alkothasson, javaslatokat fogalmazhasson meg. Ez természetesen vonatkozik a területi pártszervekre is, mert erre a szintre is érvényes, hogy a munkát „fent" is és „lent" is javítani kell.

A döntés-előkészítés, a politika alakításában való részvétel igényéhez kapcsolódik a vezetők, a párttestületi tagok *személyes felelősségének* kérdése, amely körül leginkább — nem alaptalanul — munkálnak indulatok. Ezért a választási rendszer módosításával — különösen a közvetlen választás lehető legszélesebb körű biztosításával — egyetértek.

Ma a pártbizottságok és a Központi Bizottság tagjai az őket küldő vagy megválasztó párttagságnak csak nagyon áttételesen tartoznak felelősséggel. A közvetlen választás garanciát teremthetne arra, hogy kötelesek legyenek a testületben végzett tevékenységükről választóik előtt rendszeresen beszámolni, javaslataikat képviselni. Ezzel a „fent" és „lent" dialektikus egysége jobban biztosítható, s a vezető szervek tagjai személy szerint is szélesebb körű közvetlen kontroll alatt állnának.

Érdemes elgondolkozni azon, hogy a mai felgyorsult időben fenntartható-e az a gyakorlat, hogy a vezető testületek csak ötévenként számolnak be a párttagság előtt a végzett munkáról. Ezért megfontolásra ajánlható, hogy a kongresszus, illetve a területi és helyi pártértekezletek küldötteinek mandátuma a ciklus egész időtartamára szóljon. A küldöttek tanácskozásai

lennének jogosultak szükség esetén a korábbi célkitűzések módosítására, az úgynevezett „felező" értekezleti beszámoló elfogadására, s ha az élet úgy hozza, a testületek kiegészítésére, személycserék eldöntésére.

A pártdemokrácia fogyatékosságai, a párton belüli igazi és alkotó vitaszellem hiánya összefügg azzal is, hogy túlzottan belénk ivódott a mindenáron való egységre törekvés, a hivatali rang, tekintély túlzott tisztelete. Bár az utóbbi időben nagyobb a tolerancia az eltérő vélemények meghallgatásában, megvitatásában, de még nem alakult ki a kisebbség álláspontjának, a különvéleményeknek a megfelelő kezelése. A frakciózástól való félelem esetenként visszahúzó erővé vált. Rajtunk múlik a megoldás módjának kidolgozása.

Ma — ha bevalljuk, ha nem — sok az olyan jellegű kérdés, amelyet a párttagok közül többen már régen nem a pártfórumokon vitatnak meg. Ezt a tendenciát a politikai munka kialakuló nyíltsága, nyilvánossága visszafordíthatja. Nem a problémák elkendőzésére, hanem a türelmes, őszinte, nyílt viták vállalására van szükség! Fontos, hogy ne a zavar növekedjék, hanem a tenni akarás, a cselekvési szándék, amely minden gond és kudarc ellenére változatlanul él a párttagság nem kis részében. Most különösen érvényesnek tartom Lenin gondolatát: „Az árnyalatok harca a pártban elkerülhetetlen és szükséges mindaddig, amíg a harc nem vezet anarchiához, szakadáshoz, amíg a harc olyan keretek között folyik, amelyeket valamennyi elvtárs és párttag közösen jóváhagyott. Aki a békén a viták és a harcok abbahagyását érti, az a régi kör felfogásához tér vissza. A pártban mindig lesznek viták és harcok, csupán pártszerű mederbe kell szorítani őket."

Gondolatilag ideillőnek érzem Kovács András egyik filmje szereplőjének mondatát: „Szélcsendben nem lehet vitorlázni." De bátorkodom hozzátenni, hogy viharban sem! Bízom benne, hogy a reformfolyamatok kedvező szelet hoznak, s jó kapitánnyal, kormányossal a vihar elkerülhető.

Müller Pál

A MAGYAR ÁLLAMI EÖTVÖS LORÁND GEOFIZIKAI INTÉZET IGAZGATÓJA

Illúziók helyett realitásokat

Az állásfoglalás-tervezet egy igen találó kiemeléssel: „az értéket teremtő szellemi munka" méltatásával indítja a szellemi munka és a tudományos kutatás feladatairól szóló fejezetet, beleértve ennek anyagi-erkölcsi megbecsülését is. A műszaki-természettudományi értelmiség ennek az értékteremtésnek a központi zónájában, frontvonalában foglal helyet.

Gyakran felvetődik a kérdés: hol kezdődik, hol kezdődjön a támogatandó értékteremtés, és melyek azok a tevékenységek, amelyekre ma nem tudunk áldozni. A válasz nem is olyan egyszerű, mert nem függetleníthető a társadalom adott fejlődési szintjétől. Más a helyes válasz például egy olyan fejlett országban, ahol a szabad mecénás tőke néha a finanszírozási bőség zavarában kockáztathat a tudományba történő befektetésben is, és más nálunk, ahol egy eladósodott népgazdaság szigorú (takarékossági) szempontjainak betartása mellett kell a kutató-fejlesztő munkákat koncentrálni, rangsorolni, a hatékonyság növelése elengedhetetlen követelményének figyelembevételével. A tudomány finanszírozásában úgy tűnik, nehezen tudunk szabadulni attól a víziótól, hogy az első kategóriába tartozunk, s így nehezen is lépünk a kutatás-népgazdasági érdekek egyeztetésének útjára. Le kell számolni az illúziókkal, hiszen a tudományban minden szubjektivitás következetesen visszaüt — ez magából a tudomány jellegéből következik. Számolni kell vele, hogy a kutatás eredménytelensége relatíve gyorsan szállítja a bizonyítékokat, és fogja szállítani az országos kutatási tervektől a kutatási alapig, a tárcacélprogramoktól a vállalati fejlesztési tervekig. Útmutatás lehetne számunkra, hogy a jelen fejlődési szakaszunkban sem szabad gyengíteni, különösen tőkét kivonni vagy átcsoportosítani a tudomány azon dinamikus területeiről, amelyek az ipar és a mezőgazdaság értéktöbblet-előállításának letéteményesei.

Kevésbé köztudott, de a kontraszelekció és az indokolatlan támogatások vagy elvonások rendszerbe éppúgy érvényesült a tudományban, mint az iparban. Ha a társadalom, a párt megköveteli az egészséges átrendezést az ipar területén, ezt követni kell a tudomány területén is! Kialakulóban van egy formális, tudományos-közéleti közmegegyezés a status quónak megfelelő támogatásra, elosztásra. Ez azonban nem az a fajta előremutató nyíltság, amelyre szükségünk van. Ellenkezik egyebek között az állásfoglalásban szereplő iparfejlesztési irányelvekkel is. Csak két tényezőt emelnék ki: a szocialista árutermelő gazdaság tőkeátrendezési követelményét hatékonyabb területek felé, valamint a gazdaságban kívánatos aránymódosítások érvényesítését.

Hogyan fog ezekhez igazodni a tudomány? Csak egy módszer kínálkozik e területre is: bátrabban begyűrűztetni a tudományos kutatás iránti piaci kereslet értékmérő objektivitását (okosan kiszűrve a rövid távú közvetlen termelést segítő megbízásokat), célszerűbben ötvözni és preferálni a bel- és külföldi árutermelés kutatás-fejlesztési igényeinek és az állami megbízásoknak pályázati rendszerét; az eredményességet középtávon számon kérni és a soron következő döntéshozatalnál figyelembe venni. Többet kell törődni a tudomány harmóniájával is. Az eredményes kutatás nagyon is összefüggő logikus folyamatát kell ma kiemelten szorgalmazni, beleértve a követő kutatások tiszteletre méltó feladatait. Vagy más megközelítésben: a jelenleginél kisebb szerepet kell tulajdonítani a merev fázisokra való tagolásnak. Az egy időben elhanyagolt alapkutatások szerepét az utóbbi években helyesen, fontosságuknak megfelelően korrigálták. Most egyrészt természetes folyamatba illesztésének erősítésén a sor. (Felfogásom szerint erre különösen az ipari szférát kellene ösztönözni.) Másrészt helyükre kell tenni az alapkutatások számonkérésével kapcsolatos lazaságokat. Igaz, egy alapkutatási téma eredményessége — főleg és csupán idő tényezők alapján — nem kérhető számon, de egy nagyobb intézmény vagy kutatókollektíva számos alapkutatásának évtizedes sikere vagy sikertelensége igenis eligazít és mérvadó lehet az eredményesség megítélésében.

Nagyobb figyelmet kell fordítani a hozzánk közeli fejlettségű, de sikeresebb gazdaságfejlesztést folytató országok tapasztalataira, ezek elemzését végre komolyan kell venni. Már csak azért is, mert jelzéseket adhat arra vonatkozóan is, hogy a nálunk kevésbé demokratikusnak vagy szimpatikusnak tűnő gazdaságpolitikai és társadalmi gyakorlatot követő országok mitől eredményesebbek a gazdaságban mint mi. A tanulságok arra utalnak, hogy a gazdaság objektív fejlődési törvényeiben a szakértelem, a lényegmegragadás, az átgondolt, logikus iparfejlesztés,, a tényleges versenysemlegesség, a rend és fegyelem, a következetes végrehajtás nagyobb súllyal esik latba, mint a sziporkázó közgazdasági eszmefuttatások, az összehangolatlan szabályozás, a hatékony munkát hátráltató vezetési kísérletek és jogszabályok. Szükséges ezekre a tapasztalatokra felfigyelni, s a nálunk gyenge elemeket erősíteni, nehogy indokolatlanul túl nagy reményt fűzzünk hozzá, és automatikus megoldást várjunk a most kibontakozó demokratizmustól, illetve a közgazdasági-monetáris gondolkodás erősödésétől. A hozzáértő, alkotó műszaki és menedzseri szellem kibontakoztatása nélkül nem lesz termékváltás, nem bővül a minden piacon versenyképes végtermék-kibocsátásunk. A társadalmi, politikai kontroll nem helyettesítheti, csak segítheti a szakavatott döntések előkészítését és végrehajtását, a következetes munkát. Mindezek figyelembevételével le kell szögezni valamennyiünk óhaját, reményét is, és nem szabad antagonisztikusan szembeállítani a fenti tényezőket. Az igazi, a legkisebb társadalmi megrázkódtatással járó helyes út: a demokratizálódó társadalom és a szakavatott gazdasági vezetés harmonikus ötvöződése; ennek egy elfogadható optimumát kell kimunkálni hazánkban is.

Kitérve ennek káderpolitikai vonzataira, innen alulnézetből úgy látszik, hogy az utóbbi tíz évben az alkalmasság megítélésében visszaszorult az eredményesség, a korábbi feladatmegoldások értékmérő súlya. Az igénytelenség, hozzá nem értés pedig szubjektivizmust szül és továbbgyűrűzik. A kádermunka alkalmasságszelektáló szerepe — ami ma legfontosabb — fokozatosan leromlott, azt is megkockáztatom: még a 60-as, 70-es évekhez képest is. Nem közeledünk tényleges törődéssel pl. a műszaki-természet-

tudományi értelmiség iparunkban fordulatot előidézni képes alkotó ezreihez, közöttük annyi tehetséges kutató-fejlesztő vagy technológus szakemberhez, kandidátushoz. Szavakban igaz már nincs hiány. De nem érezvén erőt felvállalni e kulcsfontosságú réteg problémáit, ezt egyes akadémiai vagy szabadúszó értelmiségi rétegekkel való fokozott törődéssel helyettesítjük, pedig a fenti alapfeladat végrehajtása nem odázható el.

Helyeselném végül, ha az alapanyag- és nyersanyagkutatások területén dolgozók is megértenék, magukévá tennék a vonatkozó elvi állásfoglalásokat, nevezetesen elismernék a feldolgozó ipar fejlesztési kiemelését.

Felismerve a tendenciákat, okosan lehet korrigálni, például nyitni bizonyos csatlakozó feldolgozó ipari tevékenységek felé. A mi intézetünk is ezt tette, és tíz év alatt 60%-ra növeltük a műszeres, számítástechnikai tevékenységünket. Felhívnám azonban a figyelmet a meglévő kiépített kapacitások okos kihasználására.

A modern ipar minden fejlődési szakaszában megköveteli a maga nyersanyagait és nem mondhat le hazai erőforrásairól sem. A fejlődés dönti el, milyen ásványkombinációkat, mikor minősítsünk nyersanyagnak és hogyan hasznosítsuk. Az ország földtani és nyersanyag potenciáljának ismerete stratégiai feladat, amiről egyetlen állam sem mondhat le. Az ásványi nyersanyagkutatás eredményes éveket tud maga mögött, de az eredmények hasznosításakor a tervezés és a kitermelés szakaszában többnyire eltorzultak a célok, s ennek ma az egész alapanyagipar issza meg a levét. Értő és átgondolt megközelítésre lenne szükség, hogy a döntések ne politikai erőviszonyokat tükrözzenek a meghozatal pillanatában vagy utólag — megítélésükkor. Ehhez nagyobb határozottság kell, s olyan következetes gyakorlat, amely a prosperáló részterületek innovációjának biztosít tőkét, zöld utat.

Negyven éve egyesült az MKP és az SZDP

1948. június 12-én határozta el az MKP IV. és az SZDP XXXVII. kongresszusa a két munkáspárt egyesülését. A következő napon a két párt küldötteinek részvételével megnyílt az egyesült párt első kongresszusa, és jóváhagyta a történelmi jelentőségű döntést, a munkásosztály egységes pártjának létrehozását, amely a Magyar Dolgozók Pártja nevet kapta. Ezzel szervezetileg lezárult az 1919-ben kettévált magyarországi munkásmozgalom közel három évtizedes periódusa, egy félreértésektől és belső konfliktusoktól terhes időszak. Megnyílt a lehetőség a munkásság politikailag szervezett tömegei előtt, hogy osztályegységben küzdjenek az ország szocialista átalakításáért.

A hazai munkásmozgalomnak a szervezeti egység visszaállításáig hosszú utat kellett bejárnia. Az ország felszabadulásával ennek csak a történelmi-társadalmi feltételei teremtődtek meg. Az akkori idők általában kedveztek a fasizmussal, a háborúval szemben álló minden demokratikus erőnek. Szabadon szervezkedhettek, politizálhattak, a saját programjuk mellett sorakoztathatták fel tömegeiket. A helyzet sajátosságaiból következett az is, hogy a napirendre került demokratikus feladatok már túlmutattak a polgári kereteken. Erős kapitalistaellenes élük volt, és a széles néptömegek követeléseinek, szociális szükségleteinek kielégítését célozták. Ezért azokat csak az antikapitalista erők vezetésével lehetett megoldani. Ez politikai lehetőségeket kínált a munkásmozgalom számára, egyúttal feltételezte, hogy a munkáspártok aktivizálódnak, összefogva és együttműködve a politika porondjára lépnek.

Az ország helyzetét felmérő és a jövőbe tekintő munkáspárti vezetők már a német megszállás idején helyesen ismerték fel, milyen feladatok hárulnak majd pártjaikra a felszabadulás után. 1944. október 10-én aláírták az úgynevezett egységokmányt. Ez a dokumentum azt tükrözi, hogy szakítottak egymás kölcsönösen hibás megítélésével, és új módon közeledtek egymáshoz. Az egységokmányban leszögezték: „Az SZDP és a KP megállapítja, hogy mindkét párt végcélja a szocializmus megvalósítása Magyarországon. Magyarország jelenlegi történelmi adottságai között ezt a célt a magyar munkásosztály s a magyar dolgozó társadalom a háború azonnali befejezésén és egy független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtésén keresztül érhetik el." Hangsúlyozták a munkásosztály harcos, forradalmi egységének fontosságát, de az egyesülést, az „egységes és egyetlen forradalmi szocialista munkáspárt megalakítását" a háború utánra halasztották.

A felszabadítás előrehaladtával mindkét munkáspárt önállóan szerveződött

újjá, jóllehet eleinte néhány helyen akadtak, akik túlzásba estek és „egymunkáspárti" törekvéseket képviseltek. Az önállóan működő munkáspártok folyamatosan összehangolták politikájukat, ami különösen kormányzati kérdésekben volt eredményes. A szoros együttműködést az ország legfontosabb ügyeiben elsősorban az tette lehetővé, hogy a két munkáspárt stratégiai céljai az adott fejlődési szakaszban lényegében azonos irányba mutattak. Az MKP-ban többségbe kerültek, akik az akkori helyzetben nem tartották időszerűnek a proletárdiktatúra megteremtését, az SZDP-ben pedig a legtöbben jól látták, hogy Magyarországon nem lehet megállni egy nyugati típusú polgári demokráciánál. Kölcsönös volt az egyetértés, hogy a közvetlen cél: demokratikus viszonyokat teremteni, de ezt csak a tömegekre támaszkodva lehet megvalósítani, azaz a demokráciának szükségképpen népi jellege lesz. Elképzelhetetlen volt ugyanis a háborús pusztítás következményeinek felszámolása, a romok eltakarítása, a termelés megindítása, az újjáépítés megszervezése, a fasizmus és a háború okozta fizikai és lelki sebek begyógyítása hagyományos polgári demokratikus keretek között. A hallatlanul nagy és nehéz feladatokhoz a nép összefogására, az országépítést irányító politika tömegtámogatására, a célok következetes véghezviteléhez nélkülözhetetlen radikális társadalmi hajtóerőre, a munkásosztály aktivitására volt szükség. Ez pedig megkövetelte, hogy az újjáépítés egybekapcsolódjék az új szabad és független népi demokratikus Magyarország alapjainak megteremtésével, mindenekelőtt a nagybirtokrendszer felszámolásával, a földosztással, a nemzeti javak köztulajdonba vételével, a munkásellenőrzés bevezetésével, a nép akaratának és törekvéseinek a politikai hatalomban való intézményes érvényesítésével. Ezen az úton haladva lehetett remélni, hogy végérvényesen felszámolhatók a régi rendszer maradványai, s kialakíthatók azok a gazdasági, politikai, szociális és emberi feltételek, amelyek mindkét munkáspárt közös távlati célja, a szocializmus felé vezetnek.

A munkáspártok hivatalos dokumentumai, vezetőik megnyilatkozásai arról tanúskodnak, hogy ez volt az az elvi, politikai alap, amely nemcsak lehetővé tette, hanem ösztönözte is együttműködésüket. Részvételük a többpárti koalíciós kormányzatban módot adott arra, hogy megismerjék egymás elképzeléseit, egyeztessék álláspontjukat, kialakítsák az ország sorskérdéseiben közösen képviselhető politikai vonalat. Így voltak képesek kiterjeszteni tömegbefolyásukat, megszilárdítani politikai pozícióikat a háborútól, nélkülözésektől meggyötört országban, ahol — részben éppen ezt a helyzetet kihasználva — a polgári pártoknak komoly hadállásaik voltak.

A munkáspártok együttműködését persze kisebb-nagyobb zavarok is nehezítették. Ezek egyrészt a régi sérelmekből származtak, másrészt az új helyzetben adódó konfliktusok miatt keletkeztek. Az infláció, majd a stabilizációs nehézségek azoknak kedveztek, akik a radikális megoldásokat keresték, s ez hatott a munkásmozgalomra, a munkáspártokra is. Az SZDP vezetése igyekezett tompítani az ilyen törekvések élét, ami növelte a kommunistáknak a régi vezetőkkel szemben amúgy is meglevő bizalmatlanságát. A pártok vezetői között támadt nézeteltérések, ütközések tovább táplálták az effajta fenntartásokat. Az MKP részéről Rákosi és Révai elmarasztalták a szociáldemokrata politikusokat, mert polgári demokráciát akarnak, és ebből arra a következtetésre jutottak, hogy az SZDP pozíciója azonos a kisgazdapártéval. Belső értekezleteiken az SZDP-t éppolyan ellenfélnek tekintették, mint a kisgazdapártot. A polgári demokratikus szándékok bírálata egyenesen következett a kommunisták helyzetértékeléséből és stratégiájából, de az már szektás hiba volt, hogy figyelmen kívül hagyták az SZDP munkásjellegét. Az MKP-

vezetők szektás megnyilatkozásai azoknak kedveztek az SZDP-ben, akik támadták a két munkáspárt együttműködését. Szakasits őket azzal az érvvel igyekezett lecsillapítani, hogy az ország rendkívül nehéz és bonyolult helyzetéből kivezető politikát, a dolgozó tömegek számára perspektívát nyújtó átalakítást az SZDP csakis az MKP-val együttműködve valósíthatja meg.

1947 elején az MKP vezetése úgy értékelte a helyzetet, hogy az megérett az útválasztásra, el kell dönteni, hogy polgári vagy szocialista irányban fejlődjék-e az ország. Központi kérdéssé vált a munkáspártok eddigi összefogásának és együttműködésének jövője. Még inkább előtérbe került ez a kérdés ugyanez év szeptemberétől, amikor az MKP a választásokon 22,2 százalékos eredményt ért el. Az MKP vezetői úgy látták, hogy a szocialista útra való áttérés a munkáspártok egyesülését követeli meg. Az egyesülést azonban csak akkor tartották megvalósíthatónak, ha az SZDP-ből kiszorítják a jobboldalt. Álláspontjukban megerősítette őket a Tájékoztató Iroda varsói eszmecseréjén részt vevő kilenc kommunista és munkáspárt képviselőinek állásfoglalása. A népi demokratikus országok kommunista pártjai lényegében ugyanazt a stratégiát alakították ki és követték, mint az MKP. Bár a varsói megbeszélésen volt egy kisebbség is, amely taktikai meggondolásokból óvatosságra intett, a nemzetközi viszonyokban 1946-tól bekövetkezett változások a többségi véleményt erősítették meg. Az antifasiszta koalíció felbomlása, az amerikai vezetésű hidegháborús politika, a nyugati országok szociáldemokrata és szocialista pártjaiban is felerősödő antikommunizmus és szovjetellenesség a népi demokratikus országok kommunista pártjait a baloldali erők egyesítésére, a szocialista fordulat feltételeinek megteremtésére ösztönözte. A Szovjetunió úgy ítélte meg, hogy azokat az erőket támogatja, amelyek gyorsítani igyekeznek ezt a folyamatot.

Ez időre a munkáspártok viszonyának alakításában már az MKP jutott döntő szerephez. A párton belül Rákosi és szűkebb köre került meghatározó pozícióba. Az október végére elkészült egyesülési terv közvetlen célul tűzte ki, hogy az SZDP-ből el kell távolítani azokat a vezetőket, középkádereket és tagokat, akik az önálló, független SZDP mellett törnek lándzsát, és útjában állnak az egyesülés előkészítésének, illetve végrehajtásának. Az egyesülés hívei és ellenfelei az SZDP-n belül egyre inkább szembekerültek, szakításuk elkerülhetetlenné vált.

Az SZDP vezetői ekkor még úgy vélték, hogy az egyesülés ellenzőinek több jobboldalinak minősült vagy minősített prominens személyiségnek az eltávolításával a párt mint önálló erő haladhat együtt az MKP-val. Ám a jobboldaliság kritériuma egyre inkább aszerint változott, hogy ki milyen álláspontra helyezkedik az egyesülés időszerűségével kapcsolatban, elfogadja azt, vagy sem. Így lettek jobboldaliak azok is, akik egyetértettek ugyan az egyesüléssel, de azon a véleményen voltak, hogy arra még nem érett meg a helyzet. Legtöbbjüket sok évtizedes harc fűzte össze, általában az idősebb korosztályhoz tartoztak, és köztiszteletben álló személyek voltak a szociáldemokrata mozgalomban.

Még 1947 végén is harc folyt az SZDP-ben akörül, hogy milyen utat kövessen a párt. Erős pozícióik voltak azoknak, akik az önállóság mellett emeltek szót. Az SZDP Fővárosi Végrehajtó Bizottsága szilveszteri ülésén határozatot hozott, amelyben követelte a rendcsinálást, baloldali vezetés és politikai kialakítását az SZDP-ben, s személy szerint bírálta Szélig Imrét, a szervezési főosztály vezetőjét, „aki elfogultan, a párt és az egyetemes munkásosztály érdekeinek hamis félremagyarázásával, diktatórikus módszerekkel ébren tartja és éleszti az elégedetlenség szellemét, s magatartásával

bátorítja, védelmezi a pártbontó elemek tevékenységét". A határozatban kérték a kongresszus összehívását, amelytől — mint írták — „azt várjuk, hogy teljesítve hivatását, biztosítani fogja pártunk jövőjét, a demokrácia és a szocialista fejlődés megerősödését".

1948 januárjában szorultak végképp háttérbe az SZDP-ben az egyesülés ellenzői. Az irányítás Szakasits, Marosán, Vágvölgyi, Révész, Justus, Schiffer, Dabronaki és mások kezébe került. Folyamatban volt a párt március elejére kitűzött XXXVI. kongresszusának előkészítése, a küldöttek megválasztása a helyi szervezetekben. A párt vezetése igyekezett odahatni, hogy az együttműködést támogató tagokat jelöljenek kongresszusi küldötteknek. Ilyen előzmények után került sor 1948. február 18-án az ismert sportcsarnoki gyűlésre, ahol Marosán György tartott beszédet az SZDP előtt álló feladatokról. Elítélte a jobboldali szociáldemokráciát, s felolvasta a kizárt, a lemondott, illetve lemondatott vezetők, párt-, szakszervezeti és üzemi funkcionáriusok névsorát. Ennek nyomán megindult az SZDP-tagok tömeges átáramlása az MKP-ba. A párt üzemi munkástagjainak zöme tartózkodó magatartást tanúsított. Az átlépési hullám lefékezésére — az SZDP-vezetők kérésére — az MKP mintegy háromhetes tagfelvételi zárlatot rendelt el. Az SZDP-nek mint önálló szervezetnek a pozícióit tovább gyengítette, hogy az MKP-ban ekkor már eluralkodott a szociáldemokráciát mint irányzatot általánosítóan elmarasztaló magatartás. A volt jobboldalt jobboldaliságáért bírálták, a baloldalt pedig azért, mert nem harcolt a jobboldal ellen.

A tömegek magatartását az egyesüléssel kapcsolatban az akkori viszonyok determinálták. 1947—48 fordulóján, amikor a hároméves terv éppen csak megindult, milliók éltek rendkívül nehéz körülmények között. A dolgozók életfeltételeik javulását várták, radikális változást sürgettek. Ezért is kívánták nemcsak a párttagok, hanem a pártonkívüliek közül is nagyon sokan, hogy bármi áron véget kell vetni az áldatlan vitáknak, a személyi harcoknak. Az SZDP helyi szervezetei egymás után foglaltak állást amellett, hogy a vezetés lépjen az egyesülés útjára. Így a tömegek magatartása alulról adott politikai nyomatékot az egyesülésnek.

1948. március 6—8-án zajlott le az SZDP XXXVI. kongresszusa. A kongresszus kötelezte az új vezetőséget, hogy vegye fel a kapcsolatot az MKP vezetésével az egyesülés kérdéseinek megvitatása és végrehajtásának előkészítése céljából. Március 10-én tartotta meg utolsó ülését a munkáspártokat összekötő bizottság, ahol — az MKP tervei alapján — létrejöttek azok a közös szervek, amelyek a közösen meghatározott elvek szerint az egyesülés előkészületeit és végrehajtását irányították. Az itt elfogadott döntés alapján április 1-jéig megalakították az alap- és a középszervezetek egységbizottságait. Feladatuk volt az új, az egyesült párt helyi szervezeteinek létrehozása, vezetőségeinek megválasztása. Május végéig alulról felfelé haladva — az országos szintet kivéve — létrejöttek az új párt, az MDP szervezetei. Az egyesítés befejező aktusára június 12-én az MKP IV. és az SZDP XXXVII. kongresszusán, majd ezt követően az egyesült párt, az MDP I. kongresszusán került sor. A kétnapos MDP-kongresszuson áttekintették a magyar munkásmozgalom sok évtizedes múltját, értékelték a közelmúlt eseményeit, változásait, megvitatták és elfogadták az új párt fő dokumentumait, a programnyilatkozatot és a szervezeti szabályzatot, megválasztották a vezetőséget. A főtitkár Rákosi Mátyás, az elnök Szakasits Árpád lett. Az egyesülést a munkástömegek, a munkáspártok tagságának és vezetőinek jelentős része végül is megnyugvással fogadta, mert ettől a rivalizálás megszűnését, a nyugodt, közös munka feltételeinek megteremtését remélte.

Az egyesülés szerves része és következménye volt a történelmi-társadalmi fordulatnak, de megvalósulását ellentmondások kísérték, s ezek az egyesülés után negatív politikai folyamatok elindítójává váltak. Az MDP vezetői nem sokkal később, 1949 tavaszán radikális fordulatot hajtottak végre a párt alapvetően helyes programján és politikai vonalán. A párt politikájában uralkodóvá vált a szektás, dogmatikus felfogás és módszer, felerősödött a szubjektivizmus, a voluntarizmus, ami nagy károkat okozott a szocializmusnak, a munkásmozgalomnak. Az egyesülésben rejlő hatalmas politikai, mozgalmi lehetőségek így nagyrészt kiaknázatlanok maradtak. A kommunisták és a szociáldemokraták, amikor az egyesülést elhatározták, a szocialista társadalmi felemelkedés szolgálatára szövetkeztek, nagy többségük nem gondolta, nem is láthatta előre, hogy az egyesült párt egy szűk csoport hatalmi visszaéléseinek eszközévé válik. Hogy mégis ez következett be, azt a szocializmus, a munkásmozgalom minden elkötelezett híve megszenvedte.

A munkásmozgalom, a párt egységének megteremtéséért folytatott küzdelem fontos tapasztalatokkal és tanulságokkal szolgált az MSZMP számára. A legfontosabb tanulság az volt, hogy a pártegység közvetlenül összefügg a hatalom kérdésével, alapvető politikai feltétele a szocialista hatalom megteremtésének, védelmének és erősítésének. Ezért nem lehet azt más kérdésnek alárendelni, vita tárgyává tenni. Vitának csak azzal kapcsolatban lehet létjogosultsága, hogy milyen legyen ez az egység, hogyan kell azt helyesen megvalósítani, folyamatosan fenntartani. És ez nem kis jelentőségű, hiszen visszahat magára a pártra, a hatalomra.

Az 1948-as pártegyesülés után kudarcok forrásává vált, hogy az MDP vezetői a szervezeti egység létrehozását nem egy folyamat kezdetének, hanem befejezésének tekintették. Az akkori történelmi helyzetben elsősorban az egyesülés szubjektív feltételeinek viszonylagos érettsége követelte volna meg a távlati gondolkodást a párt kérdésében, a tudatos munkálkodást az eszmei, politikai és cselekvési egység megszilárdításáért, a párt összekovácsolásáért. De — mint a későbbiek bizonyították — a tényleges egység más történelmi feltételek között is csak a feladatok megoldása közben, előrelátóan és türelmes munkával valósítható meg. Hibás volt az MDP vezetőinek az a felfogása is, hogy a szervezeti egység a centrális akarat útjából hárítja el az akadályokat. Súlyos következmények árán kellett megtanulni, hogy a párt vezető szerepe csak akkor érvényesülhet, ha a párttagok meggyőződéssel felsorakoznak és kiállnak a politika mellett, s ha ez a politika nem szűkíti, hanem szélesíti, erősíti a szocializmus tömegbázisát.

A pártegyesülés tapasztalatait is hasznosítva, az MSZMP a lenini elvekre építette politikáját. Abból indult ki, hogy a pártegység nem eleve adott, hanem szorosan összekapcsolódik a politikai gyakorlattal, abban formálódik, ezért folyamatosan alakítható, alakítandó és csak a helyes politikai gyakorlat teremtheti újjá. Alapelvévé vált az MSZMP-nek, hogy a párt vezető szerepe elválaszthatatlan a szövetségi politikától, valódi belső egység a politika mellett akkor teremthető, ha a pártnak szélesek és elevenek a tömegkapcsolatai, és a politika a nép egyetértésével találkozik. Azok a célok, amelyek 1948-ban a pártegyesülés megalkotóit vezérelték, az MSZMP gyakorlatában valósulhattak meg.

A társasági törvényről

(KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS)

A kidolgozás alatt levő társasági törvény a reformfolyamat fontos része. Szükségességét már a kormány stabilizációs és kibontakozási programja megfogalmazta, és az országos pártértekezlet is kiemelten foglalkozott vele. A törvénytervezet – társadalmi vita után – az elképzelések szerint ősszel kerül a parlament elé. Az erről a témáról folytatott kerekasztal-beszélgetésünk résztvevői: BUZA MÁRTON, a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének igazgatója; FALUSNÉ SZIKRA KATALIN, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tanára; GARA IVÁN, az Unicbank Rt. ügyvezető igazgatóhelyettese; HAJDÚ TIBOR, a Medicor közgazdasági főosztályvezetője; KÉRI TIBOR, a Biogál vezérigazgatója; DR. PETRIK FERENC igazságügyminiszter-helyettes; PULAI MIKLÓS, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese. A beszélgetést LAKOS SÁNDOR, a Pártélet főszerkesztője vezette.

„Sokan vélekednek úgy — kezdte a beszélgetést **Lakos Sándor** —, hogy a még előkészítés stádiumában levő társasági törvény az egyik legjelentősebb reformlépésnek ígérkezik az új gazdaságirányítási rendszer 1968-as bevezetése óta. Ezekben a vélekedésekben valószínűleg nincs túlzás: a törvény nyújtotta lehetőségek a társadalmi tőkének az eddigieknél rugalmasabb mozgásformáit teremthetik meg a szocializmus gyakorlatában. Miközben azonban az új törvény kapcsán olyan fogalmakkal barátkozunk, mint értékpapír, részvénytársasági osztalék, részvénypiac, ne feledkezzünk el arról, hogy itt nem valami merőben új dologról van szó. A világ még ma is vasutak nélkül volna — írja például Marx a Tőkében —, ha addig kellett volna várni, amíg a felhalmozás az egyes egyéni tőkéket akkorára növeli, hogy meg tudjanak birkózni egy vasút építésével. A részvénytársaságok révén viszonylag rövid idő alatt véghezvitte ezt.

A részvénytársasági forma nem teljesen idegen a szocialista gazdaságtól sem. Ezt az is bizonyítja, hogy az államosítások után is mindvégig voltak és jelenleg is léteznek részvénytársaságok. Az új törvény lehetőséget teremt a szélesebb körű kiterjesztésére és új tartalmakkal való megtöltésére. A társasági törvényről eddig megjelent publikációk erről bőségesen, de talán túlságosan szakszerűen szóltak. Éppen ezért hadd kezdjük a beszélgetésünket annak tisztázásával: mire való az új törvény, mit akarunk általa elérni?"

Új, rugalmasabb vállalkozási formák

„Az ilyen »újdonságokról« szokta megjegyezni még a jogi egyetemen egyik szeretve tisztelt professzorom — vette át a szót **Gara Iván** —: »Ezek annyira új dolgok, hogy már csak a legöregebbek emlékeznek rá.« A tőkemozgás társasági formái ugyanis még a múlt század első felében alakultak ki. A hazai törvényes szabályozás az 1875-ös kereskedelmi törvényhez fűződik, amely egyébként mindmáig érvényben van."

„Olyannyira — jegyezte meg **Hajdú Tibor** —, hogy az idei esztendő elején ennek a törvénynek a jegyében alakítottuk át részvénytársasági formává gazdálkodási szervezetünket a Medicornál."

„Hangsúlyozni szeretném — folytatta **Gara Iván** —, hogy a törvény adta lehetőségek csak eszközök. Bizonyos célok elérésére jók, más célokra alkalmatlanok. Ezért annak a tisztázása a legfontosabb, hogy mit szeretnénk elérni.

Úgy látom, hogy a legfontosabb cél a gazdaságban lekötött tőke mobilizálódása: a meglevő korlátokat lebontva új, rugalmas mozgásformákat kell teremtenünk.

A mi bankunkat, az Unicbankot például azért hozták létre, hogy az állami tulajdonú vállalatok mellett a szövetkezeti és magánvállalkozásokat is finanszírozza. A magánvállalkozások finanszírozása azonban rendkívül körülményes, számos esetben szinte lehetetlen, ugyanis a vállalkozások alaptőkéje kezelhetetlen, megállapíthatatlan. A vállalkozói tőkét a magánvagyonnal összemosó jelenlegi formák nem ösztönzik igazán a vállalkozókat, hogy jelentősebb tőkét fektessenek be a vállalkozásaikba. Mi azt reméljük, hogy az új társasági formák, például a korlátolt felelősségű társasági formák, tisztázott jogi és pénzügyi kereteket teremtenek, ezáltal megnyitják a befektetés és hitelezés normális lehetőségeit ebben a szférában is.

A külföldi működő tőke is nagyobb bátorítást kap, ha a hazai jogi szabályozás jobban megfelel a korszerű nemzetközi konvencióknak. Az EGK-ban például úgy tervezik, hogy 1991-re felszámolják a tőkemozgással szemben még meglevő utolsó korlátokat is. Itt tehát nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy a nemzeti szuverenitás jelentékeny elemét feladják, olyan nagy a közös haszon, amit a tőke szabad áramlásától remélnek. Ha mi valamilyen módon lépést akarunk tartani ezzel a fejlődéssel, akkor ezeket az eszközöket, a tőkemozgás és társulás eszközeit nekünk is kiterjedtebb módon kell alkalmaznunk."

„Az utóbbi évek hazai és más szocialista országokban mutatkozó tapasztalatai egyértelműen bizonyították — szögezte le **Búza Márton** —, hogy a hatékony gazdaság: piacgazdaság. Ezért a fejlett piacgazdaságokban eredményesen működtetett eszközök és intézmények átvétele nagyon fontos dolog. De bármit veszünk is át, adórendszert, társulási formákat, szervezési rendszereket, mindig azt nézzük, hogyan felel meg az a mi sajátosságainknak, adott körülményeink közepette hogyan teheti hatékonyabbá gazdálkodásunkat."

„Eljutottunk odáig — kapcsolódott a beszélgetésbe **Pulai Miklós** —, hogy gazdaságunk gyakorlatában éppen úgy, mint a gondolkodásmódunkban, polgárjogot nyert a többszektorú gazdaság szükségszerűsége, célszerűsége. Ez a makroszintű alapelv azonban az egyes vállalkozások szintjén eddig nagyon nehezen jutott érvényre. A társasági törvénytől mindenekelőtt azt várom, hogy az egyes vállalkozásokban is megteremtse a többszekto-

rúságot, vagyis megfelelő feltételeket biztosítson a különböző tulajdonú vállalkozások együttműködéséhez, egymásba való átmenetéhez, közös működéséhez. A döntő az, hogy az állami tulajdonban levő működő tőke számára teremtsük meg a hatékonyabb működési kereteket.

Ha például néhány állami vállalat létrehoz egy részvénytársaságot, és mindegyik beszáll, mondjuk, a saját vagyonának tíz százalékával, akkor egészen másként fog erre a vagyonrészre tekinteni, mint a saját vállalatában lekötött vagyonra. Itt már azt fogja nézni, hogy minél több pénz térüljön meg a befektetésből, és erre fogja ösztönözni a részvénytársaságot irányító menedzsert is. A menedzsment elválik a tulajdonostól, és az operatív irányítással szemben karakterisztikus vonásokat ölt egy markáns tulajdonosi szemlélet, amely nemcsak a pillanatnyi hasznot tekinti, hanem megköveteli a hosszú távú eredményt. Azt remélem, hogy ez a szemlélet visszahat az egész társadalmi tulajdonra: befészkeli magát a gazdaság irányítóinak gondolkodásába, és nemcsak a részvénytársaságokba fektetett vagyonrész, hanem az egész vagyon esetében érvényre jut egy tőkehozamban gondolkodó vezetői magatartás."

„Már szó esett arról, hogy a társasági törvény csak eszköz — szólt **Hajdú Tibor** —, de igen alkalmas eszköz, hogy a felszabaduló pénzeszközöket és az ehhez kapcsolódó beruházási döntéseket odaterelje, ahol ezeknek meg kell születniük — a tulajdonoshoz: a társadalmi tulajdon esetében a tulajdonosi jogokkal felruházott, a közvetlen vállalatirányítástól azonban elkülönült jogi személyekhez. A leghelyesebb beruházási döntés ugyanis ott születik, ahol a vagyon növeléséhez kötődő tulajdonosi felelősség van.

A Medicor részvénytársasággá alakulásának gyakorlatából máris leszűrhető az a tapasztalat, hogy mennyire másként viselkedik valaki, ha részvényesként vesz részt egy társaság irányításában. Az alapító közgyűlésen parázs vita folyt. Más állami vállalatok vezetői, akik részvényesként ültek ott, megkövetelték, hogy dokumentáljuk, mi mennyit ér, miért annyit, mutassuk ki pontosan a vagyont, és beleszólást követeltek a stratégiai tervek kialakításába. Bármilyen kis részarányt képviselnek a részvénytársaság tőkéjéből, részvételük máris egyfajta tulajdonosi kontrollt jelent, amelyet a vállalatok igazgatói — az új formában a társaságok menedzserei — nem hagyhatnak figyelmen kívül."

„A menedzserek nem tulajdonosok — vette át a szót **Falusné Szikra Katalin** —, így érdekeik sem eshetnek teljesen egybe sem a tőkés gazdaságban, sem nálunk. A tulajdonos számára közömbös, hogy tőkéje miben fekszik. A lényeg az, hogy minél nagyobb jövedelmet hozzon. Az 1968-as reformnak még a nyereségérdekeltség volt a kulcsszava, és a vállalati vezetők, kollektívák ösztönzését is ehhez igyekezett kapcsolni. A vagyonérdekeltség eszméje csak napjaink közgazdasági gondolkodásában kerül egyre inkább előtérbe. Nem felváltója a nyereségérekeltségnek, hanem a nyereségérdekeltség olyan speciális formája, amely két dimenzióban jelenti annak meghaladását: időtávban és viszonyítási alapban. A vagyonérdekeltség ebben a felfogásban olyan hosszú távú nyereségérdekeltség, amelyiknél a lekötött eszközök képezik a viszonyítási alapot.

Ezzel szemben a jelenlegi vállalati gyakorlat még mindig a megtermelt jövedelemnek a gyárkapun belüli mielőbbi hasznosítására irányul, függetlenül attól, hogy ezek a pénzeszközök esetleg más helyen eredményesebben is befektethetők.

A tulajdonosi szemlélet fokozottabb érvényesülése és a tőkemozgás —

tőkekivonás és -befektetés — fokozottabb lehetősége még egy tőkeszűkében levő gazdaságban is jelentős eredményeket hozhat."

„A Biogál az elsők között alapított Magyarországon tőkés céggel, a svájci Zyma céggel vegyes vállalatot — vette át a szót **Kéri Tibor.** — Így született a B+Z nevű közös vállalkozásunk, amely a múlt esztendőben is jelentős tőkésexportot bonyolított le, és 17 százalék körüli vagyonarányos nyereséget produkált. Vannak tehát tapasztalataink a társasági formák működése terén.

A törvény jelentőségét abban látom, hogy a magas szintű szabályozás eltávolítja az érvényesülés útjából a meglévő alacsony szintű rendeleteket és szabályokat, ezáltal nemcsak a tulajdonlás és tőkemozgás új feltételeit teremti meg, hanem a gazdálkodás általános feltételrendszerét is, s ezzel az egész gazdálkodási környezetet jótékonyan érinti. Ha ugyanis nem így lesz, akkor a társasági törvény is pusztán deklarált lehetőségek halmaza marad, amit a gazdálkodók más természetű kötöttségei már a megjelenés pillanatától kezdve »érvényteleníteni« fognak.

Egy ígéretes exportüzlet kapcsán például szerződésszegéssel vádol bennünket egy amerikai partnerünk, és valóban nem tudunk a szerződésben vállalt kötelezettségeinknek eleget tenni, mivel egy jelentéktelen importtétellel kapcsolatos kérelmünkre hónapok óta választ se kapunk. Ilyen körülmények nem kedveznek a fejlődésnek."

„Nem tagadom — kapcsolódott a gondolathoz **Pulai Miklós** —, hogy ha a gazdálkodási környezet gátjait nem romboljuk le, ha nem biztosítjuk a törvény mozgásterét, éppen olyan halva született dolog lesz, mint például a csődtörvény vagy a tisztességtelen gazdasági tevékenységről szóló törvény.

Négy fontos változásra hívnám fel a figyelmet, ami egyébként is bekövetkezett volna, de most a társasági törvény kapcsán, azzal együttesen tervezzük bevezetni.

Az egyik az *egységes vállalkozási adó*, amely jelentős lépés lesz a vállalkozók közötti versenysemlegesség megteremtésének útján. A másik — és ezen a területen is jelentős lépések várhatók —, hogy *kilépjünk a központi bérszabályozás kereteiből.* A bérmechanizmus reformjának előkészítése azt sugallja, hogy ezen a téren is javítható az ösztönzés és a gazdasági teljesítmény összhangja. A harmadik: a *banktevékenység kibővítése*, amely a kereskedelmi bankok betétgyűjtési és hitelkihelyezési lehetőségeit tágítja. Szektorsemleges, egységes bankári, hitelezési gyakorlat nélkül ugyanis elképzelhetetlen a vállalkozók jogegyenlősége. Végül a negyedik: a *vagyonértékelés* meglevő merev, adminisztratív gyakorlatának a megváltoztatása.

Összefoglalva: a társasági törvény csak akkor érheti el a célját, ha a piacépítés határozott törekvésével társul, ha egy korszerű versenyszabályozás keretein belül le tudjuk építeni a versenyt akadályozó struktúrákat, ha megváltozik a társadalmi tulajdont kezelő szervezet, és a különböző tulajdoni formák közötti szabad vegyülési lehetőségek kitágulnak."

„A piaci erők működtetésének fejletlenségén túl — összegezte a beszélgetés első részét **Lakos Sándor** — a társadalmi tulajdon kezelésének bizonytalanságai, a tőkemozgás csatornáinak szűkössége is hozzájárul a gazdaságban tapasztalható negatív tendenciákhoz. A beszélgetés eddigi menete arról győzött meg bennünket, hogy a társasági törvény bevezetésétől egyaránt remélhetjük a gazdasági környezet jobbítását, a gazdaság leghatékonyabb területeire történő tőkeáramlás fokozódását, és ezáltal a társadalmi tulajdon hatékonyabb működését: mindenekelőtt azáltal, hogy megnövekszik a dinamikusan fejlődő társas vállalkozások szerepe, növekszik a vállal-

kozások száma — ez meggyorsíthatja a népgazdaság jövedelemtermelő képességének fokozódását.

Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy nem is olyan régen ugyanilyen reményekkel fogtunk hozzá a kollektív vállalatirányítási formák kialakításához. Ma már a vállalatok csaknem nyolcvan százalékánál működnek vállalati tanácsok vagy más kollektív vezetési formák, amelyeket a vállalatok kezelésében levő társadalmi javak feletti tulajdonlás jogával is felruháztunk.

Mi fogja most a vállalatokat arra késztetni, hogy ennek a tulajdonnak egy részét kivonják saját hatáskörükből és bevigyék a részvénytársaságokba? Másrészt, ha egy vállalat — mint nemrég a Medicor — részvénytársasággá alakul, mi történik az átalakulás során a vállalati tanácsokkal? S végül, ki gyakorolja a részvénytársaságok felett a tulajdonosi jogokat?"

Részvényesek és tulajdonosok

„A Medicor esetében egyszerű a válasz — szólt **Hajdú Tibor.** — Az átszervezés során tíz gyár, illetve szervezeti egység alakul át részvénytársasággá. A tulajdonosi jogokat elsősorban a Medicor Irányító Vállalat gyakorolja azáltal, hogy a részvények döntő többségével maga rendelkezik. Ugyanakkor nem kizárólagos tulajdonos: ezeket a jogokat — a részvények arányában — meg kell osztania a többi, mintegy ötven részvénytulajdonossal.

A Medicor Irányító Vállalatot, mint állami vállalatot — a jelenlegi jogszabályokkal összhangban — változatlanul a vállalati tanács irányítja. A vállalati tanács tehát pillanatnyilag úgy működik, mint a tíz részvénytársaság részvényeinek birtokosa.

Megváltozik azonban a helyzet, ha a terveknek megfelelően az Irányító Vállalatot is részvénytársaság formájában kívánjuk működtetni. Ebben az esetben a vállalati tanács felszámolja önmagát. Ugyanakkor felmerül a kérdés: ha nem a vállalati tanács, akkor ki lesz a tulajdonos? Erre a kérdésre ebben a pillanatban még nincs válasz."

„Úgy beszélünk a társasági törvényről — reagált az elhangzottakra **Petrik Ferenc** —, hogy alapvető kérdéseket nem tisztázunk. Ha az állami vállalat nem érdekelt vagyona gyarapításában, egy részvénytársaságban sem fog varázsütésre megváltozni, kivéve, ha abban vagyonérdekelt vállalatok is vannak. Önmagában a forma megváltoztatása nem hozhat változást, különösen akkor, ha egyetlen vállalat önmaga alakul át társasággá. Itt csak a forma változik, a tartalom a régi.

Az új társasági formák jelentőségét éppen abban látom, hogy a vállalkozások irányítóinak tulajdonosi felelősséggel kell döntéseket hozni, mert vagyonilag érdekeltek a döntésekben. Ez eddig nem így volt, és erre a társasági törvény sem ad választ. Valószínűleg a meglevő vállalatok teljes vagyonnal történő részvénytársasággá alakulását külön törvénnyel kell majd szabályozni, amelynek választ kell adnia a tulajdonkezelő személyre is; ez lehet külön vagyonkezelő társaság, lehet bank, biztosítóintézet, nyugdíjpénztár, lehetnek különféle alapok, alapítványok."

„A tulajdonlásnak ez a formája — jegyezte meg **Pulai Miklós** — közelít a társadalmi tulajdonhoz: ez a tulajdonnak kollektívabb formája, mint a hagyományos állami tulajdonlás. Egyúttal azonban hangsúlyozni szeretném, hogy a részvénytársasági formában működő vállalat is állami vállalat. Nem arról van tehát szó, hogy a társasági törvény megnyirbálja az állami tulajdont, hanem arról, hogy megváltozik a tulajdont kezelő szervezet."

„Ma már az ideológia és a gyakorlat is eljutott ahhoz a felismeréshez — kapcsolódott a vitába **Buza Márton** —, hogy a társadalmi tulajdon nem egyenlő az állami tulajdonnal, de az állami tulajdon működésének is lehetnek különböző formái. A társasági törvény lényegét abban látom, hogy nyilvánvalóbbá teszi a tulajdonlásban a felelősséget, és ezzel javítja a társadalmi tulajdon működőképességét, alkalmazkodóképességét, amit eddig sehogy sem tudtunk megoldani. A vállalati tanácsokkal is az a baj, hogy nem képesek a hosszú távú stratégiai döntésekre."

„Ha a vállalati tanácsok valóban tulajdonosként viselkednének — fűzte hozzá **Hajdú Tibor** —, számos esetben akkor járnának el a tulajdonosi érdekeknek megfelelően, ha a vállalatot eladnák, és a pénzt bankbetétben helyeznék el. A mai bankkamatok ugyanis magasabbak, mint sok vállalat tőkearányos nyeresége. Ilyen lépés a vállalati tanácsoktól természetesen nem várható. Én legalábbis nem tudok róla, hogy ez bárhol is megtörtént volna. Ez is bizonyítja, hogy a tulajdonosi szerep vállalására a vállalati tanácsok nem igazán alkalmasak. A tulajdonost valahol a vállalaton kívül kell keresni."

„Az eddig elhangzottakból akár arra a következtetésre is juthatnánk — vetette közbe **Lakos Sándor** —, hogy az önkormányzó-önigazgató vállalatirányítási formát, amelyet a vállalati tanácsok megalakításával létrehoztunk, eleve hibásnak vagy máris meghaladottnak tekintsük. Óvakodnék ettől a felfogástól. Nem azért, mert a vállalati tanácsokra vonatkozó egyes kritikai észrevételekkel nem értenék egyet. Számításba kell azonban venni, hogy a részvénytársaságokká történő átalakulás, az új tulajdonosi szervezetek kialakítása valószínűleg hosszas folyamat lesz, mivel a vállalatoknak csupán kis része rendelkezik az átalakulás feltételeivel. Ezt az átalakulást mindenképpen a gazdasági racionalitásnak kell alárendelni, és semmiféleképpen nem valamiféle elvi megfontolásból kiinduló politikai kampánynak."

„A vállalati tanácsokról valójában korai lenne kimondani a végső szót — mutatott rá **Pulai Miklós**. — Történelmi lépésnek tartom, hogy a tulajdonosi jogoknak a vállalati tanácsokra történő átruházásával elvágtuk azt a köldökzsinórt, amely a gazdálkodókat az államigazgatási szervekhez kötötte, s így a vállalatok, ha nem is teljesen, de lényegében kikerültek a hierarchikus irányítási rendszer függőségéből.

A vállalati önkormányzati szervek működését lehet ugyan bírálni, de meggyőződésem, hogy a létrejöttük óta eltelt idő túlságosan is rövid ahhoz, hogy végleges ítéletet mondjunk róluk. Emlékezzünk csak a szövetkezetek működésének első éveire: mennyi formális elem, mennyi üresjárat tette kétségessé ennek a tulajdonformának a működését. Ha akkor kapkodunk, ha nincs türelmünk kivárni, amíg a formálisnak tetsző elemek megtelnek tartalommal, ma nem lennének jól működő szövetkezeteink. Itt jól vizsgázott az önigazgatási rendszer.

Ahhoz, hogy a vállalati tanácsok munkája érdemibbé váljon, hogy valódi tulajdonosként tudjanak viselkedni, lényegesen hosszabb időre van szükség."

„A »köldökzsinór« elvágása valóban vitathatatlan érdem — jegyezte meg **Petrik Ferenc** —, de egyáltalán nem biztos, hogy ezt a műtétet így kellett végrehajtani! A dolognak csak egyik oldala, hogy a vállalatok kikerültek az államigazgatási felügyelet alól, ez szükségszerű és helyes lépés volt. Ugyanakkor nem találtuk meg azt a tulajdonosi szervezetet, amely hosszú távú érdekeltséggel tudná irányítani a vállalatot, az állami tulajdon hatékonyabb működtetését biztosítva."

„Rendkívül súlyos hibának tartanám a vállalati tanácsok általános megszűnését vagy visszahívását — hangoztatta **Falusné Szikra Katalin.** — Ugyanakkor reálisan elemezni kell, hogy milyen feladatoknak képesek és melyeknek nem képesek megfelelni. Úgy kell őket átalakítani és fejleszteni, hogy azokat a funkciókat töltsék be, amelyekre csakugyan alkalmasak."

„A társasági törvénnyel kapcsolatos elképzelések — foglalta össze a beszélgetésnek ezt a részét **Lakos Sándor** — megfelelnek annak a politikai akaratnak, hogy a gyakran nehézkes, lassú és bürokratikus gazdasági döntéseket, amelyek javarészt abból az időszakból erednek, amikor a társadalmi tulajdon feletti ellenőrzést az államigazgatási szervek látták el, fokozatosan átvállalja egy korszerűbb, a gazdaság mai követelményeinek megfelelőbb vállalkozó jellegű tulajdonlás. Meg kell azonban jegyezni, hogy az állami szektorban *működőképes tulajdonosi szervezetrendszerre vonatkozó átfogó elképzelés még nem alakult ki.* Ennek megoldása a társasági törvénytől nem is várható, és megfordítva, magát a törvényt sem szükséges ettől függővé tenni. Ha azonban a tulajdonosi szervezet kérdésének megoldását vég nélkül halogatjuk, félő, hogy a társasági törvény kapcsán megfogalmazódó szándékok is csak felemás módon valósulhatnak meg. Az is elképzelhető, hogy kezdetben többfajta tulajdonosi szervezet létezzen egymás mellett: vállalati tanács, takarékszövetkezetek, bankok stb. A gyakorlat döntse el, melyik lesz képes igazolni önmagát, melyik képes a köztulajdont a legeredményesebben képviselni — s válhat ezáltal általánosan elfogadottá."

Kisvállalkozások, magánmegtakarítások

„A társasági törvény legvitatottabb vonása — folytatta **Lakos Sándor** —, hogy a tervezet által megfogalmazott keretekbe miként épülhetnek be a lakossági megtakarítások, milyen kölcsönös előnyök származhatnak ebből a lakosság és a népgazdaság számára. Nem kevésbé vitatott az állami tulajdon és a kisvállalkozási szféra együttműködése. Az ezzel kapcsolatos kétségek nemcsak abból fakadnak, hogy esetleg ideológiai természetű kérdések újragondolását, átértékelését teszik szükségessé. A különböző tulajdonosi szférák szorosabb együttműködése ugyanis a várható előnyök mellett számos nemkívánatos — előre pontosan fel sem mérhető — következménnyel is járhat, amelyeknek egy része gazdasági, más része azonban politikai természetű.

A törvénytervezet — mai formájában — azzal számol, hogy törvényesen elismert feltételeket teremtsen például részvények megvásárlására vagy arra, hogy az úgynevezett betéti társaságban valaki csak a megtakarításaival, a tőkéjével vegyen részt. Eddigi felfogásunk ezt általában elvetette, mint munka nélküli jövedelmi forrást."

„A társasági törvény tervezete abból az alapelvből indul ki — szólt **Pulai Miklós** —, hogy a jövőben a kisvállalkozási szektor is szervesen, minden megkülönböztetés nélkül illeszkedjék a gazdálkodás egészének rendszerébe. A tervezet szerint magánvállalkozók egymással és más gazdálkodó szervezetekkel — állami vállalatokkal, szövetkezetekkel is — szabadon társulhatnak. Ugyancsak maguk dönthetik el, hogy — a közös vállalatokat és egyesüléseket kivéve — milyen társasági formát választanak. A gazdaság önmozgása révén az egymásba való átalakulás rugalmas rendszere formálódhat ki a vállalkozói célszerűségnek megfelelően. Ez az elgondolás nem zárja ki a társaságon belül a vegyes tulajdon létrejöttét sem.

A részvénytársaságok által kibocsátott részvényeket bárki — az állam, más vállalatok és a lakosság is — szabadon megvásárolhatja. A lakossági megtakarítások tehát az állami részvénytöbbségű társaságok alaptőkéjét is gyarapítják. A törvény nem gördít akadályt a vagyonjegyek kibocsátása elé sem: a vállalatok döntésén múlik, hogy eredményes gazdálkodás esetén saját dolgozóikat ingyenes vagyonjeggyel jutalmazzák.

A törvény alapelvei közé tartozik az esélyegyenlőség — legyen szó magánszemélyekről, jogi személyekről vagy külföldi eredetű működő tőkéről. A befektetési hajlandóság fokozása érdekében — eltérően a jelenlegi szabályozástól, ami az osztalékot kedvezményezi — a jövőben a befektetéshez kíván adókedvezményt nyújtani."

„Ha ezeket a tényezőket továbbgondoljuk — fűzte hozzá **Buza Márton** —, kirajzolódnak az új törvény társadalmi következményei, egyúttal azok a fenntartások is, amelyek a lakosságot foglalkoztatják.

A sikeres vállalkozások, a pénzbefektetések, a részvények osztalékai tovább fokozhatják a jövedelmi differenciálódást: kétségtelen előnyöket ígérnek azoknak, akik már rendelkeznek bizonyos mennyiségű megtakarításokkal. A törvény megvalósulása esetén az is nyilvánvalóvá válik — ez ugyan ma is nyilvánvaló, csak éppen nem beszélünk róla —, hogy a gazdaságban helyet és perspektívát biztosítsunk a kistőkések működésének.

Ennek a dolognak a minősítéséhez azonban azt kell eldöntenünk, komolyan gondoljuk-e, hogy a szocialista gazdaság többszektorú piacgazdaság. Ha igen, akkor számolni kell a tőke működésmódjával, a befektetési lehetőségek kiterjesztésével és a vagyonosodással. Ez a piacgazdaság természetes sajátossága."

„A többszektorú gazdaság elvét — kapcsolódott a témához **Falusné Szikra Katalin** — már a 68-as reformok megfogalmazták olyan formában, hogy legyen állami, szövetkezeti és kisárutermelő szektor. Azóta azonban kiderült, hogy a magánszférában nemcsak kisárutermelőkre van szükség: a gazdaság nem nélkülözheti a rugalmas, korszerűen felszerelt, ennek következtében meglehetősen tőkeigényes kisvállalkozásokat. Az ilyen tőkeigényes kisvállalkozások létrehozására azonban csak akkor kerülhet sor, ha hosszabb távon garantáljuk a működési feltételeit, és a vállalkozói haszon mellett elismerjük a tőkejövedelmet is. Ellenkező esetben senki nem fogja befektetni a pénzét — inkább feléli. Mármost azt kell mérlegelnünk, a társadalom számára mi a hasznosabb: a pazarló fogyasztás vagy a tőkebefektetés. Egyértelmű a válasz: az utóbbi."

„Amikor a gazdasági racionalitásnak megfelelően meghirdettük a magánkezdeményezések, a kisvállalkozások szélesebb körű lehetőségét — fűzte hozzá **Gara Iván** —, e területet meglehetősen alacsony szintű jogszabályokkal szabályoztuk. Ez sok bizonytalanságot okozott, mivel az éppen aktuális gazdasági körülményeknek, a hivatali bürokrácia szabályozási ingereinek, netán a politika pillanatnyi megfontolásainak túlságosan is tág teret hagyott a rögtönzésszerű változtatásokra. Alapvető fontosságúnak tartom, hogy magas szintű jogszabállyal — ilyennek tekintem a társasági törvényt —, normatív módon szabályozzuk a magánszféra tevékenységét is, amit csak az Országgyűlésnek van joga megváltoztatni."

„Ha a társasági törvény úgy valósulna meg, hogy csak az állami vállalatok vehetnek részt az új típusú társulásokban — hangsúlyozta **Falusné Szikra Katalin** —, ha a magánmegtakarításokat kirekesztenénk az állami vállalatok társulásaiból, vagy merev határokat húznánk az egyes szektorok között, akkor nagyon korlátolt eredményt hozna.

Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a törvény csak keret, csak lehetőség. Egyáltalán nem jelent a mostanitól eltérő típusú termelési viszonyokat, nem jelent másfajta tulajdonformát, nem jelenti a tulajdonformák alapvetően másfajta rendszerét. Egyúttal tagadhatatlan, hogy nem hagyja érintetlenül a társadalmi viszonyokat, illetve akkor kap tartalmat, ha megfelelő társadalmi körülmények között működhet. Ebbe beletartozik az is, hogy kezelni tudjunk olyan jelenségeket, mint a tőkejövedelem, amiről már beszéltem, vagy ahogy ezt mostanában emlegetik: a közvetlen munkatevékenységgel nem összefüggő jövedelemszerzést.

Ha meggondoljuk, ez sem valami új dolog. Ilyen »munka nélkül« szerzett jövedelem például a bankbetétek kamata, ami ugyan az infláció növekedésével inkább értékvesztést, mint valódi jövedelmet jelentett, de akkor sem voltak vele szemben sem ideológiai, sem egyéb fenntartásaink, amikor nem volt infláció.

Ugyancsak ide kell sorolni az ingatlanba történő befektetésekből vagy az ingatlan bérbeadásából (lakás, üdülő) származó jövedelmeket. Furcsa módon a társadalom ez utóbbiakat sokkal inkább elfogadhatónak tartja, mint a vállalkozói tőkebefektetés jövedelmét, holott az utóbbi — mint produktív beruházás — társadalmilag hasznosabb."

„Lényegében három forrásból finanszírozhatjuk a vállalkozások befektetéseit — szögezte le **Gara Iván** —: a költségvetésből, a vállalati jövedelmekből és magánforrásokból. Ez utóbbihoz sorolom a külföldi működő tőkét is. Ha komolyan számolunk a külföldi tőkével és a magánmegtakarításokkal, akkor biztosítani kell a megfelelő jogi garanciákat."

„Nagyon kíváncsi lennék — tette fel a kérdést **Buza Márton** —, mekkora lehet a vállalkozásokba bevonható hazai tőke?"

„Nem lehet pontosan meghatározni — válaszolt **Pulai Miklós** —, de tartok tőle, hogy ennek a mennyiségét erősen túlbecsüljük. Úgy vélem, a legkedvezőbb körülmények között sem számolhatunk évenként tízmilliárd forintnál nagyobb összeggel. Ha ezt összevetjük a teljes népgazdasági beruházás összegével, ami megközelítően 280 milliárd forint, aligha kell bizonygatnom, hogy a magánbefektetések — legalábbis összegszerűen — várhatóan a jövőben sem játszanak szerepet a népgazdasági szintű feladatok megoldásában.

Ehhez hozzáfűzném, hogy noha a közfelfogás szerint keveset fordítunk beruházásokra, az ország szorongató gazdasági körülményei közepette, nemzetközi összehasonlításokat tekintve, a bruttó nemzeti terméknek igen magas hányadát költjük beruházásokra. Ez annak ellenére is igaz, hogy a hetvenes évek végéhez képest csakugyan csökkent a beruházások aránya. Az utóbbi három évben különösen a vállalati beruházások nemhogy csökkentek volna, inkább szakadatlanul növekedtek. Nem igaz tehát az az állítás, hogy Magyarország sokat fogyaszt és keveset ruház be! A beruházásokkal még ma is az a probléma, hogy hová fektetjük be, hogyan valósítjuk meg, és milyen hatékonysággal üzemeltetjük őket."

„Az iménti tények — vette át a szót ismét **Lakos Sándor** — különösen hangsúlyossá teszik azt a kérdést, hogy nem becsüljük-e túl a magánbefektetések jelentőségét. A közvéleményben ugyanis már-már az a felfogás kezd elterjedni, hogy mivel az alapvető gazdasági feladatainkra — struktúraváltásra, a termelési szerkezet átalakítására — nem futja a közpénzekből, ezért forszírozzuk a magántőke bevonásának lehetőségét. Az elhangzottakból megítélhetjük, hogy ez egyáltalán nem így van."

„Eddig is bevontuk a lakossági pénzforrásokat a beruházásokba — mondta **Pulai Miklós** —, de közvetett módon. A lakosság betette a pénzét a takarékba, ezt átcsoportosítottuk a Nemzeti Bankba, a refinanszírozási csatornákon átáramlott a kereskedelmi bankokba, és csak ezután lehetett belőle befektetés: vállalatoknak nyújtott hitel.

A társasági törvény ebben változást hoz: a lakosság pénze személyes döntés révén, nagyobb haszonnal, ugyanakkor nagyobb kockázattal közvetlenül kerülhet a vállalkozásba. Vagyis a megtakarítások jövedelme is ott jelentkezik, ahol felhasználták."

„Úgy gondolom — jegyezte meg **Hajdu Tibor** —, hogy a kis volumen ellenére is nagy jelentősége lehet a lakossági tőkének, ugyanis a társadalmi kontroll jelenik meg általa a tőkepiacon. Jellemző például, hogy a kötvénypiac hogyan reagált a múlt év végén az adórendszer bevezetésére: elkezdődött a kötvények eladása. Amikor azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a kötvénytulajdonosokat nem éri veszteség, ismét megindult a kötvényjegyzés. Igen érzékeny gazdasági jelzőrendszer ez, pedig alig több mint húszmilliárd forint értékű kötvény van mindössze a lakosság birtokában."

„Valóban nem kell a magánvagyon jelentőségét eltúlozni — fűzte hozzá **Petrik József.** — Egyelőre nem kell attól tartani, hogy túltengene a gazdaságban, vagy netán a jelenlegihez képest torzulásokat okozna a társadalomban. Ennek a csekély volumennek azonban jelentős szerepe lehet a vállalati döntésekben, ugyanis a vállalati vezetőknek óhatatlanul a tulajdonosi (vagy résztulajdonosi) érdekeknek megfelelő döntéseket kell hozni, bármilyen kis részarányt képviselnek is a vállalati vagyonban. Ha egy részvénytársaságba akármilyen kis részben is bemegy a magántőke, és netán rosszul irányítják a vállalatot, ez a néhány százalék is tud a közgyűlésen olyan zajt csapni, ami megváltoztathatja a vállalat gazdálkodási politikáját."

„Egy kisvállalkozó tőkésosztály vagy netán a »szelvényvagdosó« élősködő réteg kialakulását én a politikai futurológia fantazmagóriájának tartom — hangsúlyozta **Pulai Miklós.** — Talán megtörténhetne, hogy az idők folyamán a vagyon hatalommá, a társadalmi esélyegyenlőség korlátjává legyen, akkor ugyanis, ha eközben nem tennénk semmit. Én viszont bízom abban, hogy a szocialista társadalom megtalálja e kérdések kezelésére a megfelelő válaszokat, a negatív tendenciákkal szemben pedig a társadalom érdekeinek megfelelően a hatalom pozíciójából lesz képes fellépni. A döntő kérdés az, hogy a magánbefektetők megszerezhetik-e az irányítási többséget. A válasz erre egyetértelmű nem.

Végezetül nem zárnám ki azt sem, hogy néhány kevésbé jelentős vállalkozás esetében tudatosan átadjuk a részvénytöbbséget a magánosok kezébe. De ez fordítva is megtörténhet: egy-egy ígéretes magánvállalkozásba beszállhat az állami szféra a maga tőkeerejével, hozzásegítve a növekedéshez, a kínálkozó piaci előnyök gyors kiaknázáshoz. Éppen ebben a rugalmasságban látom a társasági törvény legfőbb lehetőségeit."

„Hosszú évtizedeken át örökké cáfoltuk a „láthatatlan kéz" jelenlétét — jegyezte meg **Gara Iván** —, amely úgymond irányítja és szabályozza a piaci mozgásokat. Most mintha túlzottan is hinnénk a létezésében! A piacgazdaságban is van rossz döntés, ott is van bukás, ott is van, sőt ott van igazán kockáztat. A magánbefektetőnek és az állami vagyonkezelőnek egyaránt számolnia kell ilyen kockázatokkal. Ha viszont tulajdonosként veszek részt a döntésekben, lesz egy óriási különbség: én döntöttem rosszul, senki másra

nem háríthatom át a felelősségemet, magamnak kell viselnem hibás döntéseim következményeit."

„Ha alaposan szemügyre vesszük a magánszektort — zárta le a vitának ezt a részét **Lakos Sándor** —, arra a paradoxonnak tetsző megállapításra juthatunk, hogy nálunk a magántulajdon működéséből is hiányzik a klasszikus értelemben vett tulajdonosi érdekeltség. Nem a megtakarításban, nem a vállalkozás korszerűsítésében, nem a versenypozíció megtartásában és a növekedésben érdekelt, sokkal inkább a megtermelt jövedelem felélésében.

Ez a helyzet társadalmi feszültségeket szül, és nem felel meg a népgazdaság érdekeinek sem. A kisvállalkozások technikai felszereltsége általában elmaradott, a vállalati szférához fűződő kapcsolatai ziláltak, meglevő formájában nem tudja igazán betölteni sem szolgáltatói feladatát, sem a nagyipari szféra kiszolgálását. E pillanatban elsősorban az a feladat áll előttünk, miként teremthetnénk olyan helyzetet, hogy jobban töltse be a neki szánt gazdasági szerepet. Nem fékezni, inkább ösztönözni kell a kisvállalkozói szféra befektetéseit.

Mindannyiunknak haszna származnék abból, ha a lakosság egészének is vonzóbb befektetési lehetőségeket teremtenénk, s ezáltal fokozni tudnánk a megtakarítási hajlandóságát."

Érdekvédelmi és politikai feladatok

„Ha a magánvállalkozókról beszélünk, akkor szólnunk kell a munkásokról is — vetette fel **Hajdu Tibor.** — A részvénytársaság esetében egyértelmű, hogy a munkás semmilyen értelemben nem lehet tulajdonos, csak bérmunkás lehet. Ezzel szembe kell néznünk."

„A foglalkoztatáspolitikai helyzet miatt is önámítás lenne a munkások tulajdonosi szerepéről beszélni — fűzte hozzá **Buza Márton.** — Ott, ahol a munkás egyik napról a másikra elvesztheti munkahelyét, aligha lehet erről szó. A konzekvenciák levonásában és kimondásában viszont bizonytalanok, szégyenlősek vagyunk. A szocialista piacgazdaság kiszélesítése, a vegyes tulajdon megjelenése azonban új helyzetet teremt. Nincs tovább helye a szégyenlősségnek. A munkás nemcsak hogy kikerülhet a munkahelyéről, hanem a gazdaságpolitika, a gazdálkodás kereteinek, törvényei feltételeinek megváltozása kifejezetten a létszám leszorítására ösztönöz. Egyértelművé vált a munkások bérmunkás státusa."

„A helyzetet bonyolultabbnak látom — vitázott **Gara Iván.** — Például a magánvállalkozói társaság, vagy akár egy gazdasági munkaközösség is igyekszik megszabadulni azoktól a tagjaitól, akiknek részvételére és munkájára nem tart igényt. Az ilyesfajta kiszolgáltatottság tehát nem áll feltétlenül ellentétben a tulajdonosi szerepkörrel. Az persze igaz, hogy a társaságokból kicsöppent résztulajdonos viszi magával a tőkéjét, s így könnyebben szerezhet magának új tulajdonosi pozíciót. A munkásnak erre nincs lehetősége. Az ő tőkéje »csupán« a munkaereje, szakmai tudása, és ez a pénztőkénél nehezebben konvertálható."

„Megítélésem szerint a foglalkoztatási helyzettől függetlenül a dolgozók vagy a dolgozók kollektívái eddig sem voltak tulajdonosai az őket foglalkoztató állami vállalatoknak, nem tanúsítottak tulajdonosi magatartást — mondta **Falusné Szikra Katalin.** — A személyes birtoklást és a velejáró vagyoni és egzisztenciális kockázatot nem lehet szabályozással, még kevésbé tu-

dati ráhatással helyettesíteni. A nagyvállalati dolgozók érdekeltsége a munkabérhez kötődik, helyzetük bérmunkáshelyzet. Mások a viszonyok a kisebb szövetkezeteknél, kisvállalkozásoknál, éppen azért, mert a tagok erősen érdekeltek a közös eredményben, és arra egyenként is hatni tudnak. A nagyméretű szövetkezetekben már nem egészen ez a helyzet."

„Az a benyomásom, hogy a tulajdonosi viszony értelmezésének ellentmondásait a gazdasági és a politikai hatalom gyakori összekeverése okozza — mutatott rá **Petrik Ferenc.** — A gazdasági hatalom gyakorlására a politika eszközrendszerét akarjuk felhasználni. Félek, hogy ez nem sikerülhet. A gazdasági életben az államigazgatási, tehát politikai-hatalmi eszközökkel legalábbis nem értünk el sikereket. Most megpróbáljuk az önigazgatást, de ez is a politikai hatalom gyakorlásának eszköze. A gazdaság szférájában nem biztos, hogy ez jó eszköz."

„Ettől az illúziótól akkor szabadulhatunk meg végérvényesen, ha nem támasztunk olyan igényeket a dolgozókkal szemben, mintha tulajdonosok lennének — fűzte hozzá **Buza Márton.** — Például azt, hogy lássák be, a rossz gazdálkodás miatt nem kaphatnak több bért, hogy a rossz elosztás, a túlfogyasztás miatt viseljék el az áremelést, a reálbérek csökkenését. Az effajta felszólítások egyébként sem érik el céljukat, negatív hatásuk azonban van. Szemléleti akadályát jelentik egy sokkal határozottabb és következetesebb dolgozói érdekképviseletnek. Ennek megteremtése az új helyzetben halaszthatatlanná válik. A szakszervezeti mozgalomnak egyértelműen a munkavállalói érdeket kell képviselnie, az érdekegyeztetésben világosan ezen a platformon kell állnia."

„Kérdésesnek látom, hogy ki lesz a szakszervezet partnere az egyezkedésben — vetette fel **Falusné Szikra Katalin.** — Ezt a szerepet voltaképpen a Gazdasági Kamarának kellene gyakorolnia, de a Kamara nem a tulajdonosok szervezete, nem a vállalat tulajdonosait, hanem a vezetést képviseli."

„Pusztán az egyezkedés nem elégséges, önmagában nem viszi előre a gazdaságot, ha nincs mozgás, differenciálódás — közelítette meg a kérdést egy másik oldalról **Pulai Miklós.** — Sőt az a veszély fenyeget, hogy a monopolhelyzetben levő erős szervezetek, a szakszervezet és — tegyük fel — a tulajdonosok érdekeit képviselő Kamara érdekharca megmereviti a frontokat. Véleményem szerint több szervezetre volna szükség, amelyek ténylegesen kifejeznék a társasági törvény életbelépése után még jobban differenciálódó gazdasági érdekeket, s amelyek egymással is egyezkedve a leghatékonyabban dolgozó ágazatok, üzemek érdekeit részesítik előnyben."

„Nem a szakszervezetek monopolhelyzete mereviti meg és szürkíti el a szakszervezeti tevékenységet — vitatkozott **Buza Márton.** — Az alapvető ok abban keresendő, hogy merev a politikai intézményrendszer. Túl kellene tenni magunkat azon az egyoldalú feltételezésen és gyakorlaton, hogy a szakszervezet akkor képvisel társadalmi érdeket, ha a kormányzatot támogatja. A munkavállalói érdekképviseletnek is lehetnek és vannak is távlati, stratégiai értékű céljai, amelyek társadalmi érdekeket szolgálnak. Ilyen célokat teljesít a szakszervezet, ha például őrködik a szociális beruházások felett, vagy ha kiáll a szervezkedési jog mellett. Szerintem a társasági törvénnyel együtt szakszervezeti törvényre is szükség volna. A szakszervezetekkel kapcsolatban az a legfontosabb, hogy az új körülményeknek megfelelően rendezzük helyüket és szerepüket."

„A Gazdasági Kamara sincs könnyű helyzetben — tette hozzá **Kéri Tibor.** — A Kamara elnökségi tagjaként is tapasztalom, milyen sok, vállalattól

független tényező gátolja a hatékony gazdálkodást. Nem lehet csodálkozni azon, hogy a Kamara nem a vállalati szelekciót szorgalmazza, hanem azért küzd, hogy javuljanak a gazdálkodási feltételek, reális feltételek között menjen végbe a szelekció. Ha a társasági törvény bevezetésével egyenlőbbé válnak a versenyfeltételek, nyilvánvalóan a Kamara munkájának súlypontjai is átrendeződnek."

„A vállalati mozgástér nem lehet nagyobb, mint az ország, a népgazdaság mozgástere — reflektált **Pulai Miklós.** — Az irányításon, a szabályozáson van mit javítani, a társasági törvény éppen ezt szolgálja. A gazdálkodás anyagi feltételeit azonban lényegesen nem változtathatjuk meg. Tudomásul kell vennünk, hogy a differenciálást szűkös körülmények között, szükségképpen nem egészen reális feltételek mellett kell végrehajtani. Monopolszervezetek kevéssé alkalmasak ennek a bonyolult helyzetnek a kifejezésére, a folyamatok követésére. Az ország jelenlegi lehetőségeinek egy jóval differenciáltabb érdekképviseleti rendszer felelne meg."

„Egybehangzóan szorgalmazzuk az érdekképviseleti rendszer fejlesztését — állapította meg **Lakos Sándor.** — Beszélgetésünkből olyan kép rajzolódik ki, hogy a társasági törvény érvénybe lépése várhatóan jobban széthúzza a mezőnyt, élesebben ütköznek majd az érdekek, erősödik a differenciálódás. Ez azt jelenti-e, hogy a politika szerepe csökken? Számomra az tűnik logikusnak, hogy éppen az élesebb érdekütközések miatt lesz még nagyobb szükség a politikára. Azért, hogy a konfliktusokat elviselhető szinten tartsuk, a differenciálódás okozta feszültségek ne keltsenek zavart, garantáljuk a szociális biztonságot, anyagi lehetőségeinkhez mérten a szociális nívó emelkedését."

„A törvény akkor éri el célját, ha az egész társadalmat gyarapítja — húzta alá **Petrik Ferenc.** — Kulcskérdés, hogy a jól működő tőke nyereségét hogyan fölözi le és kamatoztatja az egész társadalom, vagyis milyen a társadalmi elsajátítás. Sajnos maga ez a fogalom sem eléggé tisztázott, gyakorlata pedig még kevésbé kiforrott. Ezért is vagyunk bizonytalanok, hogy hogyan minősítsük a társulásokat, magánvállalkozásnak-e, vagy sem. Én elsősorban a közösségi jellegüket hangsúlyoznám. Nem az a lényeg, hogy honnan jön, hanem hogy hová megy. Világosabban szólva, ha egy társulás tulajdona magánszemélyek vagyonából tevődik is össze, de a társadalomnak is hasznos a tevékenységük, ezt inkább közösségi tulajdonként, s magát a gazdálkodó szervezetet is ilyen jellegűnek kell minősítenünk."

„A társadalmi elsajátítás a politika által biztosítható, alakítható — kapcsolódott a kérdéshez **Falusné Szikra Katalin.** — Ezt azonban nem lehet egyszer s mindenkorra érvényes szabályokba foglalni. Az a fontos, hogy a politika kövesse a gazdasági-társadalmi folyamatokat, és stratégiai távlatokban gondolkodjon. Támogassa, ami az egyénnek és a társadalomnak egyaránt hasznot hajt, de akadályozza meg, ami kizárólag egyéni haszonnal jár, és nem válik a közösség javára."

„Ahhoz, hogy a politika szerepét pontosabban tisztázzuk, a politikai intézményrendszer továbbfejlesztésének részeként újra kell gondolni a párt és a szakszervezetek viszonyát — vélekedett **Buza Márton.** — A pártnak nem szabad gyámkodni a szakszervezetek felett, hanem valóban a társadalom nagy politikai kérdéseire kell koncentrálnia."

„Nemzetközi tapasztalatok vannak arra, hogy a részvénytársaságok felügyelőbizottságaiban fontos szerepet játszik a közvetlen dolgozói képviselet — hívta fel a figyelmet **Pulai Miklós.** — Mivel nem minden dolgozó tag-

ja a szakszervezetnek, ez a megoldás garantálja az összes munkavállaló érdekeinek érvényesítését a részvénytársasági politikában."

„Másfajta megoldás is ismeretes, és megfontolandó, hogy a mai körülmények között melyik a legcélszerűbb — adott hangot véleményének **Buza Márton.** — Az NSZK-beli szakszervezetek országos szinten delegálnak képviselőket a részvénytársaságokba, ami kifejezetten azt célozza, hogy a képviseletből kiküszöböljék a helyi függőséget, betartassák a társaságokkal a játékszabályokat."

„Vitánkban nyilvánvalóan nem lehet eldönteni, melyik módszer a legalkalmasabb magyar viszonyok között — mondotta **Lakos Sándor** a vita összegzéseként. — Van olyan példa is, hogy saját jól felfogott érdekükben, a zavartalan működés biztosítása céljából maguk a tulajdonosok ügyelnek a legkényesebben a szabályok betartására.

A társasági törvénnyel kapcsolatban nagyon sok még a nyitott kérdés, akadnak közöttük elméleti-ideológiai, politikai és gyakorlati természetűek. Beszélgetésünkben ezeknek egy részét — bizonyára a fontosabbakat — érintettük, de azokat sem lehetett végérvényesen lezárni. Nem is ez volt a célunk, hiszen egy előkészületben levő és számos vonatkozásban újszerű elképzelésről és törekvésről van szó. Szocialista körülmények között mi próbáljuk ki először a társasági formák bevezetését, ezért a vállalkozás úttörő jellegű. Ebből is következik, hogy a törvénynek a beszélgetésünkben szóba került és a továbbiakban máshol felvetődő kérdéseit tovább kell vizsgálni, s amennyiben bevezetésre kerül, a gyakorlati tapasztalatokat folyamatosan szükséges összegezni, elemezni, általánosítani. Különösen nagy figyelmet érdemel a legvitatottabb vonatkozása: hogyan befolyásolja a törvény a szocialista tulajdont, módosítja-e a szocializmus tulajdonviszonyait. Azt már most leszögezhetjük: a törvény bevezetésének célja a társadalmi tulajdon hatékonyabbá, működőképesebbé tétele. Az összes többi kérdés alárendelhető ennek.

A közvélemény persze a tulajdonviszonyok problémáját sem kezeli elvontan. Az embereket az izgatja, hogyan alakul majd a termelés, a vállalkozás, milyenek lesznek a munkafeltételek, a jövedelmek, érvényesíthetők lesznek-e az érdekek. Mivel a törvény tervezetét az illetékesek társadalmi vitára bocsátják, konkrét megoldásait, szabályait a vélemények figyelembevételével dolgozzák ki és fogalmazzák meg. Ez kerül majd a parlament ülése elé. Jelenleg azt tekintjük a legfontosabbnak, hogy a közvélemény minél jobban megismerje és megértse a törvénytervezetben kifejeződő törekvés lényegét, azt a célt, hogy a törvénnyel hatékonyabbá kívánjuk tenni a gazdálkodást, szabadabbá a termelőtőke útját azokra a termelési területekre, ahol az a legtöbb hasznot hajtja, mozgósítani szeretnénk minden anyagi forrást, amely a szocialista népgazdaság fejlesztését szolgálja. Beszélgetésünkkel is ezt kívántuk elősegíteni."

Ára: 7,50 forint

INDEX: 25699

Megjelent!

Közös gondolkodás a szocializmusról
A szocializmus fejlődésének időszerű kérdései hazánkban
Országos elméleti tanácskozás, Szeged. 1987. február 19–21.
Plenáris ülés
184 oldal Ára: 30 Ft

Ember – erkölcs – szocializmus
A békéscsabai elméleti tanácskozás tartalmi összefoglalása
40 oldal Ára: 10 Ft

KŐVÁGÓ LÁSZLÓ
A jugoszláv kommunisták föderációs, nemzeti politikája
160 oldal + 14 oldal kép Ára: 28 Ft

SZIRTES I. JÁNOS
A semlegesség Európában
168 oldal Ára: 35 Ft

TENGELYI LÁSZLÓ
Kant
Klasszikus német filozófia sorozat
280 oldal Ára: 75 Ft

GASTON PLISSONNIER
Egy küzdelmes élet
Beszélgetések Danielle Bleitrach újságíróval
236 oldal Ára: 35 Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ